



ÆTTER-MÅL

Årsskrift for Lund Historielag

21. årgang 2021



GAVE-IDÉ eller LESESTOFF til deg selv!

Lund Historielag har disse bøkene for salg:

Huset ved Lake Hendricks av Alvera J. Westberg	kr	150,-
Gjennom ringen av Pete Sandstøl	kr	150,-
Ørnereiret av Harald Polden	kr	250,-
Sånn gjorde me det før	kr	300,-
Sånn hadde me det før	kr	300,-
ÆTTER-MÅL, pris pr hefte	kr	150,-
Samlet pris for alle årganger ÆTTER-MÅL	kr	1000,-
Arkivboks for ÆTTER-MÅL	kr.	100.-

VIPPS 122095 til Lund Historielag

Bygdebøkene:

Lund Historie I, Lund Historie II, Bildebok fra Lund og Bygdebok for Heskestad (Rådhuset)

Ved interesse:

Ta kontakt med Jorunn S. Bjørnevold / Magne Handeland
Telefon 41 50 35 66 / 91 52 93 20
E-post: jorunn.643@gmail.com

Historielagets hjemmeside:

www.lundhistorielag.no

Leder: Arnold M. Eik - tlf. 958 13 288

ÆTTER-MÅL

Lokal- og slektshistorisk magasin for Lund

Utgit av:

Lund Historielag – Opplag 650 - Reklamehuset Fuglseth AS
Adresse: Evelyn Sirevåg, Nedre Lundestranda 37, 4460 Moi
E-post til redaksjonskomiteen: historielaget.lund@outlook.com

Redaksjon:

Evelyn Sirevåg, Jorunn Stene Bjørnevold, Børge Haga, Per Christoffer Salvesen og Toril Salvesen. Arnold Eik møtte fast i komiteen.

Forsidebilde:

Selma Skjerpe – Foto: J. W. Eskildsen – Utlånt: Jon Magne Skjerpe

Medlemskap inkl. ÆTTER-MÅL: kr. 250 (standard)

Kontakt Birger Solheim - birsol@online.no

INNHold

Kjære leser, av Arnold Munthe Eik	2
Hilsen fra redaksjonen 2021, av Evelyn Sirevåg.....	3
Selma Skjerpe av Jon Magne Skjerpe	4
Overassistenten, av Andreas Steinberg	9
Birøkt i Lund, av Evelyn Sirevåg	13
Eik Jordstasjon - Eik Teleport - Marlink AS, del 2, av Arnold Munthe Eik og Evelyn Sirevåg.....	22
Brev fra en gullgraver, av Jorunn S. Bjørnevold	34
Et minneskrift - Del 3, av Nilseus Drivdal	38
Moen Bjøllefabrikk og eventyret ved Lillehammer-OL i 1994 av Steinar Andersen.....	43
Min barndom på Moi, 1952-1969, av Randi Øverland	48
Ein gong kom vi forseint - Skolestil av Odd Stene	57
Sånn hadde me det i Skojen, av Arnold Munthe Eik.....	59
"Min hjembygd" - Skolestil av Kristine Salvesen	65
Ingeborg Solbjørg kunne kasta parafinlampa, av Evelyn Sirevåg	68
Minner fra mitt hjemsted, av Alfild Holm	72
Abraham Pihl, av Per Christoffer Salvesen	81
Svend Dybing - haugianerpredikant fra Heskestad, av Ove Sandvik	88
Å gi opp var aldri noe alternativ, av Arnold Munthe Eik.....	94
Lars Michael Larson - grunnlegger av døveskole i New Mexico, av Borgny Eik	98
Åtte søskenbarn fikk navnet Sven, av Evelyn Sirevåg	101
Fra museets skattkammer.....	105
Det vestlandske musikkstevne	106

Kjære leser

Et Korona-år har gått siden forrige utgivelse av Ætter-mål.

Nå ser vi lysning i tunellen. Optimismen og pågangsmotet er vekket til live igjen.

De fleste av oss mennesker glemmer heldigvis raskt, så vi skal ikke «gråte over snøen som falt i fjor», men heller ta gleden med å være fri fra Korona-åket igjen, litt på forskudd.

Jeg håper at vinteren blir tilnærmet normal, og håper på god deltakelse på møter og arrangementer i tiden som kommer.

Personlig brenner jeg for å komme videre med nye prosjekter for å oppfylle Lund Historielags målsettinger. Signalene fra årsmøtet i august var positive i denne sammenheng. Gjennomføringen klarer hverken jeg, styret eller valgte tillitspersoner alene. Vi må ha hjelp av dere medlemmer. Vi må ha hjelp både til planlegging og til gjennomføring av prosjektene, og håper på velvilje når vi kommer med forespørsler om å delta i komiteer etc.

Ikke nøl med å gi signal om du kan tenke deg å bli en bidragsyter. Vi trenger deg!



Med dette lille «nødsriket» ønsker jeg dere alle god helse og godt mot til å fortsette å takle «det å være menneske». Kos dere først med nr 21 i rekken av Ætter-mål!

Arnold Munthe Eik
Styreleder 2021

Hilsen fra redaksjonen 2021

Å få et brev i postkassen, med en historie til ÆTTER-MÅL, var et høydepunkt i dette året. Å bli stoppet på handletur i lokalbutikken, med spørsmål om vi tar imot stoff til bladet, å få en telefon med melding om at en artikkel til heftet er ferdigskrevet, eller å motta en melding på sosiale medier om at noen har bilder vi kan bruke, har ikke vært mindre gledelig.

Det gjøres avskrift av eldre, håndskrevne brev, fortellinger og avisutklipp. Mange personer har vært involvert for å fylle sidene i dette heftet. Det er vi i redaksjonen svært takknemlige for.

To av våre artikler har jubileum som stikkord. Opplysningsvesenets fond (OVF) feirer sine 200 år. Lund prestegård ble i den forbindelse vertskap for et stort arrangement med omvisning og foredrag. Gikk du glipp av begivenheten, kan du her og nå få lese litt om interessante ting som har foregått i prestegården.

2021 er også året der Hans Nilsen Hauges fødsel for 250 år siden blir mar-

kert på landsbasis. Det frembragte tanken på om det fantes haugianere i Lund, og det fant vi.

Vi fortsetter med barndomsminner fra gamle dager (1800-tallet) og nyere tid (1950-tallet).

Sist, men ikke minst, ferskt stoff fra 1970 -1990-årene, der vi får med Eik Jordstasjons videre utvikling og et vellykket industrieventyr som gir gjenklang i "hele verden".

Disse siste par år med pandemi har gitt oss innsikt i hvordan smittefare og sykdom kan ramme både enkeltmennesker og hele befolkningen. Her i 2021-utgaven kan du lese en rørende pasienthistorie fra Skåland Tuberkuloseheim eller en beretning om ikke å gi opp tross helsemessige utfordringer. En annen brukte sin egen erfaring med en funksjonsnedsettelse til å hjelpe andre i samme situasjon. Du vil forstå etter hvert som du leser!

Vennlig hilsen
Evelyn Sirevåg

Selma Skjerpe

En langtidspasient på Skåland tuberkuloseheim

Av Jon Magne Skjerpe

I Ætter-mål nr. 3 skriv Per Christoffer Salvesen om korleis tuberkuloseheimen på Skåland vart etablert: Grunneigar Peder Skåland, f. 1854 og ordførar i Lund 1923-31, stilte tomt til disposisjon for dette formålet i 1926. Ved testamente vart det bestemt at eigedomane skulle tilfalla Rogaland fylkeskommune.

25. februar 1932 opna heimen med plass til 20 pasientar. Stadslege Einar Øxnevad var til stades som leiar i styret. Han var og leiar for fylkets tuberkulosenemnd.

Om lag 10 år etter opninga, i oktober 1943, overtar okkupasjonsmakta Tyskland institusjonen Skåland. Heimen vart teken i bruk som lasarett og operasjonsstove for tyskarar og nordmenn elles.

I Ætter-mål nr.13 vert elles tilsynslege ved Skåland frå 1932 presentert: Leif Wahl. Utanom Skåland fanst det ein tuberkuloseheim til i Rogaland: Hiimsmoen i Suldal.

Selma

Selma Skjerpe f.16 januar 1916 vaks opp på garden Skjerpe i Heskestad med mor, far og 3 yngre brør. Til huslyden høyrde og 2 ugifte fastrer og besteforeldre på farssida. Selma blei elev ved framhaldsskulen Heskestad i 1931, lokalisert til Ualand handelslag (vanlegvis 12 veker).



Selma Skjerpe som konfirmant i 1931.
Fotograf J.W. Eskildsen, Egersund.
Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.

Hausten 1933 skulle Selma begynna som elev ved Dalheim fylkesskule (tidlegare amtsskule). Det viste seg at Selma testa positivt i samband med ei tuberkuloseundersøking. Ho måtte då nokså raskt av garde til den nye tuberkuloseheimem på Skåland. På framhaldsskulen var det to medelevar: Ruth Refsland f. 1913 og Sara Bjuland f. 1915, som hadde tuberkulose. Ein reknar det ikkje som usannsynleg at Selma kan ha blitt smitta av ein av dei. Ruth døydde alt i 1933. Søster av far til Selma, Lisbet Tomine, døydde og av tuberkulose. Men det var alt i 1901. Inkubasjonstida for tuberkulose var ikkje meir enn inntil 3 månader.



Skåland Tuberkuloseheim. Etablert i 1931. Selma kom hit i 1933. Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.

Hausten 1933 blei det bestilt bil for å frakta Selma frå Heskestad til Skåland etter at det blei konstatert tuberkulose.



Olav Skjerpe, Selmas yngste bror, som student 1940. Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.

Ein nabo av familien på Heskestad, Gunnar Odden, fekk låna ein bil av Enok Vasshus, eit søskenbarn av far til Selma, Jakob Skjerpe. Gunnar Odden køyrde Selma og to brør av henne, Martin og Olav, til Skåland. Der blei det tatt lungebilde.

Far til før nemnde Ruth Refsland, Anton Refsland, hadde som oppgåve desinfisera heimen på Skjerpe etter at Selma måtte av garde til Skåland. Selma vart verande på Skåland som pasient fram til 1943 då okkupasjonsmakta overtok staden. Då vart mange av pasientane frå Skåland frakta med tog frå Moi via Stavanger til den andre tuberkuloseheimen i Rogaland, Hiimsmoen. Men ikkje Selma: Ho kom heim til Skjerpe.

Frå dei 10 åra på Skåland er det teke vare på 17 brev frå Selma til familien på Skjerpe, først og fremst til foreldra. Selma var ung då ho kom til Skåland, 17 år. Me veit ikkje noko om alderen til



Mye folk samlet på Skåland. Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.
(Redaksjonen tar gjerne imot opplysninger om navn på personer og hvilken anledning dette er.)



Tett vennskap mellom pasienter og personale. Selma til venstre.
Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.



medpasientane. Men ei syster til mora Martine, Guri, var og der. Ho var fødd 1898, og var såleis eldre enn Selma. Og i løpet av dei 10 åra utviklar Selma seg til ei ung kvinne på 27 år.

Innhaldet i breva ber preg av kvar-dagslege emne: Ho var oppvaksen på gard og lurte på koss det gjekk heime. Men ho kunne ikkje koma heim sjølv om ho visste at nokon fekk permisjon. Vemodig for henne er det at ho ikkje lenger kjenner namna på dyra heime på garden etter som tida går.

I januar 1935 er ho kanskje noko nedfor i brev heim: "Med same eg kjem på det, de treng ikkje senda noka kake på

To pasienter i sykehusklær. Selma til høyre.
Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.

gebursdagen i år. Eg bryr meg so lite om det, De kan eta ho opp de".

Likevel: Litt humor er det likevel plass til: "Her er det mursteinskrig, for alle vil ha dei varme mursteinane. Så det gjeld å vera fyrst om morgonen og få tak i ein god og varm" (1935).

November 1936: "Her er so mange som ligg no. Det er visst berre 10-12 som gjeng uppe no. Veit ikkje korleis det blir med meg, om eg kjem heim for godt seinare."

26. oktober 1937 skriv Selma heim: "Eg vert so leid sumtid. Tenkjer på koma heim. No har eg vore her so lenge. Det hadde vore forandring. Fenge noka god



Selma (til høyre) og medpasienter i vinduskarmen.
Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.



Trolig gjester på Skåland Tuberkuloseheim. Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.



Dr. Leif Wahl i sentrum, sammen med pasienter og personale. Selma bak som nummer to fra venstre. Foto utlånt av Jon Magne Skjerpe.

suppa med hovudkjøt og rullepølse. Men eg hadde vel vorte leid det og. Hev de fenge upp nepene? Kor mange kyr har de no? Det er visst berre nytt alt no. Eg kjenner ikkje nokon”.

På gardsbruket Skjerpe som Selma drog frå i 1933, hadde det skjedd ein del nytt. Far Jakob har reist ny uthusbygning/løe i 1931 og etter det nytt fjos i 1937.

I brev av 7. april 1941 spør Selma dei heime koss det står til med faren Jakob. Han dør 21. oktober 1941 av nyresjukdom.

31. august 1943 skriv Selma: ”Er toleg god no. Mykje betre enn eg var ei stund.

Guri (syster til mor Martine, og også pasient på Skåland) snakka om tyskarane som hadde vore her. Ja, eg veit ikkje kvar eg skal reisa om det skulle verta til det. Kva segjer de?”

Skjønar ho kva veg det går? Kva tyskarane vil med Skåland? Ho spør på ein forsiktig måte kva dei heime tenkjer. Skal ho få koma heim?

Som tidlegare nemnt i teksten, vart pasientane på Skåland sende til Hiimsmoen i oktober 1943. Men det galdt ikkje for Selma. Ho kom heim til Skjerpe gard kor ho døydde 6. juli 1944.

Kvifor ho ikkje blei med til Ryfylke, vil det vera vanskeleg å svara på i dag, Faren min, Olav, yngste bror til Selma, sende 18. februar 1944 brev til fylkeslegen om situasjonen til Selma som budde heime. Han får svar frå dr. Leif Wahl v/Skåland. Innhaldet i korrespondansen vil forbli ukjent: Statsarkivet i Stavanger uttaler at inngående skriv samt kopi av utgåande skriv, ikkje er blir tatt vare på.

Slik ender saga om Selma Skjerpe. På kammerset heime som familien pla seia.

Overassistenten

Av *Andreas Steinberg*

I Ætter-mål nummer 15 har Loyd Georg Stene ein interessant artikkel frå den tida han var kontrollassistent i kukontrollen. Etter kvart vart det ofte skifte i denne stillinga, og det blei vanskelegare å få tilsett agronomar. Ofte var det ungdommar utan utdanning som for rundt på gardane og gjorde registreringar og tok ut feittprøvar. Det vidare arbeidet med fjosrekneskap, rettleiing og oppfølging vart det verre med. Ein måtte leiga inn hjelp utanfrå.

Dette førde til eit samarbeidsprosjekt mellom meieria Heskestad, Helleland, Eigersund og Bjerkreim. Jon Gautefall, som var meieristyrer ved Heskestad Meieri, Ualand, vart vald til leiar for prosjektet. Dalane overassistentdistrikt vart oppretta i 1965, og Sjur Hirth-Nesheim vart tilsett som den første overassistenten. Han var nyleg uteksaminert frå Landbrukshøgskulen på Ås. Sjur var fødd 25.09.38 på Nesheim i Myrkdalen i Vossestrand. Hirth er eit slektsnamn. Han



Klara og Sjur frå fyrste tida på Ualand, med dottera Margrethe, fødd på Ualand. (Flekkefjord sykehus)

Overassistenten skulle innoftom garden hos alle medlemmer av kontrollen minst ein gong i året. Der kunne han gje råd og rettleiing, og svara på bøndene sine ulike spørsmål. Elles blei han sendt på gardsbesøk frå meieria dersom det var besetningar med problem. Han hadde og ansvar for ulike fagmøte, og hadde organisering av nokre studieringar.

var gift med Klara, fødd 27.11.40 på Mersland i Buhølen. Dei flytte til Ualand, og budde i det gamle skulehuset på Steinsland. Dei fekk døtrene Margrethe f 1965, og Kirsten f 1968 medan dei budde der. Begge vart fødte i Flekkefjord.

Sjur Hirth-Nesheim hadde ansvar og dagleg leiing av kontrollassistentane, og oppfølging med fagleg kompetanse. Distriktet hadde gått over til B-kontroll. Det vil seia at assistentane skulle vega melka og ta prøver frå kvar enkel ku annankvar månad. Bøndene kontrollerte sjølv dei andre månadane. All registrering og rekneskapsføring var manuell.



Klara og Sjur framfor peisen i stova heime på Nesheim, ved Sjur sin 75-års dag.

Mykje av arbeidet med organisering av ei kuutstilling i Bjerkreim fall også på han.

På Ualand var trivnaden stor, og dei fekk mange venner. Mest var dei saman med familien Gautefall og Gunvor og Øyvind Ueland. Elles var Jorunn og Sverre Hansen, Gyro og Arne Høyland og familiane Valestrand og Waldemar gode venner. Også Bjarne Tjørn som hadde gris i fjøset på Steinsland, hadde dei god kontakt med.

Sjur hugsar at han var med då Rakel, Anne og Anders blei flytta frå Førland i august 1967. Johanna Gautefall passa vesle Margrethe, så Klara kunne og få vera med på flyttinga. Bjarne Kjørberg, Sigurd Ollestad og endå ein mann deltok i arbeidet, men Sjur kan ikkje hugsa kven det var. Rakel låg på båre, og dei fire mennene bar

henne ned til vatnet. Då dei skulle løfta båra ut i båten, ga Rakel håndveska si til Klara, så ho kunne passa på den. Frå

båten bar dei fire karane båra med Rakel ned til Steinbergmonan. Anders gjekk og tventla etter dei. Videre vart det trans-



Sjur, 82 år gammal, saman med noe kyr på stølen Fossen.

port med bil ned Årdalen til Eik, og opp til Aurgådå, der dei hadde fått seg eit lite hus.

Sjur har alltid vore interessert i sport og friluftsliv. Det fekk han og høve til på Ualand. Han var medlem i Moi Idrettslag, og deltok i mange skirenn, mellom anna saman med brødrene Medby. Han minnest godt Jan Medby, som og seinare vitja dei i Myrkdalen på skiskytterrenn saman med sonen Arvid. Vidare kan Sjur fortelja at han trenar med born og ungdom, og mange av dei hevda seg godt i Rogaland Skikrets.

Elles var Klara timelærer i handarbeid på Helleland skule. Sjur var og timelærer på Dalheim husmorskule i husdyr- og hagebrukslære. Elevane der var dyktige, minst like flinke som elevane på Voss Jordbruksskule, der Sjur var timelærer etter at dei flytte til Voss.

Hausten 1968 slutta Sjur Hirth-Nesheim som overassistent. Jan Rosland var tilsett etter Sjur. Han tok til i stillinga 1. aug 1969 og heldt fram til oktober 1977. Neste i stillinga var Jardar Sommerseth.

Sjur flytta med familien til Kristiansand, der han var organisasjonskonsulent i Agder Samslakteri. Det vart ein nedtur etter å ha levd midt i det aktive husdyrmiljøet i Dalane.

Dei flytta til Voss hausten 1971. Han bygde seg hus på heimegarden i Myrkdalen, og flytta heim i 1973. Garden tok han over i 1982. Han var fagkonsulent i Bergensmeieriet, seinare Vestlandsmeieriet og hadde kontor i meieriet på Voss. Etter kvart fekk han ansvaret for all husdyrkontroll i heile Hordaland og litt av Rogaland.

Etter at dei flytta til Voss, deltok Sjur mellom anna aktivt i politikken for Senterpartiet. Han var 16 år i kommunestyret, av dette 12 år i formannskapet. Elles var han med i ymse utval.

Ved sida av jobben i Vestlandsmeieriet tok Sjur og Klara aktivt del i gardsarbeidet. Det har vore mjølkeproduksjon og litt sau på bruket heile tida, og ennå tek han framleis del i fjøsarbeidet, over 80 år gammal. "Utan å skryta" kan Sjur fortelja at han og Klara i si tid fekk Sølvтина, etter å ha levert elitemjølke samanhengande i 15 år. Seinare har og dottera og sviger-sonen fått same utmerkinga, og garden har levert elitemjølke i 35 år.

Sjur og Klara ser med glede attende på tida i Dalane og på Ualand, og har mange gode minne derifrå.

Kilder:

Sjur Hirth-Nesheim, Jan Rosland.

Etterskrift: Sommaren 2015 var Andreas og eg på Nesheim i Myrkdalen, nord av Voss og vitja Klara og Sjur Hirth-Nesheim. Andreas ville gjerne få skriva om Sjur og tida hans i Lund i Ættermål. Vel tre år gjekk før han hausten 2018 igjen tok turen til Myrkdalen, og fekk gjera eit intervju. Då Andreas brått døydde i desember 2018, var bare det første avsnittet skriva. Etter beste evne har eg skriva ferdig etter notatane han hadde gjort. Takk til Sjur Hirth-Nesheim for bilder, råd og hjelp med artikkelen!

Gunlaug Steinberg

Birøkt i Lund

Av Evelyn Sirevåg



Bikuber hos Olav Østrem på Skulevoll. Utlånt av Anne Marie Østrem.

Lund Birøkterlag ble stiftet i 1947. Fylkesagronom Jens Vik forsøkte å danne et lokallag allerede på 1930-tallet uten å lykkes. Man går ut fra at det har vært produsert honning her i området lenge før den tid. Lund Birøkterlag inkluderer nå Flekkefjord og Sirdal.

Medlemsantallet har vært oppe i 40 og er nå i underkant av 30.

Vi vet ikke nøyaktig hvor lenge det har vært drevet birøkt i Norge. I bronsealderen ble voks benyttet til støping av smykker og gjenstander av bronse. Vikingene laget mjød basert på honning. På slutten av 1700-tallet er det

registrert bikuber på Østlandet og i Mandal og Lister amt. Bivoks og honning har blitt brukt til å betale skatt og som betalingsmiddel hos en rekke folkeslag. Gamle greske mynter er prydet med bier. Den norske 10-øringen hadde en bie som motiv fra 1958 til 1973.

I 1884 ble «Den norske biavlforening» (Norges Birøkterlag) stiftet, og dette førte til stort oppsving for binæringen. En gammel og allmenn oppfatning har vært at bier ikke skal selges, men de skal byttes eller gis bort. Som andre dyr har man også tatt varsel om været av bienes adferd. Fra Østfold heter



Sigurd Eike med bikubene under epletreet. Utlånt av Sigurd Eike.

det at «Flyr biene i flokkevis til kubene blir det regn» eller fra Lista: «Dersom bie æ langfarandes fær me fint ver».

Da Lund Birøkterlag ble stiftet, var det Johannes Kolltveit (1904 – 1993) som formulerte lagets lov som består av 5 paragrafer. Kolltveit var fra Strandebarm og kom som lærer til Slettevold. Han bodde på Røyland, der han var gift med Astrid. Han hadde god erfaring med bier.

Lov for Lund Birøkterlag

§1 Føremålet med laget er å samla flest råd av dei som er interesserte for birøkt til faglig samarbeid, hjelpa til at vilkåra for birøkt i distriktet vert best mogelig utnytta og spreida lærdom i faget.

Laget vil så langt råd er:

- a. Skipa til foredrag og elles førevisningar.
- b. Arbeida for meir bruk av honning.

c. Ordna med materiell for lemene so langt det høver.

d. Ta seg av andre ting som kan fremja saka.

§2 Ein kan verta lem i laget når ein betaler dei årspengar som årsmøtet gjer vedtak om, ellers halda dei påbod og fyresegner som gjeld.

a. Ikkje la tome kuber stå opne.

b. Berre selja god og rein uforfalska honning.

c. Når emballasjen til Norges Birøkterlag vert nytta, alltid å retta seg etter dei fyresegner som er sette for den.


Årspengane vert å betala i forskot. Vil eit lem slutta i laget skal det melda skriftleg av til styret innan utgangen av desember kvart år. Lemer som ikkje retter seg etter lova kan strykast.

§3 Laget melder seg inn i Rogaland Fylkes Birøkterlag og Norges Birøkterlag.


Nr. 2
OKTOBER
1992

MELLIFERA

INFO-BLAD FOR PROSJEKT: REINAVLSOMRÅDET
F. DEN BRUNE BIA I FLEKKEFJORD, SOKNDAL, LUND



Hva sier John Glendrange om Honning-høsten?



John A. Glendrange,
pioner på flere områder innen birøkt.

Dette "mini"-intervjuet ble laget 25. oktober i år.

- John Glendrange, det har vært et heller dårlig honningår. For mange birøktere har det bent ut sagt vært elendig. Kan du si noe om dine erfaringer om varierende utbytte gjennom mange år som yrkesbirøkter?

- Jeg vil først si at birøkt er et spennende yrke, - så spennende at det er på grensen til at det burde være lovlig. Hele årsinntekten avhenger av et par uker i August. Når jeg ser tilbake mener jeg likevel at gjennomsnittet over tiårsperioder ser ut til å være brukbart. Gode og mindre gode år har vekslert; men aldri har jeg opplevd så mange mindre gode år etter hverandre som -85, -86, -87, og -88.

- 1957 var også et dårlig år. For første gang hadde jeg tatt permisjon i 5 måneder for å satse på birøkt som en del av leveveien. En av de første dagene i september stod jeg på landeveien ved Sandvatn i Gyland, ca 4 mil hjemmefra. Det hadde begynt å skumre; kvelden var frisk og stjerneklar. Jeg var trett og mismodig. -Denne dagen skulle bil og tilhenger ha vært fullastet med deilig, gylden honning. Bakkene og åsene hadde stått fiolette av blomstrende røsslyng; -en masse bikuber stod innunder heia. Men høsten hadde blitt kald med mye regn -og det ble lite honning.

- På dette tidspunktet har jeg kone og tre barn. Jeg tusler bort mellom bil og tilhenger og ber til Gud: -skulle det legges seg til rette med å få utkomme til meg og mine med dette jeg har begynt med, -så vil jeg bruke fritiden for deg.

- 1959 var mitt første år som yrkesbirøkter på heltid. Da ble det 12 tonn med honning fra mine 200 kuber, -en gjennomsnitt på 60 kg. honning pr bifolk.

Hva sier John Glendrange om honning-høsten 1992? Fra Mellifera, et lokalt tidsskrift. Utlånt av Lund Birøkterlag.

§4 Laget vert leia av eit styre på 3 lemer. Dei vert valde på årsmøtet. Formannen er på val kvart år. Dei andre i styret anna kvart år. Første gong ved lutkasting. Det vert vald ein varamann og ein revisor. Styret vel seg imillom varamann og kasserar. Styret er vedtaksført når 2 er tilstades og dei er samde. Over styremøte og samkome vert ført møtebok.

§5 Årsmøtet skal haldast innan utgangen av desember kvart år, og vert innkalla med 2 veker varsel.

Sigbjørn Hellesmark har en gammel kopi av loven slik at vi kunne lese noe av det her. Sigbjørn har hatt stor interesse for bier helt siden han var ung. Da han gikk på Bondelagets Folkehøyskole på Mysen i 1961, skrev han sin hovedoppgave om birøkt.

Alf Gordon Meland har tatt vare på et gammelt blad kalt Bivennen. Det er fra 1937, altså fra 10 år før det lokale laget ble stiftet. Der kan vi lese hva birøktere i Agder og Rogaland mener om bl.a. vinterføring av bier. Fhv. lærer T.T. Heggland i Gyland skriver:

Først må bemerkes at jeg som lærer, kirkesanger og gårdbruker alltid har måttet ta birøkten som en "bisak" og ikke som "hovedsak", hvorfor jeg i høiden har drevet med 10 kuber. Jeg fikk i fjor bare utbytte av 7, med 120 kg til sammen. Jeg har i senere år latt biene ha 10- 12 kilo honning pr. kube til vinterfor og bare gitt 1-2 kg sukkerrfor pr. kube. I april pleier jeg spekulasjonsfore kubene med sukkervann – når været er godt. Derved fremmes yngelansetnin-



Bigård. Skilt som forteller hvem som eier kubene. Utlånt av Trygve Larsen.

gen, - bare en liten kaffekopp – hver 3. eller 4. dag. Det øker også arbeidstem-poet, og det holder jeg på med til stikkelsbærtrærne blomstrer ut i mai. Da slutter jeg foringen og setter skattekas-sene på, for da har vi her samtidig trek- ket av blåbærlyngen som gir overskudd. Morell- og kirsebærtrær likeså. Eple- trærne, som her er mest av, gir mindre utbytte. Løvetannen er ikke nevneverdig her, men hvitkløver, alsike og lind er bra. Hver mann på landet burde i det minste ha sig et par kuber, så de kunde skaffe sig selv den honning de brukte.

Bare brune bier

I oktober 1987 feiret Lund Birøkterlag sitt 40-års jubileum med fest på Nye Lundevang Motell. Trygve Larsen var leder for laget som da var et av de stør- ste og mest aktive i Rogaland. Tidligere



Agnar Surdal sylnger honning. Utlånt av Anne Marie Østrem.

fylkesagronom Jens Vik (90) kom med hilsen og fikk blomster som takk for at han var med og startet laget. Festtaler- ne, bl.a. John Glendrange, fremhevet Lunds sentrale plass i renavlsarbeidet som var nytt på den tiden.

Lund Birøkterlag har altså opprettet et renavlsområde for brune bier. Erfarne birøktere kan se forskjell på bie-arter, om det er f.eks. krainer, italienske, krysning, osv. Fra ca. 1981 gikk Sigurd Eike og Per Sandsmark i bresjen for at Lund og omkringliggende strøk skulle satse på den brune bia. Det ble skrevet søknad til Norges Birøkterlag og man fikk positivt svar. Det var til slutt Landbruksdeparte- mentet som godkjente avtalen. Da var det viktig at alle i laget ble enige, og at de hadde et godt samhold. Innenfor området er det kun tillatt å holde brune bier, og det er heller ikke tillatt å trans-

portere andre bier inn. De får årlig til- skudd for å holde området rent. Et arbeidsutvalg samkjørte den praktiske gjennomføringen i lagene i Flekkefjord, Sokndal og Lund fra 1987. Fra Lund ble Sigurd Eike, Odd Ivar Haugen og Gunnar Gåsland valgt til å lede dette arbeidet.

Prosjektet vakte stor oppmerksom- het, særlig da laget fikk besøk av den østerrikske professor Friedrich Ruttner som kom på to dagers befarig i august 1987. Han informerte om at opprettel- sen av et slikt renavlsområde er et uhyre sjeldent tiltak også på verdensbasis. I Jøssingfjord og på Hidra måtte han ut i det steinrike terrenget for å forvise seg om at det virkelig fantes mulighet for bier å klare seg. På sin tur mellom Sokn- dal og Heskestad ble han fascinert av naturen og det gamle skolehuset på Klesjarbø (Eia). Han ble plassert på kate- teret og foreleste mens birøktere satt på pultene. Det hang honningspann i taket og honninggrammer i hyllene. Skolen ble da brukt som lagerrom. Hos Sigurd Eike fikk Ruttner demonstrert det gode gemyttet til de brune biene. Ingen av de to hadde beskyttelsesdrakt på, og ble heller ikke stukket, da Sigurd løftet sum- mende rammer ut av kubene. En liten, uskyldig bie i øret var bare morsomt. Distriktet hadde på det tidspunktet 2800 kuber.

Fra far til sønn

Sigurd Eike begynte med birøkt i 1962. Allerede i sin barndomstid på Eike fattet han interesse for bier. Naboen, Sven Ege (f. 1875), hadde bikuber i hagen. Han og Jon Hellesmark var blant de første som drev med bier her i distriktet. Svens



Fra feiringen av 40 års-jubileet på Nye Lundvang Motell i 1987. Jens Vik får overrakt blomster av Trygve Larsen. Til venstre sitter John Glendrange. Utlånt av Trygve Larsen.

sønn, Peder, slynget honning oppe i andre etasje i det gamle huset. Sigurd og flere barn på hans alder var med og betraktet arbeidet. "Gå hjem til mor og hent glass, så skal dere få honning!" sa han, og det gjorde de med glede. Sigurds far, Trygve Eike, hadde også bikuber, nær floren, så var det kort vei å gå for å se til biene. Sammen med bønder i nabogrendene kjøpte de honningslynge. Den var drevet med hånd sveiv. Den er fortsatt i bruk til siling, forteller Sigurd. Han er født i 1935 og var i 17-års-alderen da han kjøpte sine første bikuber. De 5 kubene sto på Lundestranda og hadde tilhørt Bernhard Myrstøl. I tillegg overtok han sin fars kuber, 7-8 stk. Faren kjøpte kuber til Liland. Da måtte han tette til flyveåpningen med

gras. Noen unggutter var med for å hjelpe til. De fikk en lærepeng da de løftet opp kuben uten å ta bunnbrettet med. Biene ble forstyrret og fløy selvfølgelig ut. Da var de ikke sene med å sette kuben ned igjen.

Sigurd kjøpte en bisverm hos presten Sigurd Jakobsen. Da gjaldt det å ha en tom kube. Så måtte man følge med på om dronningen var til stede om kvelden da biene ble "slått" forsiktig ned i kuben.

Det er vanlig å snekre kubene selv. Den nederste delen, som er ynglekasse, står på et bunnbrett. Oppå ynglekassen kan en stable flere skattekasser, hver med 10 tavler (rammer) der biene lagrer honningen. Før i tiden hadde de forskjellige størrelser på kubene. Nå er man blitt enige om en felles standard som kaller

sørlandskuber. De kan innredes med ferdigkjøpte modellrammer. Kubene må være godt isolert og ha vanntett tak. Biene holder selv varmen om vinteren. De klynger seg sammen og holder "romtemperaturen" på rundt 20 varmegrader selv om det er minus 20 ute. I dag kan man få kjøpt bikuber av isopor. Trygve Eike tok inn noen kuber i kjelleren da han fryktet det ville bli for kaldt, men det var ikke nødvendig.

Da Sigurd Eike bygde huset sitt på Vela på Haukland, økte han antallet med flere kuber der også. En må selvfølgelig kontakte grunneier for tillatelse til å plassere bikubene. Etter hvert utvidet han med kuber på Liland, i Gjersdal og andre steder slik at han på det meste hadde 200 kuber. Det har vært en fin hobby i tillegg til arbeidet som snekker hos NorDan.

Honninghøsten varierer i forhold til årets blomstring og værforhold. På disse trakter er sommerblomster, f.eks. fra bringebær og frukttrær vesentlig for bienes eget forbruk, mens lyngtrekk betyr mest for årsresultatet. På 1970-tallet og fram til år 2000 var det gode år for lynghonning. Sigurd forteller at han leverte 7 tonn til Honningcentralen i tre år på rad. Det beste året ga 9 tonn. Tidligere leverte han også til Jens Vik som formidlet videre til gode kunder i Stavanger. I 2020 har han 60 kuber.

Da sønnene var små, likte de å være med når far Sigurd stelte biene. Torbjørn og Leif var med til Tronvik. De fikk beskjed om å sitte stille bak en stein for ikke å forstyrre biene. Det var en varm sommerdag, og de gikk i bare kortbukser. Leif kunne ikke holde seg, han måtte

titte opp, med den følge at biene kom susende mot ham. Han ble ganske oppstokket, men det gikk bra. Biene kan stikke kun en gang fordi brodden har mothaker (i motsetning til veps), men hvilken trøst er det, når en kube kan inneholde 50 000 bier?

Sammen med Per Sandsmark fra Hestestad kjøpte Sigurd et år bikuber til Fyresdal i Telemark for å prøve sommertrekk, men har siden foretrukket hjemlige trakter, selvfølgelig for å holde bifolkene rene.

Mus kan være en plage. De liker både honning og bivoks. Men med en flyveåpning for biene på 7 mm, stenges musene ute. Andre skadedyr som midd må også bekjempes. Biene bør ha tilsyn minst hver 14. dag i sommerhalvåret, sjeldnere om vinteren.

Livet i kubene er fasinerende å følge med på. Hver gruppe har sine spesielle oppgaver. Om sommeren lever de flittige samlebiene bare i noen uker. Arbeidsbier sørger for å rydde/fjerne de døde. Dronningen kan legge 2000 egg i døgnet. Dagens pris for en dronning kan variere mellom 150 – 500 kroner. Om vinteren overlever biene i dvale.

Høsten er en travel tid, både for biene og birøkteren. Mellom tavlene sitter biene og bruser med vingene for å fordampe overflødig fuktighet. Vanninnholdet i nektaren skal ned fra 70 % til under 20 %. Dersom det blir for fuktig, kan honningen gjære og ese ut i tavlene eller senere i emballasjen. Da kan det bli slik som en fortalte at "det ble aldri tomt i honningkrukka!" fordi honningen este utover.

Birøkteren kommer altså og henter

tavlene med bienes livsverk, men sørger samtidig for at de får tilgang på sukker for å overleve. De små sekskantede cellene må stikkes opp med en honningløser for at honningen kan renne ut av tavlene. Så plasseres de i en honningslynge der honningen slynges/sentrifugeres, siles og tappes ut. Mesteparten av honningen leveres i 20 kilos spann til Honningcentralens avdeling i Grimstad. Det som selges privat betyr mer arbeid med omring.

Sigurd var med da Jens Sverre Gursli fraktet 22 tonn honning fra Lund til Grimstad. Sjøføren var litt bekymret for at lastebilen med tilhenger kunne være feil lesset, men de kom vel fram uten å bli kontrollert.

Et bisamfunn i en kube kalles bifolk. Er man i tvil om rasetas det vingepøver. Vanligvis flyr ikke bier mer enn ca. 2-3 km. Det har hendt at fremmede droner har fløyet fra østsidan av Lundevannet og over til Eike. Noen hadde plassert sine kuber uten å kjenne til at det var forbudt med andre raser enn den brune. Birøkteren er ansvarlig for at alle bifolkene består av ren rase. Og man skal helst sette opp skilt som viser kubenes eier og telefonnummer.

Hos Klara og Olav Østrem i 1991

I et intervju som Bygderadioen sendte fra Lundheim Folkehøgskole 27.septem-



Sigurd Eike (t.v.) beviser brunbias gode gemytt for professor Fredrich Ruttner. Verdens fremste biforsker bruker alltid beskyttelsesdrakt når han gransker bier i andre land. Foto Hans E. H. Jakobsen Stavanger Aftenblad, 18.august 1987.

ber 1991 ble Olav og Klara Østrem intervjuet av Evelyn Sirevåg. De er i gang med å slynge honning i kjelleren hjemme på Skulevoll. Klaras bror, Agnar Surdal er også med. Han er født i 1914 og har hatt 110 bikuber på det meste, men slutta i -75. Olav har 34 kuber, de fleste i hagen ved huset og noen på Østrem. Dette var i tiden før renavlsområdet ble opprettet.

Olav plasserer 6 rammer i den elektriske honningslyngen og trykker på

startknappen. - Det har ikke alltid vært så enkelt, sier han, den første tiden hadde vi ikke slikt utstyr. Maskinen slås av og på, rammene snus slik at begge sider tømmes, og flytende honning tappes ut fra bunnen av beholderen. 6 fulle rammer kan gi 10-12 kg, forteller han. I år ser det ut til å bli et godt år, som i fjor (1990). Så må honningen siles 2-3 ganger før den fylles i spann og sendes til Honningcentralen.

Agnar starter en drill og rører det som skal brukes lokalt. Klara forteller at det må røres daglig i 3 uker, til honningen blir tykk som smør. -Eg he spist honning i 50 år og he aldri hatt hol i tenna! Agnar legger til: - Sidan nittensekstredve he eg spist honning og aldri mysta meir enn tri tenna! Og eg tygger bivoks kver kveld (og pusser tennene) og he ikkje vore forkjølt på mange år. Han renser rammene for voks før Olav slynger. Voksen samler de i ei tønne. Noe av det blir smeltet og sendt til reproduksjon av voksplater. Videre samler kan opp pollenrester som blir liggende igjen i silen for å gi det tilbake til biene. Også i rammene sees pollen som et brunlig bunnfall. Det blir godt for til yngelen.

Olav forteller hvordan han setter i gang en ny kube. Når biene i morkuben er ute på trekk, henter han ut 6-7 rammer som har ungbier, og plasserer dem i den nye kuben. Så må han følge med på om de har dronning slik at samfunnet fungerer. Biene er godt organisert. De har egne vaktbier som passer på åpningen slik at ikke uvedkommende som veps og humle kommer inn, for – da blir det krig, sier han.

Når frukttrærne blomstrer om våren,

er det mange som er interessert i å låne noen bikuber for å sikre god pollinering og rik frukthøst. John Glendrange i Flekkefjord kjøpte et år et helt billass med kuber til Hardanger. Der betaler de hvis vi kan hjelpe på den måten. Selv kjører Olav kun kuber til lyngtrekk i nærområdet.

Han forteller: - 1991 ser altså ut til å bli et godt år. I fjor leverte vi et lastebillass med 8 tonn fra Lund og Heskestad. Jostein Solbjørg kjøpte til Grimstad, der honningen blir lagret før videre bearbeiding i Oslo. Gjennomsnitt pr kube hos oss var da 40 kg.

Mellifera

Nils Jacob Drivdal, bosatt i Flekkefjord og med røtter fra Lund, var leder for et prosjekt angående renavlsarbeidet. Han var redaktør for et informasjonsblad som ble utgitt lokalt på begynnelsen av 1990-tallet. Bladet fikk navnet Mellifera, fra det latinske navnet på den brune bia: *Apis mellifera mellifera*.

Nå, i 2021, er det fortsatt stor interesse for å bevare området rent. Norsk Brunbiesenter er nylig opprettet på Moi. Senteret vil være et møtested for birøktere samtidig som det vil være et besøks-senter med opplysende funksjon. Der kan f.eks. en demonstrasjonskube vise det interessante livet i et bisamfunn. Laget holder kurs og vekker økt interesse for bruk av honning.

Kilder: Lund Birøkterlag, Sigurd Eike, Sigbjørn Hellesmark, Alf Gordon Meland, Magne Handeland, Trygve Larsen, avisene Agder og Stavanger Aftenblad og Bygderadioen.

Eik Jordstasjon - Eik Teleport

– Marlink AS, Del 2

Av Arnold Munthe Eik og Evelyn Sirevåg.

Del 1 finner du i *ÆTTER-MÅL* nr. 20.

De første ansatte på Eik Jordstasjon

Åge Byrud, ble født 18. april 1943 på Minnesund i Eidsvold. Han hadde bl.a. høyere utdanning fra Sveits og gikk Telegrafskolen i Televerket. Etter utdannelsen var han med på utbyggingen av Televerkets radiolinje-system i hele Norge. Denne jobben hadde han i 7 år og var innom «de fleste» fjelltoppene i Norge hvor en kan se et antennesystem. Radiolinje-systemet er kommunikasjon som går via antennemaster fra fjelltopp til fjelltopp. Etter radiolinje-perioden var Åge Byrud involvert i planleggingen av hvordan kommunikasjonen til Nordsjøen skulle løses. Han var også i en periode utlånt som lærer på Televerkets Teleskole. I 1975 ble han plutselig tatt ut av stillingen og sendt til Japan for opplæring innen antennesystemer (parabolantennener) og satellittkommunikasjon. Opplæringen i forbindelse med antennesystemene foregikk hos Mitsubishi i Osaka, Japan. Han var den første norske ingeniøren som ble engasjert i prosjektet på Kjørmo i Lund. Etter 3 måneder i Japan kom han og familien til Moi og Eik Jordstasjon. Etter ca. 1 år ble Åge Byrud stasjonssjef på Eik Jordstasjon, hvor han ble frem til 2005, ca. 30 år.

Svein Queseth (en svenske) ledet Eik



Åge Byrud - Utlånt av Eik Jordstasjon

Jordstasjon den første tiden. Han var utlånt fra Tanum Jordstasjon i Sverige som var en felles nordisk jordstasjon. Grunnen var at ingen i Televerket i Norge hadde erfaring med satellittkommunikasjon. Svein Queseth var ved Eik jordstasjon i ca. ett år.

I mai 1975 fulgte ansettelse av teleingeniørene Bendik Sandmark, Inge Pedersen, Helge Løining, Sivert Hansen og sivilingeniør Alv Hodne. De kom fra andre stillinger i Televerket og hadde teoretisk bakgrunn fra «Televerkets Høyere kurs» i Oslo. Alle disse ble sendt til Japan for opplæring. Sammen med dem

var også representanter fra oljeselskapet Phillips med til Japan.

Ola Einseth ble ansatt i 1981. Han forteller at han studerte ved Teleskolen i Oslo, da Åge Byrud plutselig «forsvant» som lærer. Årsaken var selvfølgelig opplæringen i Japan.

Henry Kongevold begynte på Eik i 1989 som avdelingsingeniør. Han var stasjonssjef fra 2004 til 2009 og jobbet også en periode i utlandet, men kom i 2017 tilbake til Eik Teleport for å jobbe med Marlinks selskapsstrategi og forretningsutvikling.

Sigmund Virak overtok som stasjonssjef i 2009.

Oppmontering av utstyr på jordstasjonen

Etter opplæringen i Japan begynte selve jobben på jordstasjonen, og utfordringene sto i kø. Da de første ansatte kom til Kjørmo, var selve driftsbygningen ferdig og det hadde kommet flere billass med utstyr som lå hulter til bulter både inne i bygningen og utenfor. Utstyr og antenner var pakket i enorme trekasser. Tresorten lignet på mahogni, og materialene i kassene var så fine at de ble tatt vare på av de ansatte. Inge Pedersen forteller at Bendik Sandmark foreslo at de kunne bygge bedriftshytte av disse materialene, som visstnok fremdeles er lagret på jordstasjonen.

Første oppgave var å opprette linkforbindelsen (radiolinje) til Stavanger. Dette gikk greit, men etter en tid var forbindelsen «død». Inge Pedersen forteller at han speidet opp mot Drengen (fjelltoppen hvor link-speilet var montert) og ante at noe var galt. Han reiste hjem og

hentet kikkerten og fikk konstatert at speilet var borte. Det hadde rett og slett blåst ned grunnet for dårlig forankring. Det var høst og forferdelig kaldt, så vedkommende som måtte opp for å reparere speilet holdt på å «fryse i hjel». Et nytt og enda større speil ble senere anskaffet og montert litt unna der det første var plassert. Det er dette som vi fremdeles ser i dag, men speilet har nå ingen funksjon. Det ble i tillegg montert et speil på heia på øst-siden av dalen, som en reserve. Dette har heller ingen funksjon i dag. Link/radiolinje-kommunikasjonen til jordstasjonen er erstattet med fiberkabler.

Japanerne «invaderer» kommunen

På folkemunne het det at «det vrirler av japanere på Kjørmo og på Lundevang Motell».

I virkeligheten var japanernes jobb å være arbeidsledere og tekniske kontrollører. Til å utføre selve monteringsarbeidet med parabolantennen og montering av teknisk utstyr i kontrollrommene var det innleid arbeidskraft fra Stavanger. Japanerne var mange uker i Lund.

En japansk ingeniør med navn Yoshihiro Kawaguchi (Site Manager of Mitsubishi Corporation) som var på jordstasjonen på den tiden, kom tilbake på besøk på Eik påsken 2011, over 30 år senere. Han hadde faktisk med seg fotografier og lydopptak fra den offisielle åpningen av jordstasjonen. Dette ble nå tatt godt vare på i digitalt format.

Boligproblemer

Televerket hadde bedt kommunen om å



Fra venstre Inge Pedersen, Bendik Sandsmark, Ola Einseth - Utlånt av Eik Jordstasjon

bygge boliger til ingeniørene, som måtte være ferdige til de kom. Kommunestyret hadde besluttet at det skulle bygges 2 familieleiligheter og 2 hybelleiligheter. De nyansatte kom i god tro med flytte-lass og familier, men boligene var ikke klare. Resultatet ble at Helge Løyning fikk leie et hus hos Brogeland på «Nera Strånnå», Inge Pedersen fikk bo hos svigermor på «Øvra Strånnå». Sandsmark og Queseth bosatte seg på Sira en stund, i starten. Det ordnet seg heldigvis til det bedre da kommunen ble ferdig med rekkehusene i Lyngveien, ytterst på Lundestranda. Etter hvert skaffet de fleste ansatte seg egne boliger i Moi-området.

Fordeling av ansvar

For å få etablert kommunikasjonen til plattformene måtte oljeselskapene selv kjøpe og montere egnede parabolanten-

ner. Inge Pedersen fra Eik Jordstasjon måtte så reise ut til Ekofisk, som var den første plattformen, for å kople opp linjene og teste sambandet. Forbindelsen til Ekofisk-plattformen fungerte i praksis fra april 1976. Dette var flere måneder før den offisielle åpningen i juli samme år. Etter hvert måtte folk fra jordstasjonen reise ut til hver plattform for å kople opp og teste utstyr og samband.

Arbeids-turnus og drift av stasjonen

Stasjonen var ferdig montert, ferdig testet og satt i prøvedrift i april 1976. Åge Byrud og Inge Pedersen var på arbeid på dagtid og de andre 5 gikk i turnus-vaktordning. Dette var en minimumsbemanning for å tilfredsstille Arbeidsmiljølovens krav til arbeid og hviletid. Bendik Sandsmark hadde ansvaret for oppsett av turnusen da han hadde erfaring med



Sine Oline og Arne Haugeland.
Utlånt av Toralf Haugland

dette fra Rogaland Radio. Grunnprinsippet i turnusordningen den gang var den samme som benyttes i dag. Det var i starten overnattingsmulighet på stasjonen for en person.

Offisiell åpning

Åpningstidspunktet ble satt til 7. juli 1976 kl. 11.00.

Dagen kom med sol og blå himmel. Det var ordnet med mange sitteplasser utendørs og det var invitert mange prominente gjester. Alt lå til rette for den høytidelige åpningsseremonien som skulle starte kl. 11.00. Stasjonen hadde leid en stor Ford Granada, og Reidun Byrud (Åges kone) måtte kjøre til Lyngdal for å hente Samferdselsminister Ragnar Christiansen. Reidun forteller at hun var ikke vant med å kjøre en så stor bil, og den gamle veien var smal. Da Ragnar

Christiansen satte seg i bilen så han at han ville lese litt, men dette tok snart slutt, han måtte konsentrere seg og følge med på den smale veien.

Generaldirektøren for INTELSAT hadde kommet fra hovedkontoret i Washington DC. Televerket stilte med flere prominente personer, og selvfølgelig var Lunds daværende ordfører, Jacob Heskestad, varaordfører Kjell Erfjord og flere andre inviterte til stede på åpningen.

Klokken 11.00 ble stasjonen formelt åpnet av Samferdselsminister Ragnar Christiansen. Etter en kort tale telefonerte han Ekofisk-plattformen på direkten og snakket med produksjonsleder Einar Lode. Etter at den offisielle seremonien var ferdig, «lurte» Kjell Erfjord seg også til å ta en telefon til Ekofisk. NORSAT A var med dette åpnet. Norge var dermed det første land i Europa som tok i bruk satellitt i innenlandsk telekommunikasjon.

Stor stas og mediedekning

Det skulle være en stor nyhet da stasjonen skulle åpnes, men som «vanlig» var det lekkasjer. Aftenposten hadde fått snusen i begivenheten og publiserte nyheten med bilder, før Dagsrevyen kunne presenterte åpningen på NRK-fjernsyn samme kveld.

Strålefare?

På begynnelsen av 1990-tallet var folk på Kjærmo engstelige for eventuelle skader på grunn av stråling fra stasjonen. Det ble bl.a. henvist til mange krefttilfeller i området på denne tiden. På denne bakgrunn ble det innkalt til et



Anlegget på Kjølmo i dag - Utlånt av Eik Jordstasjon

folkemøte i Hovsherad. Statens Strålevern hadde utredet problemstillingen og ga en teknisk begrunnelse for å avkrefte mistanken om farlig stråling. Signalene fra parabolantennene kan sammenlignes med lysstrålen fra en fokusert lyskaster. Dette betyr at signalene er så konsentrerte og rettet mot satellitten at stråler ikke treffer bakken i nærområdet i det hele tatt. Innbyggerne ble beroliget.

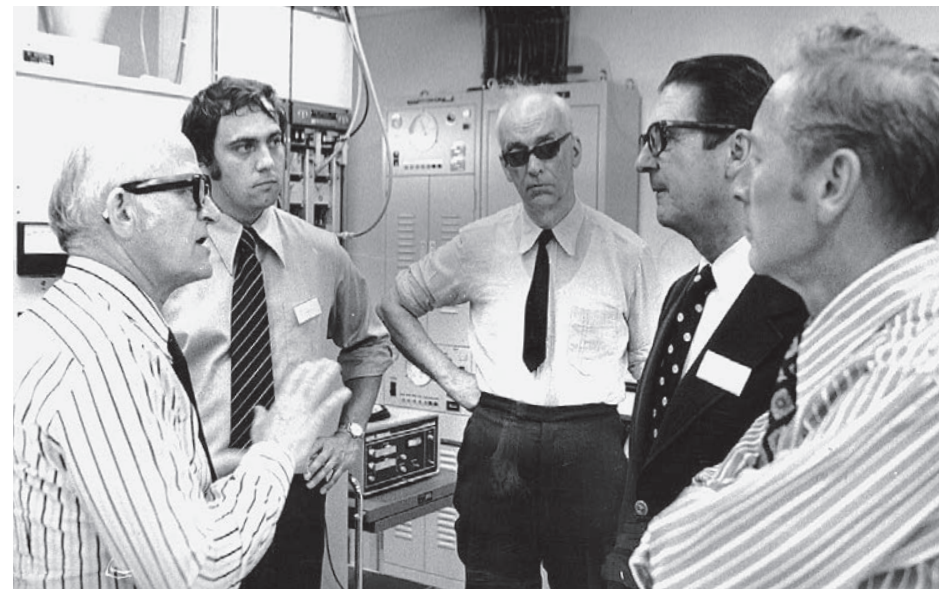
Senere ansettelse – teknisk kompetanse etc.

Alle de første ansatte kom fra forskjellige stillinger innenfor Televerket. Ingen av disse hadde direkte erfaring fra satellittsamband, men de fikk oppæring i Japan og tilegnet seg kunnskap og kompetanse underveis. Etter hvert som sta-

sjonen ble utvidet, ble det ansatt teknisk personell med forskjellig bakgrunn. Det finnes ikke skoler som gir spesialutdanning innen dette feltet i Norge, så alle nyansatte må gjennom intern opplæring i 6 måneder for å bli kvalifisert som fullverdig spesialist innen sitt definerte felt. Det har også blitt ansatt mange utlendinger som har relevant kompetanse. Det har vært vanskelig å få utlendinger til å bli boende i en liten kommune som Lund. De arbeider vanligvis fra 3 til 5 år før de flytter igjen.

Arbeidsforhold på stasjonen

Stasjonen har i alle år vært en lys og trivelig arbeidsplass og operasjonsrommene har vært spekket med datamaskiner og monitorer. Stasjonen har blitt utvidet vesentlig og antall ansatte øket ved



Personer på bilde på åpningsdagen. Fra venstre: Generaldirektør Øvergaard, Åge Byrud, Finn Lied, generaldirektøren i Intelsat, Santiago Astrain og samferdselsminister Ragnar Kristiansen. Utlånt av Eik Jordstasjon

behov, gammel teknologi er blitt byttet ut med ny teknologi. Nå har stasjonen 8 sengeplasser, som er en nødvendighet, og en stor fordel for utenbygds ansatte i forbindelse med overnatting og vaktordning. Etter hvert som stasjonen vokste ble det bygget opp en serviceavdeling som betjener hele verden. Denne tjenesten er nå lagt til Stavanger-avdelingen som har 25 personer som reiser på serviceoppdrag.

Støv på hjernen

I en bygning med mye elektronikk og statisk elektrisitet vil støvet bli «sugd» inn mot apparatene. Renhold var dermed viktig. Kari Kjølmo var den første fast ansatte renholder. Først var hun noen timer pr. dag og siden var det full

stilling. Hun har arbeidet på jordstasjonen i 35 år. Etter noen år ble også Reidun Byberg ansatt som renholder. De to forteller at det var et privilegium å være kvinne på en mannsdominert arbeidsplass. Det var ingen forskjell mellom «liten» og «stor» og endatil renholderne fikk dataopplæring. De hadde egen datamaskin der de bl.a. mottok beskjeder fra Stavanger Teledistrikt, hvor de formeldt var ansatt. Kari foreller at ved et besøk av en av «storkarene» fra hovedkontoret i Oslo, så falt bemerkningen: «Her er det jo så rent at vi kan spise på gulvet!»

Stasjonen har bidratt positivt til det lokale næringsliv

Ledelsen ved stasjonen har fra starten av

benyttet seg av lokale tjenester, hvor dette har vært mulig. Her kan nevnes Lundevang Motell (Moi Hotell).

Lastebiltransport for frakt av utstyr har kommet lokale aktører til gode. Det samme gjelder taxi-transport lokalt, til Stavanger og flyplass. Brøyting av vei og utvendig vedlikehold utføres med lokal arbeidskraft. Småutstyr og dagligvarer kjøpes i lokal butikk på Eik. Det er mye besøk av kunder og leverandører på sta-

sjonen og all catering handles lokalt.

Det har opp gjennom tiden vært store tekniske endringer på stasjonen, demontering av gammelt utstyr og oppkopling av nytt utstyr. Her har det også, hvor det har vært mulig, blitt benyttet lokal arbeidskraft. Svakstrøms-firmaet Telecom Sør-Vest AS v/Gilbert Hove og Magne Tengs hatt en god kunde på Kjørmo.

Head-lights i jordstasjonens historie

Markedene har vært i endring og teknologien har utviklet seg. Gammel teknologi ble etter hvert erstattet med ny. Blant annet har kortbølgesenderen Rogaland Radio blitt nedbygget/reduisert til fordel for kommunikasjonen via jordstasjonen på Eik.

Svalbard

Eik Jordstasjon-prosjektet gikk i utgangspunktet ut på å få opp telefonsamband til oljeplattformene, men Televerket hadde imidlertid en plan B. Plan B var å få etablert satellittkommunikasjon og dermed avvikling av eksisterende telefon- og telex-samband til Svalbard. Det er litt uklart om oljeselskapene var klar over dette, det var jo de som var med på å finansiere jordstasjonen.

Allerede i 1976 foreslo Teledirektoratet å basere den fremtidige telekommunikasjonen mellom fastlandet og Svalbard på satellittkommunikasjon, og der-

med avvikling av eksisterende telefon- og telex-system som gikk via Rogaland Radio over kortbølge. I november samme år vedtok Stortinget Teledirektoratets plan, og det ble bevilget midler til anleggsarbeidene ved Isfjord jordstasjon. I 1978 måtte representanter fra Eik Jordstasjon reise til Svalbard for å kople opp systemet. Dette var ikke et enkelt oppdrag da parabolantennen var belagt med mellom 5 og 10 cm knallhard is. Isen måtte tines, og dette tok lang tid. Mens arbeidet med antennen pågikk ble personellet angrepet av isbjørn. Resultatet ble at isbjørnen måtte skytes.

Samarbeidet med Eik Jordstasjon var en fordel for vaktene i Isfjord Radio. De slapp nå nattevakt da de bare kunne melde fra til Eik Jordstasjon om at de måtte overta. I tillegg fikk de fordel med å kunne få inn Rogalandssendingen fra NRK. Kommunikasjonen til Svalbard gikk via Eik Jordstasjon frem til 2004. Nå overtok fiberkabel som ble lagt fra fastlandet til Svalbard.

NORSAT A

Det ble etablert en midlertidig stasjon på Isfjord for å teste om det var mulig å bruke satellitt-forbindelse til Svalbard.

NORSAT A formidlet tele- og datatrafikk til petroleumsinstallasjonene og til Svalbard.

Begrensing på 9 utestasjoner bl.a til Ekofisk (76), Frigg (77), Statfjord (79) og Svalbard (80) Valhall (81) Riser1611 (85), ULA (86) og Gullfax (86). En utestasjon ble brukt for testing.

Utstyret var plasskrevende, da et rack kunne håndtere 12 tale evt. datakanaler. Til sammenligning vil utstyr produsert i dag håndtere opp mot tusen kanaler på samme plass.

Systemet ble kontrollert/overvåket av en datamaskin PDP-11 (Programmed Data Processor) produsert av DEC (Digital Equipment Corporation).

Eik Teleport fungerte også som reservedelslager for NORSAT A-systemet. All reparasjon av kanalutstyret ble foretatt av Alv Hodne. En helikopterplass ble etablert nedenfor stasjonen slik at oljeselskapene raskt kunne få tak i deler. (Det sies at helikopterplassen har vært i bruk 2 ganger.)

Det fortelles en historie om da Alv Hodne måtte reise på kort varsel til Isfjord Radio (Svalbard) for å reparere noe utstyr der. Han pakket en koffert full av deler og dro av sted. Utstyret ble reparert. På vei tilbake til fastlandet var det ingen som hadde tenkt på at alle som kommer fra Svalbard må gjennom tollene i Tromsø. Alv Hodne ble stoppet og måtte åpne kofferten som fremdeles var full av deler. Da spurte tolleren hva dette var, og han fikk en grundig innfø-

ring i hva de forskjellige kortene ble brukt til. Det endte med at Alv Hodne fikk beskjed om å lukke kofferten og komme seg videre.

NORSAT B

Forprosjekt til NORSAT B ble bl.a. benyttet for fjerntrykking av VG i Stavanger og Trondheim og overføring av jordskjelvdata fra Finnmarksvidda til NORSAT på Østlandet. Til stasjonen på Finnmarksvidda måtte man få til en fjernstyring av senderutstyret da denne var ubemannet. Løsningen ble en mobiltelefonløsning levert av et norsk firma i Tønsberg, Eurocom. Løsningen fungerte lik det man har i dag for fjernstyring av varme på hytta.

NORSAT B (for mobile enheter)

NORSAT B ble satt i drift 1989. Norsk produsert av EB Nera (Billingstad/Oslo og Kokstad/Bergen) Tidligere måtte man sette opp sambandene manuelt, mens nå brukte man en "håndholdt" terminal og sambandene ble satt opp automatisk.

Man hadde 2 typer stasjoner STD-A (Standard A) og STD-B. Begge stasjonstyper bestod av et signaliseringsmodem, som kommuniserte med hovedstasjonen på Eik, og trafikkmodem(s). Systemet gir høyhastighetssamband for en rekke tjenester, slik som telefon, tekst, data og bilder. Hovedstasjonen på Eik er midtpunktet i nettet med ansvar for trafikk kontroll og nettovervåking.

Daværende utenriksminister Thorvald Stoltenberg ga en STD-B stasjon til Litauen ved fungerende statssjef Vytautas Landsbergis etter at Sovjet trakk seg

ut av landet ca. 1990. Denne STD-B stasjonen ble montert på parlamentet i Vilnius. Da Landsbergis løftet av røret på sin telefon fikk han norsk summetone. Senere ble det også etablert en 2 MB (30 telefonkanaler) mellom Oslo og Vilnius. NORSAT B-systemet ble også brukt til overføring av jordskjelvdataba for oljeinstallasjoner (Petrojarl, desember 91, Heidrun borerigg og Snorre- feltet).

INMARSAT–historien på Eik

På samme måte som NORSAT-systemet er og har vært en suksess-historie for Eik Jordstasjon, har etableringen og driften av INMARSAT-systemene bidratt på tilsvarende måte.

Organisasjonen INMARSAT ble etablert i 1979 i London av de største skipsfartsnasjonene, som England, USA, Japan, Russland og Norge – til sammen 55 land. Intensjonen var å lage en verdensomspennende sivil kommunikasjons-organisasjon som skulle formidle automatisk tale- telex- og data til skip i sjøen via satellitt, men via en relativt enkel, liten mobil stasjon. Taksering av samtaler ble gjort iht. brukt aktiv tale-tid.

I tillegg skulle terminalene være godkjent av GMDSS for formidling av nød-anrop fra skip.

For Norge, gjennom Televerket, innebar dette store investeringer både ved medlemskapet i INMARSAT og i etablering av en bakkestasjon for disse nye systemene.

Det ble bestemt at jordstasjonen på Eik skulle utbygges for å huse denne nye tjenesten.

Det ble derfor startet et nordisk sam-

arbeide mellom Sverige, Finland, Danmark, Island og Norge. Det ble etablert et «Eik Styre» for å formalisere samarbeidet og styre driften av INMARSAT-delen av Eik – derfor de 5 flaggstengene med de nordiske flaggene foran bygningen på Eik - for å markere det felles eierskapet. Televerket kjøpte senere ut de andre nordiske landene slik at Eik igjen ble helnorsk.

22. februar 1982 var det offisiell åpning av Eik kystjordstasjon. Dette var nok en stor dag med «fine» gjester: bl.a. Samferdselsminister Inger Koppnæs, Generaldirektøren for Televerket, Kjell Holter og Generaldirektøren for INMARSAT, Olof Lundberg. INMARSAT-A stasjonen startet først via en satellitt over Atlanterhavet (AOR), senere flyttet over til det Indiske havområdet (IOR).

Falklandskrigene i 1982 gav kommunikasjons-organisasjonen via Eik en «flying start» både i volum og inntekt. I 1990 ble en ny antenne og en nye INMARSAT-A stasjon montert slik at Eik kunne tilby kommunikasjon via 2 satellitter samtidig, og dermed ble kapasiteten doblet.

Golfkrigen i 1990 gav Eik en tilsvarende «all time high» trafikkmessig aktivitet.

INMARSAT-A systemet ble en formidabel suksess, både teknisk og økonomisk:

- Automatisk oppsatte samtaler til/fra enhver privat telefon på land til ethvert skip i sjøen med INMARSAT-terminal.
- Automatisk telex kommunikasjon til/fra skip.
- Lav, men tilstrekkelig data-hastighet begge veier.

- Direkte og rask automatisk kontakt med en redningsentral i tilfelle nød ombord – dvs. fare for havari pga. været, motorstopp, kapring, sykdom hos mannskap osv. Eik Jordstasjon etablerte direkte-linjer til HRS Sola både for telefon og telex.

Tidsmessig faller denne perioden, særlig 90-åra, sammen med den verdensomfattende utbyggingen av mobiltelefonen og det generelle økende behovet for kommunikasjon.

Fysisk ble de mobile satellitt-terminalene både mindre og lettere, samtidig som det ble mulig og enklere å overføre data og video via systemene. Pakket i en koffert kunne terminalene enkelt fraktes med rundt i verden. Satellitt-terminalen ble et populært verktøy for «on-line» overføring av bilder og film fra journalister som fartet verden rundt i utilgjengelige områder med dårlig infrastruktur. I enda større grad ble det et nyttig kommunikasjons-verktøy for hjelpeorganisasjoner i forbindelse med store ulykker og katastrofer der all infrastruktur ofte var fraværende eller ødelagt. Etter hvert som erfaring med- og forventning til stabil satellitt- kommunikasjon økte, dukket det opp nye behov som:

INMARSAT Aero

Flybransjen ser mulighet for stabil kommunikasjon på langdistanseturer. Det var da ikke stabil sammenhengende forbindelse over de store havområdene. Oppdaterte værkart var ikke tilgjengelig i lange perioder av en flytur. Dette behovet kunne nå dekkes eller forbedres vesentlig med en satellitt-terminal om bord i flyene - både for driften av flyene,

men også for å kunne tilby telefon til passasjerer. Dermed startet utviklingen av INMARSAT AERO-systemet, som ble installert og satt i drift på Eik i løpet av 1990/91.

INMARSAT-C

På samme måte som for store skip og fly, dukket det opp etterspørsel etter enklere og mindre system for formidling av korte meldinger til f.eks. fiskebåter, og lystbåter men også trailere og andre mobile landbaserte enheter.

Et viktig element i dette var formidling av GPS-signaler og posisjons-angivelse.

Dermed var utviklingen av INMARSAT-C-systemet i gang. Installert på Eik i løpet av 1990/91.

I løpet av disse 2-3 ti-årene gikk den tekniske utviklingen raskt. Parallelt med drift av INMARSAT-A systemet, ble INMARSAT-B/-M/mini-M utviklet og satt i drift både på Eik og de fleste andre Jordstasjoner. Disse systemene har mindre, lettere heldigitale mobile terminaler og dermed bedre tilpasset dagens kommunikasjon enn den «gamle analoge» INMARSAT-A terminalen.

Sætra

I perioden 1992/93 ble det foretatt en større utbygging på Eik, inkludert en ny antenne.

Samtidig ble stasjonen på Sætra (Østrem) etablert. Hensikten med å plassere denne bygningen på Sætra var å komme så høyt over havet at en kunne «se» en satellitt som lå langt vest (AORW). Dermed kunne Eik også formidle trafikk over Atlanterhavet samt hele Amerika.

Dette ville igjen si en stor økning i trafikk-kapasitet via INMARSAT-systemene på Eik. Via satellittutstyret på Eik Jordstasjon kunne en nå kommunisere med terminaler plassert mellom vestkysten av USA og Japan helt i øst som dekket totalt nesten 2/3 av jordas overflate.

OL på Lillehammer 1994

Stasjonen på Sætra ble også viktig i formidlingen av bilder fra 1994 OL på Lillehammer.

Ansvarer for all TV-overføringer til resten av verden var selvsagt tillagt NRK og Televerket i samarbeid, med en stor organisasjon i Oslo og på Lillehammer.

Det aller meste av OL-sendingene ble distribuert / sendt opp fra utstyr på Lillehammer.

Radioutstyret tilkoplede de to antennene på Sætra ble modifisert for overføring av TV-signaler. Dermed kunne Eik bidra med å overføre TV-signaler både til USA og Russland. Ettersom Eik Jordstasjon hadde personell med erfaring i drift av satellitt-utstyr, ble flere ansatte hentet fra Eik for å delta/hjelpe til i den tekniske driften på Lillehammer. Drift og overvåking av satellitt-utstyret på Eik og Sætra ble utvidet - samtidig som sikkerheten på begge stasjonene ble forsterket med hjelp av militærpolit og Heimevernet. Selv Lensmannen i Lund måtte finne seg i å bli kontrollert, både han og bilen hans ble «saumfart» da han hadde et ærend på stasjonen. Grunnen til ekstra sikkerhet i denne perioden var frykt for sabotasje av TV-sendingene.

Nye satellitter

I perioden 1995/96 lanserte INMARSAT

en 3. generasjon satellitt som ga stor utvidelse av kapasitet og dermed muligheter for nye kunder og tjenester – dvs. ny og økt aktivitet innenfor INMARSAT-verdenen på Eik.

Status for Eik Teleport pr 1/1 2020:

Eik Jordstasjon ble etter hvert omdøpt til å hete Eik Teleport, som er en avdeling i selskapet Marlink AS. Eiere i dag er et Private Equity selskap - Apax Partners.

Dagens ledelse: Sigmund Virak er stasjonssjef og Lena Abrahamsen er administrativ leder.

Antall ansatte: 75 ansatte som arbeider på stasjonen. Av dem jobber 50 vanlig dagtid, og ca. 25 går i turnus/vaktordning. 20 ansatte er bosatt i Lund kommune. De øvrige bor stort sett i nabokommunene. Utover dette er det 7 feltingeniører som er tilknyttet avdelingen i Stavanger og ellers rundt i verden. Disse er ute på serviceoppdrag.

Eiendommens areal i dag: Grunneier Sine Haugeland avsto opprinnelig ca. 16 mål grunn. Arealet er underveis utvidet til: Kjørmo ca. 27 mål og Sætra: ca. 16 mål.

Bebyggd areal: På Kjørmo: 4160 kvm og på Østrem: 482 kvm.

Antall parabolantennener: Det er 8 stk. egne paraboler + 2 stk. som driftes for Televerket på Kjørmo. På Østrem er det 3 parabolantennener som fjernstyres fra Kjørmo. Parabolene er rettet mot hver sin satellitt.

Markeds-andeler: Eik Teleport/Marlink er markedsleder på verdensbasis innen kommunikasjon til skipsmarkedet.



Sigmund Virak og Lena Abrahamsen - Utlånt av Eik Jordstasjon

De har om lag 25 % av dette markedet og betjener ca. 7.000 skip. Nødmeldinger, fra f.eks. et skip, går via Eik til Hovedredningsentralen. Samtidig kan skipet lokaliseres.

Hvem eier, og har eid det som lokalt alltid vil bli omtalt som «Satellitten»?

Når en spør ansatte på stasjonen, så blir svaret: mange eiere og mange flaggstenger.

Eik Teleport er i dag en avdeling i selskapet Marlink AS som har hovedkontorer i Oslo/Paris og hadde i 2019 ca. 1000 ansatte og ca. 5,0 milliarder kroner i omsetning. Marlink ble stiftet i 2006. Det er selskapet Marlink som «skifter eiere». Eierskifte påvirker Eik Teleport lite om de gjør jobben og tjener penger. Det var Telenor som eide jordstasjonen frem til oktober 2006, da gikk Telenor i for-

handling med Apax Partners France som skulle overta mor-selskapet Telenor Satellite Services, som eier Eik Teleport. Selskapet skiftet navn i 2015 til Marlink som også har blitt selskapets markedsnavn.

Som avslutning kan det passe å referere Tore Morten Olsen som var president for Maritime, Marlink i forbindelse med 40 års feiringen i 2016: *Utviklingen på Eik Teleport danner grunnlaget for moderne satellittkommunikasjon til sjøs og tjenestene som Marlink leverer til tusenvis av skip over hele verden i dag. Gjennom Eik Teleports historie har vi fått uovertruffen kunnskap og erfaring, som i dag støtter vår portefølje av pålitelige globale satcom-løsninger som passer for kunder innen skipsfart, offshore olje og gass, fiske og yachting.*

Veien videre

I perioden etter århundreskiftet er det meste av utstyret på Eik oppgradert, skiftet ut eller terminert. INMARSAT-A-systemet på Eik ble slått av i 2005 og hele systemet terminert i 2007. Den mobile satellitt-trafikken er etter hvert flyttet over til nye Inmarsat systemer samt Maritime -/ Land VSAT satellitt systemer hvor Marlink i dag er verdensledende.

I senere tid har også markedet endret seg. Satellitt-eiere har også kommet inn som service-providere. Dermed er trafikkmønsteret endret slik at en enkelt jordstasjon ikke har en så markert posisjon i markedet, og verden, som før. All

teknikk trenger imidlertid vedlikehold, og kundene service. Så med en tilstedeværelse i hele verden er Eik Teleport / Marlink fortsatt en sentral markedsleder på verdensbasis innenfor satellitt-kommunikasjon.

Kilder:

Sigmund Virak, Lena Abrahamsen, Thor Eivind Øksendal, Henry Kongevold, Bendik Sandsmark og Inge Pedersen. Ola Einseth, Reidun Byrud og Kari Kjørmo. Lund Kommunes arkiv og Kjell Erfjord. Fagbladet Teleteknikk, nr. 2, 1976, samt diverse opplysninger fra internett.

Brev fra en gullgraver

Av *Jorunn S. Bjørnevold*

Marta Skjærpe vil gjerne dele denne historien med oss gjennom ÆTTER-MÅL.

Ole G. Ueland var født i 1859 og var sønn til Ole Martin Ueland som igjen var nr. 4 fra første ekteskap av Ole Gabriel Ueland. Ole Martin var gift med Anna Enoksdatter Hestad. De fikk tvillingene Anna og Marta Gurie samt sønnen Enok, som var brevskriverens søsken. Da faren giftet seg igjen, med Berte Kristiansdatter Eik fra Hovsherad, fikk de flere barn som altså er brevskriverens halvsøsken. Fotografiet som viser en samling bilder av Ole G.s far og søsken/halvsøsken er utlånt av Kristine Marie Sætevik.



*Ole Gabriel O. Ueland.
Bilde utlånt av Kristine Marie Sætevik.*



Brev fra Ole Gabriel O. Ueland. Brevet utlånt av Marta Skjærpe.

Alaska og skriver om den planlagte reisen til gullgruvene ved Yukon-elven, men også for å be om hjelp til å få tilbakebetalt penger fra Helge Larsen som han tidligere hadde utlånt til. Originalen til dette brevet befinner seg hos Marta Skjærpe som fikk det fra Martins barnebarn Shirley Erickson. Shirley forteller at han søkte om amerikansk statsborgerskap. Vi forstår at Ole Gabriel var 38 år gammel da han skrev brevet og vi ser at han bruker mange amerikanske ord og uttrykk. Brevet er det eneste livstegn fra ham, så ingen vet noe mer om hva som skjedde med ham senere. På fotografiet står nevnt at Ole G. døde i 1932.

Juneau, Alaska Nov. 8, 1897.

Kjære Martin!

Jeg har modtaget dit brev af 20 juli og det glæder mig at høre at I lever vel. Jeg er nu ankommen til Juneau den største

De eneste opplysningene vi finner i Bygdeboka om Ole G. er at han var ugift og reiste til USA.

Han skriver dette brevet til sin onkel Martin (Martinius Andreas) som bodde i Dakota, USA. Han befinner seg i byen Juneau i

by i Alaska hvor jeg agter at stoppe til næste vaar og hvis jeg har helsen vil jeg gaa herfra i begynnelsen af næste March til det indre af Alaska ved den store Yukon river hvor de nu har opdaget de rigeste Placer miner som værden har sett, bedre end California i 49.

I sju timer tre mand vaskede ud 17000 daler guld. Der var flere som tog ud 50000 pa mindre end et aar.

Der er endnu en mængde land som ikke er opdaget ikke prospectet og som kan være ligesaagodt som det allerede opdaget. Folk som har været dernord paastaar at det vil tage flere aar førend alt landet er udminet.

Cooks Inlet hvor jeg har været er helst daarligt. Kun nogle faa miner som lønner sig nesten ikke.

Klimattet ved Yukon er omtrent som i Nord Dakota tildels lidt koldere om vinteren og varmere om sommeren, der er ikke mere end 3 a 4 maaneders sommer. Det fryser op omtrent i mitten af september. Jorden fryser solid lige til 20 fod dybt.

Miningen om vinteren gaar for sig paa følgende maade: En ild gjøres paa den frosne mark. Naar denne har tøet op nogle fod kastes den løse gravel op og en ny ild gjøres.

Paa denne maade fortsettes til man naar bund eller Bedrock hvor det meste guld i almindelig findes. Den gravel eller sand som er opgravet paa denne maade tões op om vaaren naar det bliver varmt saa guldet som er i den kan udvaskes. Dette foregaar naar elvene aabnes op.

Man laver sluiboxer som de kaldes. De ligner et kværneslog 12 fod lang, 12 tommer bred og 12 tommer dyb. Paa

bunden af Boxerne anbringes rippels som adskiller guldet fra sanden.

Hver Box maa have 6 a 8 tommers fald og bør gaa 3/4 fulde af vand naar de er opstillet.

Guldet her betales med 16 dalers per ounce og 17 i San Francisco ved U.S mynt. Guld døst bruges for det meste i en handel - penge sees lidet til i en minecamp. Jeg sender en liden prøve saa du kan se hvordan guld her ser ud i naturlig tilstand.

Det var snilt du fik min note paa Helge Larsen fornyet. Sig ham at hvis han ikke betaler på 14 dage nødes jeg til at tage judgement imod ham. Han har ingen undskyldning. God crop (avling) og prisene ser ogsaa ud til at være rimelige.

Jeg agter at tage proviant for et aar med mig da alleting er dyre ved Yukon. Det er omtrent 680 mil her fra til de nyopdagede guldminer. De første 50 mil transporteres udrustningen paa kjælker, resten at veien i Baad over Lakes og ned Yukon river. Hvis du kunde faa de penge af Helge og vilde sende dem hertil var det svært snilt. Det vil blive knapt for mig om penge til udstyr og der vil blive mange eksperer at møde før jeg kommer dernord til minerne. Skulle Helge ikke lade sig skremme og Pengene ikke kan inndrives til i slutten af Februar skulde jeg ønske at du vilde laane mig saa meget som mit tilgodehavende af Helge beløber sig til naar omkostninger er fraregnet om det skulde have at gaa



til Court og kunde du have mit tilgodehavende af Helge som sikkerhed men jeg maatte have Pengene inden første March om det skulde hjælpe mig noget da jeg maa starte ud før sneen gaar af. Naturligvis om det faller ubeleiligt for deg saa bryd dig ikke. Jeg faar se at gaa along saa godt jeg kan. Jeg har penge tilgode i Washington men kan ikke indkreve dem nu. Jeg har nu erfaring i Placermining og kan prospecte for mig self saa hvis jeg kan locate mig en claim før det meste af landet er opdaget er det ikke usansynligt at jeg kunde gjøre det godt naar jeg bare har nok at leve af til jeg har fundert mig en god location. Jeg skal skrive mere om countriet naar jeg kommer til Yukon.

Din
Ole G. Ueland.

Kilder: Martha Skjærpe og Shirley Erickson.



Ole Martin Olson Ueland (1834 – 1911), i midten, med sine døtre og sønner. Til vestre for ham ser vi Ole Gabriel omgitt av tvillingene Anna og Marta Gurie og broren Enok. Videre Ole Gabriels halvsøsken, nevnt etter alder: Ommund Andreas, Kristine Marie, Arne, Olga, Kristian og Gerhardine. Foto utlånt av Kristine Marie Sætevik.



Gullgraving Dawson City. Bilde (Stereogram) utlånt Svein Litlehei.

Et minneskrift

Av Nilseus Drivdahl

Del 3

En ting er dog sikkert nok, og det er at vi aldeles ikke fikk gå og dra oss slik som det ofte er tilfelle nu. Og maten vi fikk, den måtte vi spise hvis vi ville ha mat, og klærne vi gikk i måtte vi gå med hvis vi ville gå i klær. Men i mitt hjem var både klærne og maten slett ikke så aller verst. Det var meget, meget verre andre steder. Nu er ikke dette myntet på våre barn. De fikk heller ikke vrake og velge. Og arbeide måtte de også. Det var ikke så liketil å få endene til å møtes i den tiden heller.

Vel, tilbake til barneårene. Jeg glemmer aldri engang far var i Åna-Sira og arbeidet for en skomaker der. Så hadde mor funnet på og love en mann fra Nedre Drivdal at vi skulle bære ei full løe med ruskehøy fra Kvellandslåttene (ned mot Navrestadskifte) og ned til Nedre Drivdal, så skulle vi få igjen ei tønne sild. Edvard var fisker, så det kostet ikke ham noe for silda, og tønna var kanskje brukt før. Å du og du som vi sleit. Det var nok ei god halvmils veg. Jeg syns ennu jeg kjente hvor lett jeg ble når vi endelig fikk hive byra av oss i løa i Nedre Drivdal. Det var Nikolai, mor og meg selv som utførte bedriften. Mor lastet seg tungt fordi det ikke skulle bli så altfor mange vendinger, men hun sparte oss mest mulig så det ikke skulle bli for tungt for oss. Men jamen syntes vi det



Nilseus Drivdal og søstrene Jakobine til venstre og Nora Bendikte til høyre sammen med sin mor Bertine på hennes 100 års-dag. Flekkefjord 1961. Utlånt av Dordi Frøyland.

ble tungt nok likevel. Høyet fikk vi da endelig inn i løa i Nedre Drivdal, og sil-detønna fikk vi som avtalt. Det ble mange sildemiddager. Far syntes nå at mor hadde tatt så altfor meget på seg.

Et annet minne som sitter fast i hukommelsen fra barneårene var engang far hadde avtalt med folket i Nedre Drivdal om å få være med i båtla-



Nilseus' kone Laura med deres første fem barn. Ca 1930. Fra venstre: Einar, Nerolf, Nancy (på armen), Astrid og Liv. Bjarne ble født i 1932. Utlånt av Dordi Frøyland.

get til Åna-Sira (vi pleide å handle der). For hvis vi fikk være med dem, så kostet det ikke noe annet enn at vi måtte ro, og det var ikke alltid noen fornøyelse å ro med de klumpete, tilhogde, vridne ospeårene som helst aldri faldt som de skulle i tollegangen. Derfor ble det bærer og blodige hender når en skulle baute seg fram mot austanvinden som mange ganger kunne være stri å kave imot, men hvis vi skulle låne båt uten at Nedre Drivdølene var med selv, så kostet det en liten tobakksrull (35 øre var det da).

Denne dagen det her er snakk om, var det en som hadde spådd at verden skulle forgå. Og noen av de andre naboene som skulle ha vært med i båt-

laget syntes ikke det var bryet værddt og ta av sted, når så alt alikevel skulle gå under. For de trodde det sikkert skulle slå til. Men jeg husker far sa at ikke engang englene i Himmelen visste når dette skulle skje, for det stod i Bibelen, sa han. Jeg var nå slett ikke så sikker på om ikke litt av hvert kunne hende, for når jeg så mot aust, bak om Solbjørfjella, kom det seilende opp ullne, blåsvarte skyer. Så det kunne tyde på litt av hvert, men det ble likevel til at far og jeg tok av sted. Og da det led utpå dagen klarnet det opp. Og det ble ikke noen dommedag den gangen, og glad var jeg.

Det var helst fisk vi handlet i Åna, for den var billig og fersk, dratt opp av sjøen. Jeg husker vi kunne få halvstor sei for 5 øre stykket. Når vi kom hjem og mor kokte suppe på den, og når det var ferdig med lever og tilbehør, laget vi «bede» med smør på. Å du, så godt det smakte. Litt gjorde det vel at apetitten var i orden. Jeg tror at allverdens gode saker ikke smaker så godt nu.

Det var ikke alltid vi reiste til Åna for å handle. Iblandt reiste vi til byen, for der var det bedre utvalg på forskjellige ting. Og hvis det blåste formeget på Lundevannet, reiste vi om Østefjells. Den første tiden jeg husker var det ikke kommet vei langs Langevannstranda, men av og til fikk vi låne båt av Østefjellsfolket. Ellers måtte vi labbe ut stranna, og der var det helst bare sølepytter og einerbusker som vi måtte slapse oss igjennom. Vi pleide gå på lodder. Kvinnfolkerne også. De brettet alltid opp ytrestakken når vi kom forbi Østefjells, og når en kom til Midtjellsflorene slapp de den ned igjen og satte på seg skoene



*Nilseus ved rattet i sin egen bil, men han hadde ikke sertifikat og fikk andre til å kjøre.
En skøyeraktig gutt sitter på støtfangeren. Utlånt av Dordi Frøyntland.*

som de bar i ryggekorpa. Det var fordi vi der kom på veien, og det slumpet jo til at en kunne treffe folk, og det var ikke god tone å gå på offentlig veg i understakk.

Når vi så hadde vært i byen og på heimveg igjen, da var det samme historien igjen ved Midtjellsflorene. Opp med stakken og på med loddene, og så kave oss i sørpe og bløyte hjem igjen langs den lange stranna. Vel, vi kom oss da alltid hjem igjen, men det var en strabasjøs bytur, for vi måtte nå ha ei lita byr med ett eller annet på ryggen også. Ja, det måtte sikkert være ca. 4 mil til sammen begge veier. Det er nok ikke mange som kunne tenke seg slik en bytur nu tildags, men bra er det nå at det heller ikke er nødvendig.

Jeg husker engang at distriktslegen var på befaring. Han skulle liksom befare

sitt distrikt og finne ut hvordan helsetilstanden var i bygdene omkring. Han hette Holtermann, og hadde kontoret sitt i Sokendal. Han bodde hos oss hvis det ble sent, ellers måtte far ro ham ut Drivdalsvannet, og så fikk han nogen i Nedre Drivdal til å ro seg over til Østefjells. En gang far rodde ham ut vannet her, spurte far hva han gjorde når han skulle inn i et hus hvor det var smittsom sykdom. «Å, jeg tar meg bare ei god skråtobakk». Vel, jeg tror han levde til sine dagers ende uten å bli smittet, men det var nok likemeget hell enn det var tobakkskråen som gjorde utslaget.

Men det var denne spesielle gangen. Far og mor ville ha oss undersøkt, for vi hadde nettopp hatt kikhoste, influensa og meslinger, så vi var nok litt sjabre og ranglete ennå. Vel, det var Nikolai som skulle undersøkes først. Han ble koman-



*Fire av barna til Laura og Nilseus Drivdal. Bjarne med hunden og søstrene Nancy, Astrid og Liv.
Utlånt av Dordi Frøyntland.*

dert til å ta av seg skjorta, men da fikk de ha takk for meg. Jeg strauk på dør og ned i kjelleren og gjemte meg i ei tom mjøltønne. Det nyttet ikke hva de ropte og lette etter meg. Jeg rikket meg ikke før jeg forstod at farvannet var klart, og dukket da opp så hvit som en møller. Det er merkelig, men jeg har all min dag vært redd for doktorer, og er det ennå. Og er uendelig takknemelig fordi jeg ikke ennå har behøvd å bli behandlet av lege. Nikolai fikk medisin og jeg skulle få akkurat det samme som han. Jeg husker det smakte beskt, akkurat som ospeskork.

Det var mangeslags småhendelser i min barndom. En vinter hadde far solgt all den sevla veden som vi hadde flettet barken av om sommeren, til Marselius Gjersdal og hans yngre bror, Sigvald. Veden var i Trettelid. Far skulle ha kr 2 pr.

favn. Nu var da ikke en favn så stor i den tiden. Husker jeg ikke feil, var lengden bare 18 tommer. Vel, det ble kjøring i lange tider. Det var meget snø, og kaldt var det også. De kjørte ut Åvedalsvannet og ut Løgen og videre ned hele åna. For før snøen hadde kommet var det is, og om det av og til kunne være et hull eller to, så hugg de bare einerkvister og annet ris og skyflet så snø oppå og skvettet gjerne litt vann på så det ble til is. Slik holdt de på i lang tid om vinteren. Dagene var så korte at de greide ikke mer enn to vendinger om dagen ned til Lundevannet. Sigvald la til rette og Marselius kjørte.

De bodde hos oss hele tiden. Hver eneste kveld måtte de lappe loddene sine. De brukte sekkestrie, og jeg husker godt hvor tykke loddene ble til slutt. Det ble også fortalt både spøkelseshistorier



Nilseus og Laura til høyre. Ikke navngitt kvinne ved siden.
Utlånt av Dordi Frøyland.

og mangt annet som de selv eller andre hadde opplevd, men alltid var de spøkefulle og i godlag. Jeg vet ikke, men jeg tror ikke det ble rikdom for mor som måtte stelle for dem. Mor var et vidundermennesk. Hvordan hun kunne greie det alt, det forstår jeg ikke. Enden på visa var at når de så hadde fått fraktet veden til Osen i Åna-Sira og fått oppgjør, så ble det nøyaktig en krone til hver pr. dag for strævet. Men det var da klingende mynt og kunne sandelig brukes til litt av hvert. Det var da 7 kr pr. favn. Mor fikk nok det hun skulle ha for strevet,

men hvor mye kunne det bli når daglønnen var ei krone?

Etterord:

Hermed så er dette minneskrift til ende. Det var nok meningen hans å skrive mer, men han ble syk og kunne ikke klare det. Så vi får være glade for det han presterte på sine eldre dager. Han døde ikke lenge etter han ble syk, i 1979, og var da i sitt etogtitiende år.

Einar Drivdal (sønn)

Moen Bjøllefabrikk og eventyret ved Lillehammer-OL 1994

Av Steinar Andersen

Lillehammer fikk tildelt OL 15. september 1988, og et stort apparat ble etablert for å gjennomføre gigant-arrangementet. En gang i 1989/90 spurte Osmund Moen om jeg, som da var næringssjef i Lund, hadde muligheter til å forsøke å komme i posisjon til OL-arrangementet for å få presentert bjøllene, som allerede hadde hatt suksess bl.a. da Bryne var i finalen i fotball-NM 1987, samt med Håndballens venner.

Min start på denne historien begynte egentlig med at jeg fikk hjerteproblemer sommeren 1987. Dette kulminerte med stor hjerteoperasjon i Glasgow 2.10.87. Livet ble reddet, men det oppsto en rekke komplikasjoner i ettertid som medførte årelang rehabilitering. Det var ikke mulig å fortsette i stilling som kontorsjef med utstrakt møtevirksomhet på kveldstid, så vi ble enig om en fri stilling som næringssjef. Det ble etablert tette bånd til fylkeskommunens næringsavdeling, SND og andre offentlige etater som hadde midler. Lund kommune var 15% kommune i distriktenes utbyggingsfond og hadde muligheter til å søke om midler til det meste innen næringslivet. Det å ha noenlunde oversikt over dette, viste seg å være gull verdt for mange i Lund.

Så til OL-eventyret:

Kommunalminister Gunnar Berge ble

kontaktet, fotballpresident Per Ravn Omdal ble kontaktet og flere «tunge» politikere også, men ingen hadde innpass eller mulighet til å komme i posisjon til LOOC – «Lillehammer Olympiske Organisasjonskomite» som organiserte OL på Lillehammer.

Tilfeldighetene rår her som ellers i livet: Jeg skulle til SUS for oppfølgende behandling og ventet på Express-bussen ved Shell, da Sivert Hansen, som var banksjef i Fokus Bank, kom kjørende og tilbød skyss da han skulle i møte i Stavanger. På veien fortalte jeg om utfordringene med å komme i posisjon til LOOC.

-Du! sa Sivert Hansen, - Per Einar Gjerme stad, som er banksjef i Fokus Bank i Egersund, er barndomsvenn med Osmund Ueland som er nestkommanderende i LOOC! Sivert hadde en av få mobiltelefoner på den tiden, og jeg satt i telefonsamtale med Per Einar Gjerme stad omtrent hele veien til Stavanger! Resultat: Vi fikk kontakt med Osmund Ueland og fikk avtalt møte med LOOC!

Jeg fikk avtalt at Terje Fatland, næringssjef i Fylkeskommunen, og ordfører i Lund og varaordfører i fylkeskommunen Kjell Erfjord, som i tillegg var leder i næringskomiteen i fylkeskommunen, Osmund Moen og jeg skulle være med.



Steinar Andersen overbeviser den japanske lisenskomiteen om at "Moen Bells" bør være med i et vinter-OL. Foto utlånt av Osmund Moen.

Vi fem troppet opp i LOOCs lokaler med en gul plastikk-bærepose med sauebjøller og hevdet at disse måtte LOOC ha med for å få et vellykket OL-arrangement!

Senere fikk vi høre at da vi hadde gått, ble det antydnet at dette måtte være det dummeste som hadde blitt presentert som offisielt OL-produkt. Det ble helt stille, så kom en med spørsmålet: Er vi helt sikre på at det er så dumt? Visstnok var det bare norske flagg som ble solgt i større antall. Gerhard Heiberg sa i ettertid at vi gjorde en feil: Denne presentasjonen skulle vært filmet for ettertiden!

Vi fikk presentert alt det LOOC arbeidet med; logistikk for arenaer, transport, bruk av OL-rettigheter med store og små bedrifter og organisasjoner – en imponerende presentasjon. Vi fikk opplyst at rundt 1500 bedrifter fra hele Norden banket på LOOCs dører for å

komme i posisjon for å bli leverandør til lekene! Dagen endte med at vi fikk avtale med Markedsavdelingen i LOOC for nærmere drøftinger. Det ble etter hvert flere drøftinger med markedsavdelingen der vi fikk mest kontakt med Anne Sønsteby og Judith Gloppen og etter hvert Petter Rønningen.

For å bli lisensprodusent, var det en rekke krav som måtte innfris, og det viktigste var en garantium til LOOC. Uansett hvordan salg av et produkt ble, skulle LOOC ha en garanti for en minstesum. Det måtte dokumenteres et forhandlernet over hele landet, og minst ett utenlands. Moen Bjøllefabrikk måtte utvide sitt forhandlernet, og det ble etablert kontakter og kontrakter med nye grossister og detaljister. Osmund måtte stå for den daglige drift i fabriken, så det ble en oppgave å etablere disse kontaktene.

Når det gjaldt utenlands engasje-

ment, ble vi utfordret til å få kontakt med Epcot senteret i Florida. Epcot er en fornøylespark i Disneyworld i Florida der det er en norsk avdeling som promoterer norske produkter. Styret for denne var i Oslo, og vi fant ut hvem som var i utøvende ledelse og hvem som var styreleder for senteret.

Styreleder, Jan Eriksen fra Kristiansand, er venn av Finn Henriksen på Moi, og gjennom han fikk vi avtale med ledelsen i Oslo. Finn og jeg dro til Oslo med gode følelser, men de ble fort slått i bakken. Vi ble nesten jaget på dør av sekretæren som hadde ansvaret. Vi hadde

imidertid avtalt med Jan Eriksen å legge møtet til den dagen da han også var i Oslo, og betuttet la vi fram dagens opplevelse for ham. Kort tid etter kom han med beskjed om at nytt møte var avtalt neste dag kl. 10, og da var det en helt annen utgave av sekretæren som tok imot oss, hun var smilende og blid, og visste ikke det beste hun kunne gjøre for at alt skulle bli som vi ønsket! Avtale ble etablert, og Lund Kommune fikk i tillegg tilbud om å sende over en ungdom som skulle få jobb i senteret noen måneder, noe Lund kommune ikke hadde økonomi til. Senere tok jeg kontakt med Sirdal Kommune, og det endte med at en ungdom fra Sirdal fikk en opplevelse i noen måneder i Epcot. Denne gang var det en kombinasjon av forarbeid og en del flaks som førte oss til målet.

Til det første ordentlige møtet med LOOC hadde vi med oss en garanti på kr.



OL-bjøller med Kristin og Håkon. Foto utlånt av Osmund Moen.

250.000.- pluss vareprøver. LOOC ville ha skinnreim på bjøllene og inngravering av OL-ringene m.m., pluss en hel del andre utfordringer. Gravering var en utfordring som var krevende, noe som ble løst takket være gode medarbeidere og leverandører.

Vi er nå kommet fram til januar 1991. Et avgjørende møte med LOOC ble avholdt. Utfordringene vi hadde fått, ble det presentert løsninger på, og disse skulle nå vurderes av markedsavdelingen. Det ble mange og lange telefonsamtaler og en del reiser til og fra Lillehammer i tiden som fulgte.

12. mars 1991 var vi i et avgjørende møte. LOOC forlangte absolutt taushet om forhandlingene. En journalistspire som representerte Stavanger Aftenblad fulgte etter oss hele dagen, og satt og ventet på oss til sene kvelden. Intet ble sagt, men det lå spenning i luften, så at

noe var i emning, var ikke vanskelig å forstå.

Jeg observerte «spiren» stå i en telefonboks lenge, og tenkte mitt: En artikkel i Stavanger Aftenblad i morgen kan ødelegge alt!

Jeg ringte etter Hans E. H. Jacobsen i Flekkefjord, men han var på repetisjonsøvelse. Etter mye strev fikk jeg fatt i ham, forklarte situasjonen og ba ham innstendig stoppe alle innlegg. Jeg lovet ham førstehånds informasjon når tiden var inne for det, og han fikk stoppet innlegget, heldigvis.

Tidlig morgen 13. mars 1991 ringte Anne Sønsteby og sa at LOOC hadde noen krav som måtte innfris. Klarte vi dette innen 2 timer, ville Moen Bjøllefabrikk få lisens nr. 8. Ett av kravene var at bjøllene skulle ha skinnreimer. I all hast ble Audun og Kjell Moen kontaktet, og de lovet at dette skulle bli ordnet. Garantium på kr. 250.000.- måtte dobles til kr. 500.000.-

Terje Fatland i Fylkeskommunen ble kontaktet, og til alt hell satt leder i næringskomiteen, Kjell Erfjord, hos ham. Disse hadde en samtale med fylkesordfører Arne Rettedal som ga grønt lys for garantien. For å gå i balanse, måtte det selges rundt 65 000 bjøller til OL-arrangementet, et høyt tall da normal årsproduksjon var rundt 20 000 bjøller. Resultatet ble rundt 240 000 bjøller! Dette hadde ikke vært mulig dersom ikke Moen Bjøllefabrikk hadde investert i produksjons-robot allerede i 1981.

Offentliggjøring av lisens nr. 8 skjedde ved et stort arrangement i Stavanger under ledelse av Petter Rønningen. Vi fikk intet med oss av arrangementet da



Osmund Moen tester stemte bjøller. Foto utlånt av Osmund Moen.

vi ble «oppspist» av radio, tv og presse hele dagen. Det var litt av en sensasjon at Moen Bjøllefabrikk fikk lisens, ikke minst på bakgrunn av at bedriftens konkurrent ligger i Os i Østerdalen.

Hverdagen kom med nye utfordringer som alle ble løst i tur og orden! Dette stilte store krav til produksjonen. Osmund har en egen evne til å takle ulike utfordringer, ingenting er umulig, det meste er mulig å løse. Etter en tid viste det seg at skinnreimene korroderte med belegget på bjøllene og tekstilreimer måtte inn i stedet. Nye utfordringer som ble løst.

OL stiller strenge krav til bruk av logo, bruk av farger m.m. Det er utarbeidet en hel bok med retningslinjer og krav. Etter hvert fikk vi mer og mer innsyn i det meste som skjer i forbindelse med OL-arrangementer: Det er store internasjonale selskaper som er hovedsponsorer: IBM – Coca Cola – Kodak – Seiko med flere. Så er neste trinn Volvo, Statoil,

Telenor, SAS osv. Videre er nasjonale selskaper, som TINE og flere andre sponsorer. Alle disse selskapene må bruke lisensprodukter i sine promoteringer. Dette var et marked som hadde stort potensiale med mange kuriositeter:

Telenor bestilte bl.a. 6000 bjøller til ansatte som julegave, og SAS skulle ha et stort antall pakket i høy! Til en gallamiddag med den amerikanske presidenten i New York kom det bestilling på bjøller som bordkort. Navn på samtlige ble gravert på bjøllene!

Det ble etablert samarbeid med Steinar Frøyshov på Hønefoss. Det ble laget pakker med bjøller/kniv, bjøller/spillkort m.m., og disse ble etter hvert også populære, ikke minst som gaver innad i sponsormarkedet.

Etiketten på hver bjølle med OL-motiv skulle inneholde 7 språk, og språket måtte være korrekt. For å være helt sikker på at utarbeidet forslag var korrekt, ble ambassader i Oslo oppsøkt for korrigering/godkjenning!

Det ble i årene fra 1991 til 1994 arrangert en rekke møter/arrangementer med sponsorer og leverandørbedrifter. Det var ofte korte frister for å stille på ulike arrangementer og det hendte vi gikk av nattoget om morgenen og måtte returnere med nattoget samme kveld. Ikke ofte, men det hendte! Det ble også mange turer med Skibladner på Mjøsa der markedsavdelingen i LOOC stod for arrangementene.

Samtlige norske OL-vinnere, sommer, som vinterutøvere, fikk ved et arrangement i Bø Sommarland i Telemark overrakt OL-bjølle, noe som fikk bred presseomtale. Disse bjøllene ble stemt, og



Nydelig OL-vær. Osmund Moen og barnebarnet Thomas. Foto utlånt av Osmund Moen.

OL-vinnerne spilte en melodi. Under innspillingen av Kjell Karlsens offisielle OL-melodi, «OL-floka», ble det spilt med stemte Moen-bjøller. Moen Bjøllefabrikk ble presentert i SAS-magasinet som ligger i alle flyseter verden over.

Jeg tror vi etter hvert ble ganske gode til å få presseomtale i forbindelse med ulike arrangementer. Det skjedde planlagte og impulsive utfordringer hele veien fram mot 12. februar 1994 da lekene åpnet.

Lillehammer OL-94 åpnet opp slik at i samtlige senere vinter-OL har til nå Moen-bjøller vært et offisielt OL-produkt, om enn ikke i slike antall. Salt Lake City-OL ble det nest beste. SAS fraktet 76 tonn med bjøller (176000 stk.) til USA.

Min barndom på Moi, 1952 – 1969

av Randi Øverland

Bjønstjerne Bjørnsons dikt (1869) «Jeg velger meg april» dukker opp i tankene mine.

Den viktige jernbanegrinda

En april dag i 1952 måtte pappa, Birger Øverland, hente Moi's dyktige jordmor, Severine Matre.

Hun bodde midt i sentrum, mens Birger og mamma, Martha Eia Øverland, bodde på «Strånnå».

Kun noen hundre meter fra Severine. Pappa tok den tunge jordmor-kofferten, og sa at Severine kunne ta den vanlige veien, mens han foretrakk jernbanelinja. Han var så flau! Og så visste han at det var ei grind i gjerdet like ved hagen hans. Den ble redningen! Min 6 år eldre søster Anne Margrethe er også født heime, mens mine søstre Margun og Brita, som er født i hhv 1954 og 1958, ble født hos Severine Matre på fødestuen i hennes private hus.

Jernbanegrinda like ved hagen vår, var i flittig bruk i hele min barndom. Pappa sin søster bygde hus på Øvre Strånnå, og det samme gjorde mange av etterkommerne til Bendikte og Samuel Stuhaug. Bendikte var bestefar sin søster og vår nærmeste nabo. Alle gikk gjennom hagen vår og over jernbanen når de skulle besøke hverandre.

Som barn var det spennende å legge



Randi og Anne Margrete Øverland spiser moreller i hagen. Foto utlånt av Randi Øverland.

femøringer på skinnegangen. Vi la hodet på skinnegangen og lyttet om toget snart kom. Når vi så det komme rundt svingen, sprang vi. Noen ganger klarte vi å nå grinda, andre ganger stod vi klistret til gjerdet og kjente trykket når toget suste forbi. Vi måtte raskt tilbake og finne de flatklemte pengene. De ga status, og kunne brukes til smykker og

fortsatt til å kaste «på stikka» med. En lek som var meget populær, selv om vi hadde lite penger.

De seks morellbærtrærne i hagen vår var et eldorado av herlige sorte og søte bær. Trærne husker jeg som kjempestore. Det var flott utsikt på toppen! Greinene vokste raskt, og det hendte at vi måtte over på skinnegangen for å få ned alle bærene som hang over gjerdet. Da var grinda god å ha. Mamma var en mester i å lage saft, styltetøy og ikke minst hermetisere bærene. Hennes matlaging, og kunnskap om hva som var et sunt kosthold, krever en egen artikkel! Min far lagde vin av moreller, kirsebær og rips. Det gikk fint, helt til den gangen han tok feil av sukker og salt. Da var det slutt.

Vi fra Moi måtte til Flekkefjord for å ta realskolen og gymnas. "Skinnebusen" var skolebussen vår. Den var som en trikk – ei eller to vogner- som brukte jernbaneskinne og gikk på diesel mellom Moi og Flekkefjord. Vi gikk på skolen hele uka, inkludert lørdagene. Alt gikk fint, helt til vintersesongen med alle mesterskapene på ski og skøyter startet. Skinnebusen ankom Moi kl. 14.50 dersom den var i rute. Mesterskapene startet kl. 15.00. Men jammen fikk vi forhandlet oss fram til en avtale der togføreren, enten det var Stømer eller Johansen, senket farten ved grinda på Strånnå så mye at vi kunne hoppe av i farten. Genialt, spør du meg! Vi rakk mesterskapene presist kl. 15.00, og fikk skrevet ned alle rundetidene, enten det handlet om Knut «Kupper'n» Johannessen, Fred Anton Maier eller Per Willy Guttormsen.



Randi Øverland, Eva Medby (Fauskanger) og Bjørn Erik Jess på Varden. Bjørn Erik spikker seljefløyte. Foto utlånt av Randi Øverland.

Livet på Strånnå

Men vi skrev ikke bare rundetider. Vi skrev 1000-vis av bilnummer. Og hva skulle vi nå bruke dem til?

Det var viktig å ha flest, og det var viktig å vite hvor de forskjellige registreringsnumrene kom fra. De utenlandske var ekstra betydningsfulle. Bilmerkene lærte vi også. Men det var ikke stor trafikk den gangen, selv om det var hovedveien mellom Kristiansand og Stavanger som gikk langs Strånnå gjennom Moi. Jeg satt og skrev bilnummer på muren ved den farlige trappa, som gikk rett ut i veien.

Litt før kl. 12, kl. 13 og kl. 14, var det kjempe-mye trafikk. Industrierbeiderne skulle heim og spise middag og tilbake



17. mai på Festiviteten.
Foto utlånt av Randi Øverland.

igjen. "Hauklands-fabrikkene" og Rasmussen (NOR-DAN) hadde middag fra kl. 12 til kl. 13, mens min far og hans arbeidskamerater på Moi Stolfabrikk hadde sin pause en time etterpå. Treva-reindustrien hadde sin glanstid på Moi på denne tida. Tradisjonen hos mange familier var at middagen skulle stå klar når fedrene hadde middagspause, spesielt gjaldt det fabrikkarbeiderne. Det skulle være stille ved bordet og hovedforsørgeren skulle ha en liten hvil før han måtte tilbake og ta siste arbeidsøkt. For det var alltid en han! Mekan til oppvarting, tenkte nå jeg!

Men det var mange typer virksomheter på Moi. Bare på Strånnå, mellom Salve Nyland og Smedbråten, var det 19 virksomheter. Seks av dem var drevet av kvinner. Det var alt fra møbelfabrikker,

rammeverksted, butikker, smie, systuer, såle-fabrikk, drosjeeier, lastebilsjåfør og hospits med kafe. Spennende for oss barn! Og alle kjente alle! Gode naboer og godt oppvekstmiljø er grunnleggende for trygghet videre i livet.

Moi stolfabrikk

Moi Stolfabrikk var særdeles viktig for vår familie. Jeg husker godt bestefar da han satt på en krakk og malte røde blomster og grønne blader i hvert hjørne på hvite tre-dreide barnemøbler, små stoler og bord. Jeg har fortsatt ett sett. Bestefar var langt over pensjonsalder, men gikk på fabrikk ukentlig. Min far begynte på Stolfabrikk som snekkerlærling 15 år gammel. Jeg var på fabrikkbesøk gjennom hele oppveksten – og



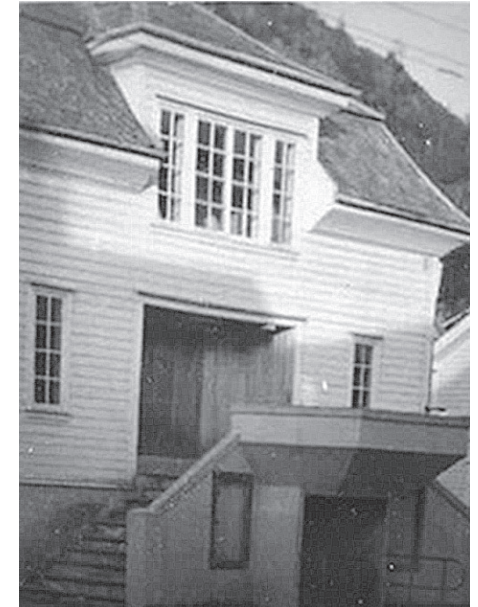
Moi Stolfabrikk. Foto utlånt av Randi Øverland.

elsket det. Luktene, lydene, møbler under produksjon og alle arbeiderne som jeg småpratet med på vei gjennom fabrikk til arbeidsrommet der min far limte og presset finerplater. Jeg var stolt av min far som hadde eget arbeidsrom. Lenge trodde jeg at min far var sjef for hele fabrikk. Men så skjønnte at han var tillitsvalgt! Jeg husker en gang jeg kom uforvarende inn på spiserommet, at jeg ble raskt hysjet ut. De hadde klubbmøte og forberedte lønnsforhandlingene. Da jeg spurte hva resultatet ble, var svaret at de hadde fått 10 øre mer for timen.

Trengte jeg penger, gikk jeg på besøk midt i den travleste arbeidstiden. Da var det lettest å få ut penger til det jeg ønsket meg. Jeg fikk både gitar og skøyter på den måten. Vaktmester Arne Tunheim hadde vannet idrettsplassen, og det var skøytebane som gjaldt. Jeg hadde funnet noen flotte hvite sko-skøyter med ullkant, men de var egentlig alt for dyre. Likevel klarte jeg å få ut nok penger. Samvittigheten var så dårlig at jeg som til vanlig brukte skonummer 36,5, kjøpte skoskøyter nummer 40, slik at jeg skulle kunne bruke dem lenge. Jeg må fortsatt ha to par ullsåler (-den gang fra Såle-fabrikk på Strånnå på Moi) og tykke raggsokker for å kunne bruke dem!

Aktiv fritid

Som så mange mødre den gangen, var det min mor som var tilstede heime, holdt huset, ordnet med klær og ikke minst laget de deiligste og sunneste måltider. I tillegg var hun meget sosial og hadde mange gode venninner. Sånn



Festiviteten - Foto utlånt av LBK.

var det. Og det var travle tider. Seks personer i en husstand uten vaskemaskin, støvsuger og kjøleskap. Det viktigste var at vi spiste godt og hadde rene klær! Jeg for min del var mye ute. Fra jeg var fire år gikk jeg på butikken for naboene Valgerd og Aksel. En loff og 2 liter melk stod det på lappen. Jeg måtte på to butikker for å få det, men det gikk fint. Så fikk jeg 50 øre i belønning hver gang. Da var turen til Næresen kort. Han hadde alle slags godter, leker og blader. Alt mulig, spør du meg!

Fiskekroker til fiskeboksen kostet 2 øre. Fiskeboksen var en halvliters hermetikkboks med et hjemmelaget rundt håndtak av tre som var spikret tvers over som en diameter helt på toppen av boksen. Så hadde vi sen snurret rundt boksen med dobbte og fiskekrok i enden. I

tillegg måtte vi selvfølgelig finne mark å tre på. Det var lett å finne, og fisk ble det raskt i Lundevatnet.

Mest gøy var det når helga nærmet seg. Varden og Heiavannet var oftest turmålet om våren. Men om vinteren var det Klovstein, Grønhaug, Sætra og Sandstøl som gjaldt. Det var både bratt og langt, men kjempehyggelig. Vi hadde flotte ski fra den lokale skifabrikken Medby. En periode kom det ekstratog til Moi med skiturister fra Stavanger, Sandnes og Egersund. Voksne og barn "veltet" ut av togvognene hver søndag hele vintersesongen. Det var stor stas, og det vrimlet av folk. Ja, jeg husker til og med at Moi Musikkorps spilte noen ganger. Skigjestene spente på seg skiene midt i sentrum og gikk ut langs veien til Nysted, opp mot Lundheim og videre til slalåmbakken og hoppbakken. Noen gikk videre til Heiavannet og videre innover. Etter hvert gikk det busser fra jernbanestasjonen som fraktet turistene til Sætra. Slik jeg husker det, var det alltid mye snø. Fortsatt er det mange av de voksne jeg treffer fra Stavanger som husker at de tok toget til Moi for å gå på ski.

Sandstølhytta var spesiell. Det var en lang tur inn, men alltid mange folk. Det var idrettslaget sin hytte og Pete Sandstøl, den store bokseren, hadde vært der. Jeg trodde at han var født og oppvokst der, men slik var det ikke. Det personlige postkortet fra den store bokseren til min far fant jeg i skrivebordskuffen. Boksehanskene hang på loftet. Boksingen hadde kostet min far ei skjev nese! For på Moi var det i mange år en meget aktiv bokseklubb.

Idrettslaget var aktivt og det var fotball som var viktigst. Flott fane i silke kom som gave fra Pete Sandstøl i USA. Han hadde endt opp som proffbokser "over there". For min del ble fotballkampene en selvfølge! Min far var "korrespondent" for Rogaland Avis. Det betydde at han sendte artikler til avisen når det var noe å skrive om fra Moi. Og det var det selvsagt, ikke minst annenhver søndag når Moi spilte heimekamp. Han hadde gratiskort, og jeg fikk være med hver eneste gang. Publikum stod på den ene siden, men min far og hans beste venn, skomaker Ulrik Mikkelsen, stod alene på motsatt langside. Der var det skygge, mørkt og kaldt. Men de analyserte tydeligvis kampen hele tiden og ensat ikke at jeg forsvant over på publikumsiden. Der var det liv og røre. Drosjesjåfør Navrestad var så ivrig, at når kampen var ferdig var det to svære hull i bakken der han hadde stått.

Og vi rakk selvfølgelig kinoen på Festivitetten. Det var en staselig bygning, og jeg sørger fortsatt når jeg tenker på at de reiv hele bygget. Jeg tenker på alle talene som ble holdt der på den flotte balkongen. Det gikk ei trapp opp på hver side. Den 1. og 17. mai samlet lunddølene seg for å høre hovedtalen for dagen. Men det var foreningsaktivitetene av mange slag, kino og dans lokalene ble mest brukt til. Vi var mange som så nesten alle filmene som ble vist. Best husker jeg Elvis-filmene. I ettertid tenker jeg at Elvis egentlig laget de første "musikk-videoene". Elvis-filmene kom med jevne mellomrom, og det var musikken vi var mest imponert over. For min del er jeg fortsatt en lidenskapelig

fan, og det har resultert i besøk til Memphis og Graceland. Så hvem sier at barndommen ikke har sin betydning hele livet? Alle dansefestene i Festivitetten har sin egen historie, og den bør vi ta i egen artikkel. At jeg ble kastet ut etter at jeg hadde lurt meg inn da jeg var 14 år gammel, var kanskje ikke så rart!

Moi guttekorps

Endelig fikk jentene være med i korpset. Alle gikk ett år som aspiranter. Vi terpet noter og prøvde å treffe tonene. Jeg spilte althorn. Og så den flotte uniformen! Klesdrakten var reddet for kommende 1. og 17. mai! Vi gikk under den flotte fana, blå silke med gullbokstaver. Der stod det "Moi guttekorps". Vi var nå et skolekorps med både gutter og jenter, men fana var dyr og måtte beholdes! Fryktelig, spør du meg! Sommeren 1964 fikk vi være med til Oslo på musikklandsstevne. Utrolig stas! 12 år og tur til Oslo! Overnatting på Lilleborg skole i sovepose i et klasserom. Problemet var bare at min sovepose hadde kun et lite hull øverst. Jeg reiv så hardt for å komme meg ut da jeg våknet den ene morgenen, at det gikk hull. Fuglefjær fløt rundt i rommet! Bedre ble det ikke da noen hadde veltet ei brusflaske like ved. Men så var det fellesspilling på Bislett, region for region. Selveste Bislett! Jeg forbandt det mest med de populære skøytelempene. Vi fra Rogaland skulle spille sammen med Agder sine korps. Den kjente dirigenten Stømer, togkonduktøren, skulle dirigere. Vi øvde litt før vi startet. Musikkstykket hadde vi også øvd på før vi reiste på stevnet. Plutselig

var vi noen som fikk beskjed om å ikke spille under fellesnummeret. De hadde for mange av akkurat de blåserne. Skikkelig nedtur! Jeg spilte riktignok i mange år i korps, til og med i Notodden lærerskolekorps mange år seinere, men noen musikk-karriere ble det aldri!

Skolen

Det startet med vepsestikk. Jeg møtte på skolen første skoledag, men så ble jeg skikkelig syk. Stikket førte til en opphovnet hånd som holdt på å sprenge. Jeg fikk høy feber og sterk hodeverk. Jeg lå til sengs i 3 uker. Doktor Wahl kom hver dag og gav meg sprøyte med penicillin. Jeg skjønnte at mange var bekymret. Men etter en dårlig start, fikk jeg endelig begynne på skolen igjen. Jeg likte meg godt. Likevel har jeg minner om at ikke alle fikk samme oppfølging og behandling. Det er vanskelig å sette ord på, og det kan ha noe med min egen oppfatning av meg selv å gjøre, men jeg erindrere at flere av elevene ble behandlet dårlig. Alle hadde ikke med seg like mye kunnskap heimefra, og det ble ikke vist mye tålmodighet med dem som var urolige og hadde problemer med å få med seg alt. Vi var på det meste 30 elever i klassen. De fleste med foreldre som jobbet i industrien på Moi, og noen kom fra gårdene. Gangen, eller korridoren, var stadig oppholdsplass for flere. Spesielt da vi gikk i femte, sjette og syvende klasse. Jeg husker bl.a. en som hadde problemer med både å sitte og å tie stille. Han hadde et fantastisk humør. Det endte ofte med at han måtte på gangen. Ingen hadde hørt om dysleksi eller ADHD på den tiden. Vi hadde

mange forskjellige lærere, og vi var nok ikke like hyggelige med alle. Likevel lærte vi jo mye, slik jeg husker det. Da vi skulle begynne med samfunnsfag og fikk Hove til lærer, gikk det hardt for seg - ikke noe "slinger i valsen". Vi måtte lære navnet på alle regjeringsmedlemmene, eller statsrådene som det heter. Gerhardsen var statsminister. Men allerede i slutten av august 1963 ble regjeringen felt pga Kings Bay-ulykken på Svalbard. Da ble John Lyng statsminister og vi måtte pugge nye navn. Etter en måned kom Gerhardsen tilbake. Riktignok med mange av de samme statsrådene, men selvfølgelig noen nye. Og sannelig kom Borten til makta etter valget i 1965. Vi rakk akkurat å lære navn på de statsrådene også før folkeskolen var gjennomført. Vi visste/trodde at Hove stemte på Senterpartiet, og mente at vi kunne se hvor lykkelig han ble med Borten som statsminister. Kanskje var disse opplevelsene med på å vekke min politiske interesse?

Nytt skolebygg

Stor stas. Vi fikk nytt skolebygg – med gymsal, basseng og badstue! Jeg for min del hadde aldri sett en badstue tidligere. Jeg var 11 år. Det var som en liten revolusjon. Vi var nesten tenåringer, og plutselig satt vi nakne i badstua sammen med kvinner i alle aldre og fasonger fra Moi. En fantastisk opplevelse - litt vanskelig til å begynne med, men du verden så mye vi lærte - ikke minst ble vi trygge på egen kropp! Kropp var og er ufarlig og helt naturlig. Vi er som vi er, og folk er folk!

Lundheim folkehøyskole

Lærdommen om at folk er folk, tok vi med oss, og vi lærte mer om det sammen med elevene på Lundheim folkehøyskole. Tenk at vi brukte begrepet "vanføre"! Det var Vanførelaget i Agder og Rogaland som var med og startet skolen i 1949. De startet opp i tyskerbrakker. Nytt bygg stod ferdig i 1952, og Ragnvald Ask var rektor. Skolen tok inn elever med nedsatt funksjonsevne. Jeg husker elever som var rammet av polio. Polioviruset er smittsomt og kan angripe viktige celler i ryggmargen, som igjen kan føre til lammelser. Sykdommen rammet mange barn i første del av det 20. århundre. Barn tar fortsatt poliovaksine. Mange av elevene på Lundheim hadde store fysiske utfordringer, og flere satt i rullestol. De kom ofte i flokk når de skulle til Moi for å handle, gå på kino eller på fotballkamp. Og det var når de var på kino vi ble kjent med dem. Fra våre egne lærere hadde vi streng beskjed om ikke å se ekstra på Lundheimselevene, peke eller slenge bemerkninger. Vi hadde med å oppføre oss skikkelig! Vi ble også invitert til Lundheim. Jeg for min del gikk i klasse med Ingeborg, datter av rektor Ask. Mora hennes hadde invitert en gjeng med jenter. Vi skulle lage små håndarbeider som igjen skulle loddas ut til inntekt for skolen. Det var nok ikke mye vi klarte å få til, men foreningen "Flittige Lise" var en realitet. Lundheim lå høyt i terrenget og godt synlig. Det var et spennende sted å være. Skolen var stor, med elever og ansatte over alt. Jeg likte godt å besøke kjøkkenet. Det var lett å gå seg bort. Og tro det eller ei, da statsminister Einar



Lundheim folkehøyskole - Utlånt av LBK.

Gerhardsen og Vera Gerhardsen kom på besøk i forbindelse med 15.årsjubileet, ble hele foreningen vår invitert på den store middagen om kvelden. Etter at statsministerparet høytidelig hadde blitt tatt imot på Moi stasjon med hilsestaler og musikk, gikk turen til Lundheim. Det var spesielt. Tenk at statsminister Gerhardsen kom til lille Moi med sine ca 3000 innbyggere! Og selvfølgelig hilste han på alle fra "Flittige Lise". Jeg ser det fortsatt for meg! Endelig fikk jeg bruk for alt det vi hadde pugget om Regjering og Storting. Jeg husker at jeg følte at jeg kjente Einar Gerhardsen. Det var mitt første møte med et regjeringsmedlem. Og lite visste jeg at det skulle bli mange flere møter, også med Gerhardsen! Heimefra var jeg vant med politikere og diskusjoner. Kommunestyremedlemmer

var det ofte besøk av, og det samme gjaldt 1. mai-talerne.

Mitt siste møte med Lundheim var i 1972 da alle barna i Norge som var rammet av thalidomide var samlet til leir. Det var en sterk opplevelse. Jeg var assistent den sommeren de var der. Samtlige hadde fysiske misdannelser, noen meget alvorlige. Men for et mot og for en motivasjon å jobbe med disse 12-åringene.

Gårdsferier

Min mor var født på Eia, en gård mellom Heskestad og Sokndal. Tre av søstrene og en bror drev gård, og hver sommer fra jeg var 5 år til jeg fylte 11, var vi på plass for å hjelpe til i slåtten. Jeg var mest hos min mor sin tvillingsøster, Ruth. Hun tok imot meg med åpne armer og fant interessante arbeidsoppgaver. Jeg gikk med kyr til beite om morgenen og hentet dem om kvelden. Plukket ugress, rakte gress, hoppet i høyet og gav dyrene mat. Samholdet, samtalen, arbeidslysten og latteren var dominerende hele sommeren. Min mor og tante Ruth var sterk bundet til hverandre, og det var en fryd å se hvordan de ordnet opp i alt det praktiske som skulle gjøres. Brødbilen og fiskebilen kom en gang i uka. Da var det fram med sparepengene. Turene til Samvirkelaget i Sokndal var høydepunkt. Min onkel hadde motorsykel med sidevogn. Men en dag kom han kjørende med en helt ny blå Opel Rekord. Vi lå langflate i vinduene og jublet da han parkerte på tunet. Etter det ble avstanden mellom Moi og Barstad kort, selv om jeg kastet opp på hver eneste tur.

Klubben camping

I 1960 åpnet min far campingplass i Tronvik. Han brukte uteslåtten til beste-far. Familien hadde hatt noen husdyr inne på Moi og eide samtidig et stykke jord i Tronvik. Klubben camping ble en realitet. Kiosk og utedo ble bygget i hagen på Strånnå og fraktet til Klubben. Min eldste søster som var 14 år, stod i kiosken og solgte is, brus og sjokolader. Hun broderte og strikket mens hun ventet på kunder. Fra Moi kom det gutter som hang rundt henne. Campingplass var tross alt noe nytt.

Hvert år når fellesferien startet, var plassen full av ferierende industriarbeidere med familiene sine. De kom fra Stavanger, Sandnes og Eigersund. Flere hadde klart å skaffe seg bil og telt. Det passet godt å ha første stopp på Klubben en dag eller flere. Oransje, blå og grønne telt stod tett i tett på sletta. Gjестene badet, fisket og gikk turer til Bringedal og opp på Tronåsen. Men selvfølgelig ble det i blant problemer, i blant



Klubben camping sett fra Tronvik.
Foto utlånt av Randi Øverland.



Skilt Klubben Camping.
Foto utlånt av Randi Øverland.

med for mye regn, slik at det ble oversvømmelse – eller for tørt vær, slik at vannet i brønnen forsvant. Hele sommeren måtte vi sende vannprøver til kommunen. Etter hvert ble det min jobb å sykle til Tronvik og stå i kiosken. Det var en relativ lang sykkeltur og litt ensomt for ei jente på 10 år. En gang møtte jeg "Naf-tafanten" i Hamrebakken. Jeg hadde hørt om han, men aldri sett han. Fanter hadde jeg sett ofte på gårdene til mine tanter og onkler, men ikke på Moi. De solgte som regel enkle produkter som gryter, visper og lignende. Men de drakk for mye og vi ble advart mot å

snakke med dem. Etter det tok jeg av og til toget til Tronvik. Der var det eget togstopp. Ofte var ei av venninnene mine med. Det var tryggere. Regelen i kiosken var imidlertid at jeg/vi ikke måtte spise for mer enn vi solgte. Det var en vanskelig regel å holde! Det var fantastisk å oppleve og yte service til alle gjestene; voksne, ungdommer og unger. Noen av gjestene kom hvert år. Det gjaldt også utenlandske gjester. Enkelte tyske familier kom tilbake år etter år. Familier fra Stavanger hadde samme telt-plass i årevis. Vi ble venner, og noen har vi fortsatt kontakt med. Min far var

nøye på at Klubben var en familiecampingplass. Ungdommer og bråk skulle det ikke være noe av. En gang i 1967 kom det en gjeng kjeffe gutter fra Flek-kefjord. De skulle selvfølgelig inn på plassen for å se etter jenter. Men min far var på plass og viste dem raskt veien ut. Da jeg hadde med meg kjæreste heim utpå høsten, ble han helt blek da han skulle hilse på min far. Kjæresten min var en av guttene i gjengen som hadde blitt "pelmet" ut! I dag er det han som har vært med på å åpne campingplassen igjen etter mange år!

Ein gong vi kom forseint

*Skolestil skrevet av Odd Stene på Steine Skulehus i 1945.
(Han var da 14 år).*

Far og mor sa at nå skulle vi snart gå til Lavoll og vitja onkel Bernhart. Eg gledde meg så at eg kunne ikkje stort venta.

Endeleg kom sundagen då vi skulle gå. Vi reis opp tidleg om morgonen, vaska oss og hadde på oss dei nye kleda og så åt vi.

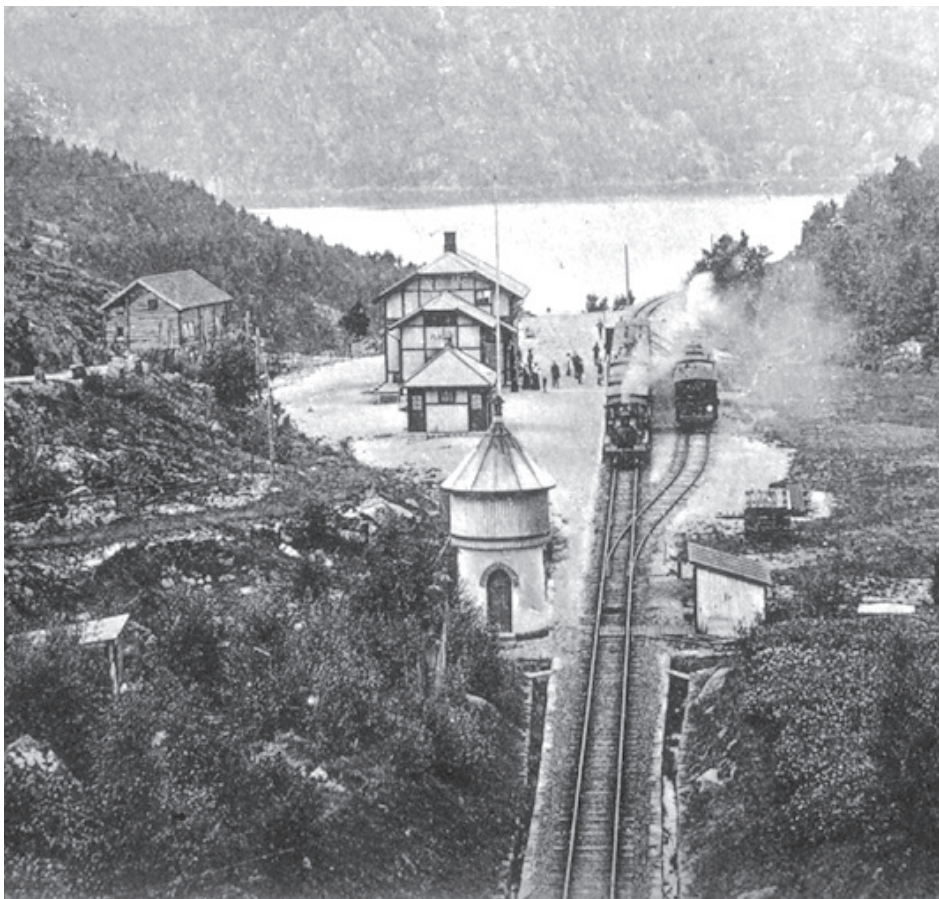
Då vi var ferdige tok vi med oss alt vi hadde bruk for. Vi rodde til Eide. Då vi hadde kjøpt biletter, kom toget. Vi gjekk inn i det, og om ei stund bar det av stad.

Då vi kom til Flikkeid stasjon, tok vi med oss alt vi hadde, og gjekk til fots like til Lavoll.

Dei var så glade då vi kom at dei viste snautt kva for ein fot dei skulle stå på. Vi skulle vera over den dagen og



Steine skulehus, ca. 1940. Utlånt av Terje Stene



Flikkeid stasjon, oversiktsfoto ved åpningen 1904. Fotograf ukjent.

natta, og så skulle vi gå att neste dag.

Dagen kom, og vi reis opp tidleg for vi skulle fylgja morgontoget heim. Vi måtte heim den dagen, for det skulle vera stortingsvalg på skulehuset. Far fekk oss ein bil til å køyra oss til stasjonen.

Det var så kaldt ute at vi gjekk inn på stasjonen til toget kom. Mens vi stod

der, kom toget ut or Lavollstunnellen, og då tokføraren ikkje såg nokon på stasjonen, stopte han ikkje toget.

Vi måtte då venta på neste tog. Då vi kom heim, kom vi tidsnok på valget.

Avskrift ved Jorunn Stene Bjørnevold

Sånn hadde me det i Skojen

Miljø, arbeid og små historier fra en gård i etterkrigstiden.

Av Arnold Munthe Eik

Tidsperiode fra ca. 1949 da jeg var 5 år til ca. 1959. Det året jeg reiste fra bygda som 15 åring.

Miljø og bakgrunn

Vi bodde på denne tiden sammen med våre besteforeldre på farsiden.

For å kunne brødfø familien, hadde min far valgt å reise ut på anleggsarbeid. I nevnte periode var han høyest hjemme en helg i måneden. Dette gjorde at det naturlig ble min farfar som ble familiens overhode.

Før i tiden var det både naturlig og nødvendig at alle i familien, inklusive barn, måtte delta i gårdsarbeidet. Det het at vi barn måtte hjelpe til, men i praksis kunne det iblant være et knallhardt og tungt arbeid for både liten og stor. Det var lite med maskiner og hjelpemidler på gården, og dermed ble det «håndemakt», muskler og en sterk rygg som måtte til.

Krigen hadde satt sine spor i mange sammenhenger, men vi var privilegerte som bodde på en gård og var selvforsynt med det meste av god og næringsrik mat og drikke. Det var ikke fattigdom i vår familie, men nøysomhet var en dyd.

Med nøysomhet menes det at det ikke var mangel på noe. De hjemmestrikede sokkene ble «bødet» om og om igjen, arbeidsklærne ble lappet og lap-

pet og barneklærne ble sydd om til neste størrelse, når de ble vokst fra. Når det ikke var mulig å sy om mer, ble klærne klippet i strimler og brukt til å veve gulvtepper og annet. Alternativt ble restene samlet i sekker og sendt til ullvarefabrikken på Loga ved Flekkefjord, der de ble til stoppetepper. Jeg kan ikke huske at det ble kjøpt «kjøpeklær» til oss barn, men jeg minnes at mamma satt mye ved symaskinen. Hun sydde nye ting til eldstemann og sydde om til meg. Jeg synes dette var urettferdig, men sånn var det. Klærne måtte slites ut.

Når en genser ble for liten, ble garnet møysommelig nøstet opp og gjort klar til å benyttes om igjen. Det ble strikket både sokker, gensere, jakker og undertøy til vinteren.

Det som var viktigst med klærne til oss barn var at de alltid måtte være skinnende rene og hele. Det var utenkelig å slippe oss ut blant folk om det var et aldri så lite hull i buksa eller sokken.

Ros og motivasjon

Tross krav om at vi måtte delta i arbeid på gården, var det et positivt miljø i Skojen. Lønningen for godt arbeid var ros. Jeg følte at lønningen ble utbetalt når vi hadde folk på besøk og jeg ble skrytt av. Dette gjorde meg motivert til å gjøre



Skojen. Eik i Hovsherad

Bilde tatt før 2. Verdenskrig. Uthuset brant ned til grunnen tidlig på våren 1944. Huset ble reddet, men husveggen mot nord var brunsvidd. Tyske soldater stillet opp og gjorde en innsats mot flammene. Bildet utlånt av Arnold Eik.

noe mer enn det som var forventet.

Jeg kan aldri huske at far skjente på oss barn. Jeg kan heller ikke huske å ha fått ris eller blitt ristet om jeg hadde gjort noe galt.

Far (farfar) hadde en ualminnelig respekt. Han behøvde ikke skjenne og kjefte. Han behøvde ikke si: du skal! Vi sto alltid klar og ba om å få være med å arbeide. Vi ville være store gutter og vi ville gjerne ha ros.

Noen ganger ble det kanskje for tøft, og jeg måtte søke trøst hos mamma, men trøsten endte alltid opp med: -Du må nok prøve litt til.

Jeg må ærlig innrømme at jeg aldri hadde villet protestert på, eller sagt noe imot far. Ikke for at jeg var redd han,

men jeg visste at jeg selv ville få dårlig samvittighet, og at jeg ville få en følelse av at jeg såret han på en måte.

Det daglige brød

Hver morgen og kveld kom det inn en mugge med lunken melk. Denne melka kalte vi «pisedråpen», for katten fikk også litt melk når melkingen var ferdig. På loftet sto kinna, hvor vi kinnet smør til eget bruk. Ost kom som returware fra meieriet på Ualand.

Mamma bakte brød, men vi kjøpte det meste av brød i butikken på Eik. Det kom varme brød hver dag med rutebilen fra Moi. Den herlige duften av ferske brød var ikke til å stå imot. Når jeg var i butikken og kjøpte ferskt brød, så

begynte jeg ofte å spise av brødet på vei hjem. Vi var jo alltid sultne i oppveksten, uansett hvor mye mat vi fikk. Det vanligste pålegget var syltetøy. Vi hadde til tider brunost eller gulost på brødskiva og en sjelden gang kjøttpålegg. Var vi heldige, fikk vi lov til å ha strøsukker på brødskiva (men dette ødela tennene, så det var farlig). Etter hvert kom det Hamarpålegg (en slags søt brunost på boks) og Sunda (en søt kremet greie med appelsinsmak på boks) i butikken. Vi maste fælt for å få kjøpt dette.

Vi spiste også havregrøt, havresuppe med saft, risgrøt og rissuppe samt havregryn, puffet hvete og andre gryner med melk og sukker. Til maten drakk vi vann, melk eller egenprodusert saft. Til middag var det kjøtt, tørrfisk, feitsild, fersk fisk når dette var mulig å få tak i, pølse, morrpølse, kjøttkaker, fiskekaker etc. Ellers var det kokte poteter, saus og en sjelden gang grønnsaker. På søndagen var det innimellom dessert av hjemmelaget hermetisk frukt som plommer, pærer osv. Til jul hadde vi fersk torsk fra Egersund.

Tannverk, forkjølelse og behandling av sår

Fikk vi tannverk, la vi tobakk på tanna, eller vi fikk en skje kamferdråper som måtte plasseres hvor verken var. Hjalp ikke dette, måtte vi ta en Globoid. Globoid var universal-tabletten, den skulle hjelpe for alt. Ble vi forkjølet, måtte vi ta kamferdråper blandet i vann. Dette var ikke særlig godt. Ellers brukte vi et stykke ull-klede fuktet med Honning og Rigabalsam som ble lagt på brystet. Dette luktet voldsomt, men varmet



Arnold Eik foran huset i Skojen. Bildet utlånt av Arnold Eik.

godt. Hostedråper var luksus og var nesten sett på som godteri. Fikk vi et kutt eller skrubbsår, brukte vi Vitapan-salve eller jod. Fars universal-legemiddel var jod. Uansett hva du feilte, så sa far. - Ha på jod.

Til rensing av sår var det borvann som var tingen.

Møte med Doktor Wahl

Jeg var på fisketur ved elva. I et forsøk på å slenge ut kroken, heftet senen seg i ei grein og kroken gikk til bunns i den ene tommelen. Jeg forsøkte fortvilet å få ut igjen kroken, men den satt bom fast. Jo mer jeg forsøkte å få ut kroken, dess verre ble det. Jeg måtte bare komme meg hjem. Mamma så på tommelen som da hadde begynt å hovne opp. Jeg hylte bare hun tok i kroken, så hun ga



Fra venstre Kjell Eik og Arnold Eik 1945.
Bildet utlånt av Arnold Eik.

opp. Neste stasjon var far, men han så at det ikke ville gå å få den ut. Det ble jod på tommelen i stedet, og så måtte jeg vente til neste dag for å reise til doktoren på Moi. Neste morgen var tommelen dobbelt så stor, den var blå og verket forferdelig. Jeg var 10-11 år og måtte reise alene til Moi til doktoren. Jeg var ikke høy i hatten da jeg kom inn på venteværelset og kjente doktor-lukten. Så var det bare å vente. Endelig var det min tur. Doktor Wahl så på meg og spurte: - Hvem er din far? Jeg svarte på dette og han sa: - Å ja, han kjenner jeg. Din far gråter ikke når han er hos doktoren, og det gjør vel ikke du heller? Svaret kom hviskende og langsomt: - Neeeeiiiiii. Men gråten var allerede på vei. Så kom en tang og andre remedier frem på bordet.

Før jeg visste ordet av det, var tangen på kroken og vipps så var mothaken ute og ble kuttet. Dette ble gjort uten bedøvelse. Tårene sprutet, men det kom ikke en lyd. Det var forferdelig vondt, men jeg hadde aldri turt å gråte åpent. Så ble det bandasje, og jeg måtte gå på Moi noen timer til bussen gikk hjem igjen.

Kallenavn

Jeg var relativt stor og ganske tjukk som barn. På skolen og av kameratene fikk jeg kallenavnet Tjukken. Jeg hatet det kallenavnet. En gutt var spesielt aktiv til å erte meg med Tjukken. Han var et par år eldre enn meg, men var ikke så stor av vekst. En dag klarte jeg ikke mer og klaget til far. Svaret var klart og konsist: - Blir du ertet, er det bare en ting å gjøre, å banke opp han som ertes. Morgenen etter så stilte jeg opp i krysset på Eik og ventet på at vedkommende skulle komme til skolen. Han kom, og jeg skrek: -Nå skal du få bank. Dette kom uventet på gutten som snudde og løp, og jeg etter. Jeg var stor og tung, så han løp lett fra meg. Han turte ikke møte opp på skolen denne dagen. Om kvelden kom mor til gutten hjem til oss. Hun traff på far, og hun fortalte at jeg hadde vært stygg med sønnen. Far svarte kort og enkelt: - Den som ertes fortjener juling. Etter denne hendelsen ble vi faktisk gode venner og var mye sammen.

Lovens lange arm kom til Skojen

Mor hadde en uvane med å true oss med: Jeg skal ringe til lensmannen om du ikke er snill.

Det var Tøge som var lensmann. Han var et fryktingytende syn med svart

uniform, blanke knapper, lue med svart brem og så de øynene. Du følte at han så rett gjennom deg. Jeg ble kvalm, og knærne dirret bare jeg tenkte på lensmannen.

Det hadde blitt knust en rute i et lite gammelt hus som lå på østsiden av veien i Kjørmo-bakken. Brotsverket ble meldt til lensmannen som skulle finne ut hvem synderen var (en stor kriminalsak?). Ryktet gikk om at det måtte være en av guttene som pleide være med melkebilen. Jeg var med melkebilen så ofte jeg bare kunne, så jeg ble en av de mistenkte. En dag kom selveste lensmannen hjem til oss, og han snakket med far. Jeg turte ikke vise meg, men far kom og hentet meg til forhør. Jeg var sannsynligvis ca. 9 år gammel. Da lensmannen satte øynene på meg og snakket til meg, fikk jeg panikk og jeg begynte å gråte. Jeg hørte at Tøge sa til far: Det er nok han som har gjort det siden han begynte å gråte. Far tok meg med ut på kjøkkenet og forsikret meg om at han ikke skulle bli sint, om jeg bare innrømmet. Jeg ble helt fra meg av fortvilelse og løp inn til mamma og stammet frem at de ville tvinge meg til å innrømme noe jeg ikke hadde gjort. Mamma var et særdeles rolig menneske, men dette klarte hun ikke å takle. Hun for inn til lensmannen, slo knyttneven i bordet og skrek: - Nå er det nok, dere får tvinge noen andre til å innrømme dette. Både lensmannen og far ble tatt på senga. Lensmannen gikk med uforrettet sak, og jeg hørte aldri mer om denne saken. Jeg vet ikke den dag i dag hvem som hadde utført brotsverket.

Jul i Skojen

Vi gledet oss svært til jul. Det var stas når appelsinene kom til butikken. Det var rasjonering på appelsiner, så vi fikk melding fra butikken om det var en eller to per familiemedlem. Heldigvis var det to butikker på Eik, så en hadde mulighet til å kjøpe litt flere.

Butikkene hadde juleutstilling i vinduene. Det var spennende å se på de flotte tingene, men å se på var dessverre oftest det eneste. Vi kunne iallfall drømme om og håpe på at det kunne bli en kake-mann om vi var heldige. Juletre ble hentet i skogen. Vi løp rundt for å finne det fineste treet, men så enkelt var det ikke. Far hadde andre planer. Han lette etter et tre som etter all sannsynlighet ikke ville bli produktivt. Ofte var det et tre som både var skeivt og hadde ujevne grener. Kommentaren var alltid, det bli fint når vi får på noe pynt. Det var heller sparsommelig med juletrepynt, kun noen norske flagg, litt «englehår» og noen få kuler og til sist klyper til å sette små stearinlys i. Jeg synes det var mest spennende når vi fikk lov til å tenne lysene, noen nye lys, og andre halvbrent fra året før. Middagen var alltid fersk torsk som slektningene fra Egersund hadde med hjem til jul. Jeg var ikke særlig glad i torsk, men julemat var julemat. Utpå kvelden kom nissen med sekk og pakker. Det var høydepunktet. De fleste pakkene var myke og ikke så spennende, men det var alltid et par pakker som var harde, og det var stas. Fra far fikk vi det samme hvert år, en liten flaske (220 ml) appelsin- eller bringebærbrus og en appelsin. Det var det hele. Utpå kvelden var det litt hasselnøtter og småkaker på

bordet. Ofte hadde vi plukket nøttene selv. Nøttene hadde blitt tørket på løegulvet til de løsnet fra hamsen. Så ble de spart til jul. Etter julaften så var det bare å vente på at juletefestene skulle begynne. Først var det juletefest for barn, og siden for voksne. Det var juletefestene for voksne som var mest spennende, om vi bare fikk lov til å gå.

Dyrke egne grønnsaker

Vi barn var opptatt av å så frø om våren for å få neper, reddiker, sukkererter og gulrøtter. Dette var en delikatesse utover sommeren. Vi fikk et lite åkerstykk i utkanten av potetåkeren hvor vi kunne så frø. Vi hadde sjelden tid til å vente til grønnsakene ble store, men vi prøvospiste til det var tomt, før grønnsakene var skikkelige utvokst.

Bær og frukt

En stor oppgave om høsten var å plukke bær. Blåbær, tyttebær og molter. I gode nøtteår plukket vi også sekkevis med hasselnøtter.

Vi gikk vanligvis til heis alene eller et par sammen for å plukke bær. Det var ofte langt å gå og tungt å bære fulle spann og pøser med bær hjem igjen. Noen ganger kunne en være så uheldig å snuble og falle, og store deler av dagsarbeidet var spolert. Det var en katastrofe. Når en var på moltetur så gikk en ofte milevis for å finne noen få liter. Mulptassene var hemmelige, og vi lurte oss av gårde tidlig på morgenen så ingen kunne se hvilken retning vi gikk. Molter var det edleste av alle bær.

Vi hadde en hel teig med solbærbusker og mengde ripsbusker, bringebær-

busker og noen stikkelsbærbusker. Vi hadde også noen plommetrær, epletrær og et svært pæretre, men det var ikke alle år at det ble noe særlig med frukt, og ofte var det makk i eplene. Vi spiste eplene uansett, og far sa enkelt: - Eple og makken har samme smaken. Når det var dårlig med frukt hjemme, gikk jeg rundt til naboene og spurte om jeg kunne få nedfallsfrukta. Jeg håpet samtidig at jeg skulle få et eple fra treet, og ofte gikk ønsket i oppfyllelse. Ellers var det å tigge mamma om å få 25 øre til å kjøpe epler for. Den beste plassen å kjøpe epler var på Handeland. Ommund i Lunden hadde et kjempestort epletre med noen fantastiske epler som het Rosenstrips. Disse eplene var rosa tvers igjennom og luktet og smakte som en drøm. Om du hadde 25 øre eller 50 øre så spilte det liten rolle, en fikk en papirpose full uansett. Det var bare å håpe at han kom med en stor pose. Når handelen var gjort, fulgte en herlig time hvor en kunne fråtse i epler, med det resultat at magen skrek etter hjelp. Jeg husker også at vi kjøpte rabarbra hos Skårdal-skarene, Tobias, Peder og Bjarne Skårdal. Store grønne rabarbra var gode til suppe og syltetøy, men noen mindre røde rabarbrastilker var søte og gode å spise. Jeg var godt inne med Ernst Eik som hadde noen kjempestore morellbærtrær hjemme på Plassen. Her fikk jeg lov til å spise det jeg ville av moreller. Det var som å være i himmelen i noen timer.

“Min hjembygd”

Skolestil skrevet i 1900 av Kristine (Kikka) Salvesen (f. 9.7.1885.)

I den sydlige ende af Stavanger amt ligger min hjembygd.

Selve sognet heder Lund, men det sted i Lund hvor jeg er født og opvokset, gaar under navn af Moi. Moi er kjernen og centeret i bygden. Det er her man finder den meste liv og færdsel. Lund er en dal omgivet af fjeld. Tvers igjennem dalen rinder en elv, som kaldes Moielven, der den rinder forbi Moi, men som i enden af Moi kaldes Lundevandet.

Paa Lundevandet gaar “Nøkken”, en liden dampbaad, til Flikeid, Aaensire, Bakke og en del andre steder med varer og passagerer.

Straks ovenfor dampbaadsbryggen staar kirkekredsens skolehus, som vist skal være det største i amtet. Lidt længere ude ligger prestegaarden og kirken. Kirken, en hvidmalt træbygning, staar smukt paa en flad holme, lige ved Lundevandet. Til prestegaarden hører en stor, smuk gaard og have.

Af andre vakre og store gaarde maa merkes “Egeland”, der ligger saa vakkert omgivet af skog. Haukland er ligesaa en stor, vakker gaard. Den ligger paa den anden side af Moiselven og Moibroen. Øvelands-stranden har mange huse, men især maa merkes garden “Øveland” som et vakkert sted, som det ligger deroppe, høit oppe under fjeldet. Det mest centrale sted er “Nysted”. Der er



Kristine (Kikka) Salvesen født 9.7.1885 på Hammeren, Moi.
Utlånt Per Christoffer Salvesen

mange huse, blant andre et hotel og to butikker. Paa selve Moi er der ogsaa en butik, og der er postkontoret og jernbanekontoret.

For 25 aar siden byggedes “Moi Snelle- og Dreiefabrik”, og siden har der kommet to til. Alle er de trævarefabriker



Utsikt fra Hammeren mot Haukland. Fremst ser vi «Snørebrådet». Fra venstre huset til Emil Moi, Skredder Jakobsens verksted, Aksel Johan Salvesens hus og butikken hans til høyre. Bildet er tatt ca. 1905. Utlånt fra Lund Bygdemuseum og Kulturbank.

og drives ved vandkraft. Af andre fabrikker maa merkes smedefabriken paa Nysted, hvor der arbeides vogne, karjoler o.s.v.

Har trafiken paa Moi været stor før, blir den rimeligvis enda meget større, naar jernbanen blir færdig. Her arbeides nemlig paa at faa anlagt en jernbane fra Egersund til Flekkefjord.

Megen liv og trafik er her nu, mens den er i arbeide. "Mon hvordan her saa blir, naar den blir færdig?" Aa, ja, det er sikkert, at det i mange maader blir prægtigt at faa jernbaneforbindelse. Det blir uhyre mer letvintere og mindre bryderi at reise da og at faa varene expederte. Især blir dette sidste lit gavn for fabrikerne; thi det hænder altfor ofte, at

varene blir ødelagt paa veien af veir og vind. – Men man kunde jo tvile lit, naar man hører de kolossale summer, som gaar med til dette anlæg. Et godt stykke arbeid er det dog, naar man har faat boret sig gjennom alle de store fjelde. – Gid det ikke vilde koste for mange menneskeliv. ---

Moi pleier at benævnes som et vakert sted. Om sommeren kommer her flokkevis af turister og besøgende, og alle saa siger de, her er et deiligt sted. -- Aa, nei, kan man tænke sig noget vakrere end en foraarsdag, naar frugttrærne, æble- og kirsebærtrær, staar blomstrende og duftende, saa det er en lyst, og frugt er en indtektskilde for mange i Lund, eller en vaardag og som-



Kjent motiv fra Moi ca.1905. Fra venstre Loges landhandel, Henrik Mydlands hus og kjøttbutikk, Thorvald Skjegggestads hus, Johan, Emil og Petrea Andreassens hus, B. T. Nysteds smie og Moi Snelle- & Dreiefabrik. Utlånt fra Lund Bygdemuseum og Kulturbank.

merdag at tage sig en tur i de grønne, duftende bjerkelier, plukke blomster og høre paa fuglenes sang. Ja, herlig er naturen, saa at jeg nok kan sige: "Jeg vil ikke bytte min norske hytte med fremmed slot."

Kristine (Kikka) Salvesen, gift Larsen, dro få år senere utenlands. Hun arbeidet blant annet i Skottland en tid (ca 1903) og hun besøkte Paris, Frankrike. Hun giftet seg i 1936, og senere flyttet hun og ektemannen, Alfred Larsen fra Oslo, til Amerika. Der bodde de helt til de kom tilbake til Moi på sine gamle dager. "Tante Kikka" var den i familien som oppholdt seg mest borte fra "sin norske hytte". Hun døde på Moi i 1963 og lig-

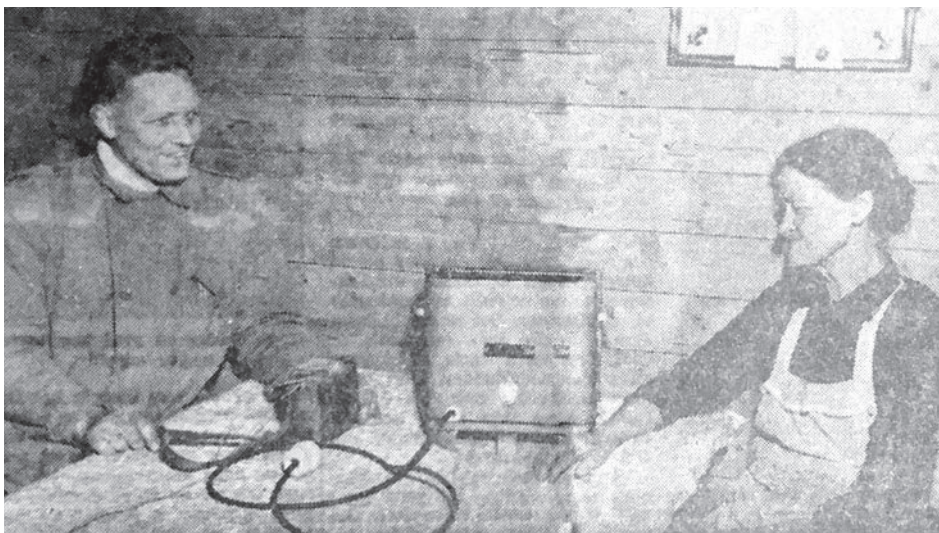
ger gravlagt på Lund kirkegård. Etter hennes død flyttet Alf Larsen tilbake til Oslo.

"Tante Kikka" var min fars tante, og jeg husker henne fra da hun kom tilbake til Norge. Hun holdt i alle årene hun var i Amerika svært god kontakt med familien her på Moi. Det vanket både brev, bilder og pakker.

Avskrift Toril Helene Salvesen, 6.7.1999

Ingeborg Solbjørg kunne kaste parafinlampa

Av Evelyn Sirevåg



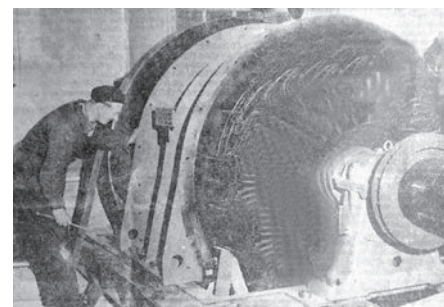
Ei storhending på Solbjørg. Fjellgarden får samband med e-verket. Driftsstyrar T. Tønnesen og Ingeborg Solbjørg tek seg ei kosetund med den nye omnen mellom seg på kjøkkenbordet, medan dei ventar på at lina vert klar oppe i fjellet. Foto utlånt av Ingebjørg Heske.

ÆTTER-MÅL har fått låne en innrammet avisartikkel som henger på veggen hos Ingebjørg Heske i Stavanger. Hun er født på Solbjørg i Lund og fikk navnet Tonni Ingebjørg. Avisartikkelen fra 1957, forteller om da hennes mor, Ingeborg Solbjørg fikk innlagt strøm på gården.

Ingebjørgs sønn, Kurt Heske, har hytte på Solbjørg. Hytte-nabo, Birger Skarås, formidlet kontakten til oss i historielaget.

Kurt forteller ivrig, i telefon, om sine

barneår hos bestemor (Ingeborg) på Solbjørg og mors (Ingebjørgs) store søskenflokk som vokste opp uten elektrisk lys og kraft. Guttene hadde fiske som levebrød i ungdommen. De fleste bosatte seg i Stavanger-området. Ingebjørg er siste gjenlevende. Hennes mann, Arne Heske, tok vare på denne avisen som forteller om begivenheten da svigermor kunne kassere den gamle lampa.



Elektrikar Vollberg monterer det nye aggregatet som skal gje bygdene i Lund nok straum. Utlånt av Ingebjørg Heske.

Avisen skriver:

Parafinlampa har tent tida si i av-gøynde fjellbygder i Lund.

I dag skal eg hiva den gamle kjøkkenlampa i røysa. Me hev venta lenge på dette, sa Ingeborg Solbjørg i går då driftsstyrar T. Tønnesen frå Lund e-verk kom til gards for å setja på straumen. Mannen hennar bar i 1907 hustømmeret opp den bratte stigen fra Lundevatnet. Veg kom i seinare tid, telefonen for nokre år sidan, og no er sjølve sivilisasjonen der med elektrisitet i denne sol-, vind- og snøhola høgt i fjella 16 km sør for Moi.

Den svarte vedkomfyren vermdde godt i kjøkkenet medan middagsmaten kokte, men ny elektrisk omn gjer det no like lunt og sparer mykje strev for mor som steller for son og soneson.

Ingeborg var blitt enke tre år tidlige-re. Ektemannen, Tønnes Bertin var født 1. mai 1880 på bruksnr. 4 i Solbjørg. Far, Hans Reinertsen, delte gården mellom to av sine sønner slik at Tønnes Bertin og Reinert Johan fikk like mye. Vi forstår at Tønnes bygde hus før han i 1913 giftet seg med Ingeborg Nilsdatter fra Drivdal.

I løpet av 20 år fikk de 11 barn. De fikk tatt familiebilde i 1948 da yngste sønn var konfirmant.

Tønnes fikk også skjøte på bruksnr. 5 den 12. febr. 1938. Sønnen Norvald Solbjørg overtok i 1945. Begge disse gårdsbrukene fikk en stor forbedring av jorden da de tappet ut myrområder. Tønnes var også telegraf-formann og dermed mye borte fra hjemmet.

Ingeborg, som var født i 1892, steller altså for sønnen Norvald og et barnebarn som er på besøk. Kurt forteller at han var mye hos bestemor både sommer og vinter. Tok gjerne toget alene fra Stavanger for å være på gården. På bildet fra 1962 sitter han på fanget til fet-



Brudebilde av Ingeborg Nilsdatter Drivdal og Tønnes Bertin Hanssen som ble gift 18.10.1913. De brukte etternavnet Solbjørg. Utlånt av Kurt Heske.



Familien på nabogården. Fra venstre: Gabriel Solbjørg med døtrene Solfrid og Reidun (foran), kona Sigrid og barna Margit og Knut til høyre. Gustav Smith Røyland holder kaffekjelen.

ter Torbjørn. Men han er for ung til å huske at bestemor fikk innlagt strøm.

Avisen fortsetter:

Ikkje alle på Solbjørg er like heldige, for montørane har det så travelt at dei rekk ikkje installera så fort som strau- men kjem. Sigrid Solbjørg med 7 born i alderen 17 og ned til eitt år, ventar framleis på innlegg og drøymmer om vaske- maskin.

Margit Skåland, en av døtrene til ovenfornevnte Sigrid, husker godt at de fikk elektrisitet og dermed vaskemaskin og komfyr. Det gjorde husarbeidet enklere, men fremdeles måtte bøttevis med vann bæres inn og ut av kjelleren, der vaskemaskinen sto. Heldigvis hadde vi alltid nok vann, forteller hun, for brønnen i tunet vårt gikk aldri tom. Brønnhuset hadde ei sveiv, og vi kunne heise opp litervis til eget bruk og også til naboene når de hadde behov.

Til Navrestad og Kvelland kom strau- men tysdag kveld. Der fra går lina over fjellet til Drivdal og Solbjørg, som fekk ljøs i går. Gjersdal, lenger ute, skal få til jul. Elve ikkje før til sommaren. Ei onnor line over Gursli til Røyland er strekt eit stykke. Frampå vinteren får desse sta- dene og gardane Kjellesvik, Eike og Hel- lesmark elektrisitet.

På e-verket på Moi heldt arbeidsfolk på med å gjera klart eit nytt aggregat som om 14 dager skal kunne levera nye 700 kW-timar, slik at verket i alt kjem til å gje 1750 kW – så mykje som bygdene i Lund vil ha til husbruk og industri.

Kilder: Avisartikkel (fra Flekkefjordsposten eller Agder), Kurt Heske, Birger Skarås, Margit Skåland. Lund Historie 1 og 2.



Familiebilde tatt ved yngste sønns konfirmasjon i 1948. Tønnes Bertin og Ingeborg Solbjørg med sine 11 barn. Fra venstre: Tomas, Magnus Torleif (konfirmanten), Karen Tordis, Ingrid Kristine, Hanna Elisabeth Drivdal (hun brukte sin mors etternavn), Kirsten Johanna Oline, Astrid Bergitte, Tonni Ingebjørg (som har avisartikkelen), John, Håkon og Norvald. Utlånt av Kurt Heske.



Tre generasjoner på Solbjørg i 1962. Fra venstre: Norvald Solbjørg, hans søster Ingebjørg Heske med Inge, Arne Henry Heske (bak), Torbjørn Hetland med fetteren Kurt på fanget og bestemor Ingeborg Solbjørg. Utlånt av Kurt Heske.

Minner fra mitt hjemsted

Av Alfild Holm, skrevet i Lardal 1965.

Heieslått

Det var heieslått som alle satte sin lit til som dyrefor om vinteren. Vi hadde 11 heieløer som lå spredt utover. Jeg nevner navn på stedene hvor de lå. Staksmyr, Hole, Holehei, Gråsbøle, Laugmannsdalen med indre og ytre løe, Sirihola, Langelandsstølen, Hageløa, Indre Smålia og Skaret. På Langelandsstølen hadde det tidligere vært en gård.

Hver teig ble slått annethvert år. Hos oss ble det i min tid brukt langorv, men mange steder var stutturven i sving. Slåtten gikk over myrer og skråninger og på småflekker høyt til fjells. Det er

mange striper som nesten er skjult mellom berg og lyng, men vi måtte ta dem med. Vi raket graset og bar det sammen til kvirvler, la det på steder så tørre som mulig og hvor det så ut til å være mest sol. Det het seg at en raker måtte kunne holde unna for to slåttekarer, men vi barn kunne jo ikke greie det.

På myrene var det som oftest lite gras. Ofte var det bare så vidt vi kunne se at der var noe etter at de hadde slått. Men vi raket omhyggelig sammen det lille som var, og bar det sammen til kvirvel.

Det var så trivelig med heieslått når



Olav Holm, Kristian Sætre, Sverre Holm, Wilhelm Sætre og ukjent. Foto utlånt av Torunn Mageland.



Brødrene Kristian og Wilhelm med Wilhelms sønner Lars og Odd. Utlånt av Torunn Mageland.

været var godt. Vi satt ute og spiste middag. Vi barn «kokte kjelen» mens far og bestefar hvilte, så de fikk kaffe etterpå. I det gode været kunne vi også høye litt hver dag, og arbeidet gikk fort og lett. I regnvær var det ofte kaldt, og myrene var jo våte. Vi holdt oss varme med arbeid, det gikk unna også da og vi hadde arbeids glede. Vi måtte sitte i den lille løa og spise, men der var det også kaldt, for de var åpne og trekkfulle. Det var vanskelig å få gjort opp varme ute i regnværet, det var bare far som kunne greie det.

Hvis det ble regnvær flere dager i

trekk, så samlet det seg mye gras. Det kunne bli stort arbeid å snu det, kanskje to ganger før det ble så tørt at det kunne høyes. Alt ble båret i tau som bærer på ryggen til løa, ofte svært langt og bratt. Det var slit.

Det var en solskinnsdag vi skulle i Vene-slåttå for å slå og lage høystakk sammen med far og mor. Vi barn, min søster og jeg, skulle hjelpe mor med å rake trodde vi, og så skulle vi plukke blåbær og leke. Det ble vel mest det siste. Da vi hadde arbeidet en stund, skulle vi spise.

Vi satt i en bakke og hadde god



De tre søstrene i Vedbakken: Alfhild, Karen og Anna. Utlånt av Torunn Mageland.

utsikt. Der kom det springende en haremor med 4 små unger. Moren som jo var voksen, sprang på skrå i bakken, men ungene sprang rett nedover. Far sa at det går nok på nesene, for de har så korte forben. Han sprang nedover etter dem. Da han kom opp igjen bar han på to søte små hareunger, og de blødde fra nesene.

Min søster og jeg fikk hver sin hareunge. Hjertet banket så på den som jeg holdt, og det syntes jeg var leit. Jeg sa det til far, og han mente det kunne være at den var redd. Vi tok restene ut av nistekurven, og så fikk småpusene rom der. Vi plukket bær og blader og la ned til dem. Vi gledet oss til å komme hjem og vise småharene våre, så dagen ble litt lang.

Da vi kom hjem, så alle på dem. Vi tenkte at vi skulle få ha dem som lekekamerater hjemme, men nei sa far, de

skulle få lov å være frie. Han laget merker i ørene på dem, og min søster og jeg var med ham i Borgedalen og satte dem under en stor stein der.

Tidlig neste morgen sprang min søster og jeg av gårde for å se til dem. Der satt de enda under steinen. Neste morgen var det bare en der. Vi trettet om hvem som eide den, men mor sa at vi kunne ha den sammen. Den tredje dagen var det ingen harepus der. En av dem ble lenge etterpå skutt, for det ble fortalt oss at det var blitt skutt en hare med hull i øret.

Så skulle vi høye og lage stakk, for der var ikke løe. Far laget høybør og satte seg i bakken med tauet over skulderen, slik som en gjør det. Vi stilte oss nede foran ham og hjalp ham på benene ved å trekke i tauet. Stakk er jo det, at høyet blir lagt opp fra bakken rundt en stang som står ned i jorden. Snart måtte mor



Sætra er et vinterutfartssted. Her fra et skirenn der heimehuset sees i bakgrunnen. Utlånt av Torunn Mageland.

opp og tråkke så den kunne bli tett og fast. Stakken spisser oppover til toppen. Til slutt ble det lagt først en stor og så en liten torv på toppen for at ikke vann skulle renne ned. Og så måtte mor komme ned igjen, og det klarte hun fint uten å ødelegge noe av høystakken.

Flere fra bygden hadde sine støler innenfor vår grend. De måtte også ty til heieslått som dyrefor om vinteren. Ved St. Hans-tider kunne vi se hele familier dra innover myren hos naboene, for der hadde de sin vei. De var på stølene flere dager. I familiene var både store og

små, og derfor hadde de også ku med. Alle hadde bører på ryggen, for de måtte ha med både mat og arbeidsredskap. Noen eide hest og de kløvet. Det var lang vei og tunge bakker.

Om vinteren måtte de få dette høyet hjem, og de som ikke hadde hest brukte dragkjelke. Disse stølene er ikke lenger i bruk, og løene er vel ramlet ned der som andre steder. De magre myrene som de også hadde i bygden, er dyrket opp og er nå frodige enger.

Vår lille grend hadde ikke støler. Det ble i min tid satt opp steingjerde så ikke



Sætra-gårdene sett fra Kjedgeknuten. Foto utlånt av Torunn Mageland.

melkekuene skulle beite i slåtteteigene. De kyrne som ikke melket, var i beite på Ramsliheia. Sauer og geiter beitet fritt. Vi barn hadde det godt som ikke var nødt til å gjete. Men hver morgen drev vi kyrne til beite, og av og til måtte vi hente dem om kvelden. Vi skiftet om å gjøre det. «Kydnan» var ikke alltid villige til å bli drevet helt opp på Hest-heia, men der var det mest mat for dem.

Innkomster

Sauedrift hørte med i leveveien. Fars to brødre kjøpte sau, og de tok også imot fra andre for gjeting og sommerbeite i Sirdalsheiene. De var borte mesteparten av sommeren. Før de drog hadde mor og bestemor mye arbeid med utrustningen. Det ble mye baking, for en del av nisten var flatbrød og lefse. De hadde

med seg mel i skinnposer. Det var også mye stell med alt tøy som de skulle ha.

Det var ikke den gang som nå at saue-ene får bilskjuss opp i heiene. Dyr og folk måtte vandre den lange strekningen, og den var ofte uveisom. Alt utstyret ble kløvet på hesterygg. En tid var også far med i heiene en del av sommeren. Men det tok for mye tid for ham, så det ble til at han bare var med i selve driften med kløvhest. Engang da han kom hjem, hadde han lagt seg til helskjegg, og vi barn kjente ham ikke igjen. Og engang hadde han med seg to fine reinskinn av dyr som han hadde skutt. De fikk sin plass i kjøresluffen om vinteren.

Det var lang og strevsamt tur for sau og lam og likeså for folkene som hadde stellet med dem. De måtte over elver hvor det ikke var bruer, over myrer og

bergskråninger med lyng. Leit var det at de av og til også måtte over gårder hvor eierne ikke var glade over å få tråkket av dyrene.

Av og til hadde de stans, for selv om dyrene åt underveis så trengte de kvil. Det trengte gjeterne også, og de laget mat og spiste. Det ble passet på å ha med sauer som hadde gått veien tidligere, for de ble ledere. Det hendte at driften stoppet opp fordi dyrene ble for trette. Ofte måtte de bære noen av lamene og gå foran med dem, så fulgte mødrene etter og det ble ny flyt i driften. Strevsamt var det, men det var spenning i det også, og noe tjente de vel på det. Vi barn syntes det var hyggelig når de kom hjem igjen, for de hadde så mye å fortelle.

I min barndom var bestefar i flere år på sildefiske og makrellfiske. Han kom hjem med fin fisk. Det ble laget såkalt flekt sild. Hvis den var salt så måtte den vannes, ellers måtte den saltes. Silden ble skåret opp langs ryggbenet, vasket og hengt opp på et luftig sted så den kunne tørke. Den ble stekt på gloen, og som sprøstekt var den riktig god. Vi brukte jo også kokt og alminnelig stekt sild. På makrellen, som ble saltet, laget mor blant annet ertesuppe.

Vi hadde kjøttmat av forskjellig slag, og den ble ofte drøyet med suppe og saus. Til middagsmaten hørte også flatbrød. På heieslått ble flatbrød brukt som tallerken.

Til brensel brukte vi også torv, som vi tok av våre myrer. Den var særdeles god å fyre med under bakstehellen, for den ga jevn varme. Vi hadde to torvløer. Jeg minnes en dag vi var i arbeid ved den

ene. Min søster og jeg var ikke store før vi ble satt til hjelp i arbeid, og denne dagen skulle vi være med og bære torv. Det var enten far eller bestefar som spadde.

Trillebåren var for tung for oss, så vi måtte bære. Vi la noen torv oppå hverandre, holdt dem inntil oss og bar dem til tørkeplassen. Det var en riktig varm solskinnsdag, og vi syntes vi ville smelte. Vi tok av oss alle klærne så vi hadde bare en liten tynn trøye på. Vi ble svært solbrente. Om kvelden var vi blitt svarte av torven, og vi gikk ned i ånå for å vaske oss. Da hadde vi så vondt at vi gråt begge. Da vi kom hjem, vasket mor oss over med melk.

Når torven var tørr på den ene siden, så måtte den snues. Det ble satt fire torv sammen, og over ble lagt en torv som et lokk. Slik stod de til de var så tørre at de kunne bringes i hus.

Snarefangst var alminnelig i de tider, og far drev med det om vinteren. Han måtte da hver dag ta en rundtur og se til dem. En vinter hadde det lenge vært klarvær og kulde, og han hadde fått stor fangst. Hver dag når han kom hjem med ryper, så ble de hengt opp på baksiden av huset hvor det var lite sol. De hang i friluft med hodet puttet under vingen, og de ble fort helt frosne.

Han hadde samlet 200 stykker og bestemte seg for å dra til Flekkefjord med dem, for der var det høyere pris. Rypene ble pakket ned i en kiste, som bestefar brukte å ha niste i når han drog på fiske. Far kjørte hjemmefra grytidlig om morgenen. Nå var det blitt mildvær i luften, men snø nok mente han, og derfor tok han sleden med jernskoning.



Jakt var en viktig binæring. Kristian og Wilhelm Sætre. Foto utlånt av Torunn Mageland.

Utpå dagen ble det mildvær, fönvind som vi sier nå, og snøen smeltet bort der hvor det var sol på veien.

Da han kom til byen, var prisen gått ned til 20 øre stykket. Grunnen var mildværet. Kjøpmannen torde ikke gi mer, for i den tid var det ikke kjølelager, og rypene skulle sendes med båten til Oslo. Tilbaketuren var fæl. Lange strekninger av veien var det blitt snøbart, og han måtte gå. Det ble 8 mil i alt frem og tilbake, og mye bratt, blant annet over Tronåsen. Han kom hjem sent på kvelden, og både han og hesten var døds-trette. Jeg minnes godt dagen, og det er vemodig.

Husflid

Innendørs var det travelhet vinteren igjennom. Alt ble laget hjemme i de

dagene. Det ble spunnet, vevet og sydd det som ble brukt i hjemmet. Mor og bestemor farget ull og garn som ble til vakre nyttige åklær med mønster. Stof-fet til undertøy ble ikke farget, men ellers tøy til kjoler og dresser.

Far og bestefar drev med sin husflid. Sleder, kjelker og all annen redskap ble laget hjemme. Der var en liten smie på gården, og der ble laget hengsler, kniver og mye annet. En god del var vinterar-beid. Når det skulle lages ny slede eller stelles på en gammel, så ble den tatt inn i stuen, og der ble saget og høvlet. Flise-haugen likte vi barn å leke med, den var morsom og renslig, høvelflisene kunne bli så rare. Rokkene til mor og bestemor surret. Det var nesten ikke råd å høre mannamål.

Jeg kan ikke huske at surret hindret

meg i å lese eller lære leksene. En kunne stenge det ute, så en samlet seg om bare det en holdt på med. Skumringsti-men var en samling og avslapping som alle var glad i. Når så lampen ble tent, tok enhver igjen fatt på sitt. Det var still-ferdig arbeid også. Å strikke og «grave» tresko var det ikke noe bråk med og da var det ofte høytlesning. – Da gården ble mer oppdyrket, ble rytmen meget foran-dret, og nå er det bare minner igjen.

Om høsten når all avling var kommet i hus, ble bakingen av flatbrød satt i gang. Det ble bakt så vi hadde for hele vinteren. Det var mange munner å mette, så det arbeidet varte i fire uker fra kl. 6 om morgenen til 6 om kvelden. Det var slitsomt. Det skulle mye «jord-eple» til. Hver kveld ble det med skallet på kokt en halv tønne. Vi satt rundt gruva alle som kunne og skrellet.

Potetene ble malt på en trekvern og eltet med havremel til en smidig deig som kunne kjøvles tynn. Den var vel omtrent 75 cm bred, og den ble stekt godt på begge sider. Den ene leiven ble lagt oppå den andre, og de fikk plass på loftet i høye ruer. Der var kjølig og luftig så de holdt seg godt. Det ble også bakt lefse i 4 – 5 dager. Det hendte at vi hadde leiet hjelp, men da vi var barn var det for det meste mor som bakte.

Peder skredder kom til oss. Han satt hjemme og sydde dresser til far og bestefar. De var av hjemmevevd tøy som var blitt sendt av sted for å bli stampet og presset så det ble pent. Det ble satt inn et lite bord til ham. Han satt på bordet med benene i kors under seg, og han sydde alt med hånd. Han ville ikke prøve symaskinen, men mor fikk lov å sy

de lange sømmene. Nymotens greier likte han ikke.

Mor og jeg hadde fødselsdag siste dagen i året, og hun var 20 år eldre. I sine ganske unge år hadde mor plukket bær og solgt. Alt det hun tjente gikk til kjøp av en Singer symaskin. Så gikk hun på kurs, lærte å sy og mye annet. En navneklut som hun laget, er så vakker at jeg har ikke sett maken.

Mors symaskin var den eneste i begge grender. Alt som ble brukt av liten og stor ble laget hjemme. Det ble spunnet, vevet, strikket og sydd. Det var heller ikke uvanlig at andre sendte vevde stof-fer til mor. Hun sydde bukser, kjoler og undertøy av det. Det var aldri tale om betaling, men hun fikk engang litt tøy.

Far var alltid tidlig oppe. Han fyrte i ovnen og kokte kaffe. Han tente lampen og satte seg til å karde ull og lage ruller til mor som skulle spinne. Hun spant gjerne en snelle før fjesstellet om mor-genen. Bestemor spant og bestefar kar-det, de arbeidet sammen alle.

Vi brukte nesten alltid tresko på bene-ne, også på skolen, det var sjelden vi fikk ha annet. Treskoene var hjemmelaget og det var mye arbeid på dem, men de kos-tet jo ikke penger. Både far og bestefar laget fine tresko som var lette og gode å ha på. Det var utskjæring på dem, og de ble satt inn med fett og sot. De var varme og gode, men de måtte være pas-set til foten. Når det var kram snø klab-bet det under dem, så vi måtte av og til stoppe og skrape vekk. Det hendte jo også at vi fikk snø inne i skoene og så måtte vi tømme dem.

Kje og lam

Det var alminnelig mening at geitemelk var særdeles sunt for barn, og derfor holdt vi geiter. Kjeene ble tatt fra moren mens de var små, og det var laget en liten inngjerding til dem. Geitemelken ble blandet med havresuppe, og det fikk kjeene å drikke. Vi barn fikk på den måten litt geitemelk hver dag, og vi likte den når vi ble vant. Det ga mye arbeid, men de mente det var rett å gjøre så.

Ofte var det strev å få lært kjeene å drikke. Vi måtte putte fingeren i munnen på dem så de suget på den. Så trakk vi den sakte ut, og mange drakk da straks. De fikk også høy. Det ble stoppet i en sprinkelkurv som bestefar hadde laget. Den hang ned fra taket i et tau, og den svaiet frem og tilbake når de forsynte seg. På den måten ble kjeene avvent.

De er gode lekekamerater både kje og lam. Vi barn lærte tidlig å melke geitene og gi kjeene å drikke. Kjeene bykset og klinte seg inntil oss, alle ville ha først og alle ville ha mer. De blir kjelne og glade i mennesker når de blir stelt med. Men hvis de blir overlatt til seg selv fra tidlig om våren til sent på høsten, så kan de bli redde for folk.

Sent en høst var det blitt borte tre kje. Mine brødre lette etter dem i flere dager. En dag så de dem stå i hepte i Stråndefjedlet. Et av våre søskenbarn var på besøk. Han og to av mine brødre skulle prøve å berge dem. Mine brødre som kjente godt til dyr, var nesten sikre på at en kunne komme til å springe utfor fjellet. Derfor skulle mitt søskenbarn stå nedenunder med børs og skyte det, for en måtte tro det ville bli skamslått.

De greide å ta opp to den første dagen. Det tredje kjeet sprang lenger ned i fjellet og dit var det vanskelig å komme. Neste morgen gjorde de et nytt forsøk. Da sprang kjeet utfor og humpet nedover. Han som sto der nede ble rent forfjamsset. Da det nådde bakken, sprang det av gårde som en pil uskadd. Noen dager senere ble det avlivet med et skudd, for det var blitt helt umulig i sin villskap.

Lammene er det hyggelig å stelle med, og de liker det også. Jeg husker særlig godt et værlam. Det var blitt tatt ut til avlsvær, og det ble stelt ekstra godt med det. Lam liker så godt å bykse og stange mot noe, og vi satte hendene våre frem så det tok fart og stanget mot dem. Væren ble så vant til denne moroa, at den stanget om det var noe som rikket fram og tilbake.

Denne væren gikk på beite sammen med moren og andre sauer om sommeren, men den ble tatt tidlig hjem og beitet der. Da vinteren kom og det ble snø, så laget min bror en sele av tau til den og festet den til en kjelke. Så sprang en av oss foran og buffet mot væren med hånden, og så fikk to på kjelken en fin kjøretur. Det var bare når far ikke var hjemme at vi våget dette, for far likte ikke at dyr kunne bli plaget.

På sommerbeitet likte væren seg best i nærheten av en av løene hvor ferdselelen gikk innover. Når det kom folk, var den straks frampå for å ha moro. Det ble klaget på den for folk trodde den var mannvond. De visste ikke, at når de viftet mot den med hånden så trodde den at det var lek.

En gang i løa stod bestefar og nappet

ut høy. Væren var bakenfor ham og trodde at dette skulle være moro. Så stanget den til ham i baken så han gikk overende. Senere ble den plassert på låven når bestefar rykket ut høy.

Geitene hadde også sin plass i sauefjøset. Ved veggen hadde de sin krybbe eller det som vi kalte «edå», hvor de kunne ete. Den er laget av fjeler opp fra tallen, og det er mellomrom mellom dem så de kunne stikke inn hodet. De hadde hjemmelagede klaver av tre, som var festet med vidjer til edå. Slike klaver hadde også kyrne. Sauene er roligere, så de kunne gå fritt omkring på tallen, og

de hadde en stor edå midt i sauefjøset med adgang fra alle fire sider. Hvis også geiter og kje hadde fått gå fritt, så hadde det vel blitt mye skubbing og uro mellom dem og sauene med lam.

Det er ikke bare melken som er verdifull i geitehold, men også kjøttet er fint. Geitene er nøysomme dyr, og de nytter beiter som ellers ikke ville bli brukt. De er også hardføre og derfor billige å holde. Hjemme ble det hver høst slaktet flere av dem. Det meste av kjøttet ble saltet, men det ble også brukt ferskt. Vi laget også rull og kurv eller morrpølse som vi sa.

Abraham Pihl

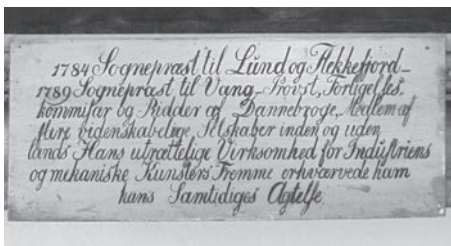
Presten som innførte sekundtid i Norge.

Av Per Christoffer Salvesen

Høsten 2020 fikk jeg en etterlysning på museet. En person med navnet Andreas Pihl etterlyste informasjon om en prest, og slektning som hadde virket i Lund på slutten av 1700-tallet. Jeg hadde hørt om presten med navnet Pihl, og visste at han var beskrevet i boken som ble utgitt ved kirkens 200-årsjubileum i 2012. I jubileumsboken er det gitt en kort og informativ beskrivelse på side 82 om denne merkelige personen som var så mye mer enn prest. Han ble født i Gausdal den 3. oktober i 1756 og døpt Abraham Pihl. Han fikk etter hvert en bemerkelsesverdig karriere. Abraham Pihl kom til Lund antagelig i mars 1785 (I jubi-



Abraham Pihl, portrett 1816 Johannes Flintoe Vang kirke



Tekst på maleri/portrett fra Vang kirke. Kirken ble tegnet av Abraham Pihl.

leumsboken blir det oppgitt 1784) og bodde i Lund Prestegård fram til 1789. Da reiste han til Vang på Hedemarken der han virket resten av livet sitt.

Da Pihl kom til Moi var Prestegården bare 6 år gammel, og må ha framstått som et flott bygg. Det var forgjengeren, sokneprest Lassen, som hadde gjort ferdig bygningen i 1779. På 1700-tallet var sognet mye større med inntekter fra Tonstad, Bakke, Gyland og Nes. Lund prestegård var en av de staseligste i hele Rogaland.



Krokene på loftet i Lund Prestegård. Krokene kan ha vært brukt til Pihls kikkerter.
Foto Per Christoffer Salvesen

Etter hvert som praten gikk med Andreas Pihl, ble jeg bedt om å ta kontakt med urmakermester Erik Ødegård i Moss. Han forsker på Abraham Pihl. Ødegård fortalte at Pihl hadde vært en Norges mest berømte astronomer. I tiden mens han bodde på Moi, hadde han bygd seg et eget astronomisk observatorium på loftet i prestegården.

Jeg fikk i oppdrag å undersøke loftet for å se etter spor. I tillegg skulle jeg lete etter et kryss/merke i nærmiljøet for eksempel i kirketårnet. Et slikt merke var nødvendig for å gjøre de nødvendige beregninger.

Pihl må ha hatt to kikkerter og dermed også en luke som kunne åpnes i taket mot syd for å kunne observere stjernehimmelen. På denne tiden var ikke fotografiet oppfunnet, men i museet har vi et eldre bilde fra 1920-tallet der prestegården renoveres. Her ser vi tydelig at mye av sutaket mot sør har fått ekstra mye væling. Det meste er skiftet



Klokke bygd på Moi av Abraham Pihl. Klokken er i familien Pihls eie.
Foto utlånt Erik Ødegård

ut. Kanskje alle spor er slettet?

Så bærer det til kirkekontoret, og sokneprest Svenning blir like interessert som meg. Med stor spenning entrer vi loftet, som i seg selv er helt spesielt, med sine grove takkonstruksjoner og enorme volum. Det første vi ser, på en stolpe rett ved trappen, er en signatur; *Pastor til Lunds Kall Sokneprest Niels Lassen 1779*. Her er mørkt, men med Svennings lommelykt får vi øye på noen merkelige kroker i det sydøstlige hjørnet. Her er skrudd inn kraftige, vinkelformede stålkroker parallellt oppover skrå-



Urskiven der det står: A.Pihl, Lunds Prgrd
Foto utlånt Erik Ødegård.

veggen og taket. Foto ble sendt til Ødegård som konsulterer en astrofysiker. De er enige om at dette utmerket godt kan ha vært et flyttbart oppheng for det geografiske instrumentet, meridiankikkerten, som Pihl brukte. For en oppdagelse! Etter turen på loftet måtte jeg ut i terrenget for å lete etter et merke som Pihl måtte ha for beregningene sine. Men mye er jo forandret. Og verre: kirken som Pihl virket i ble jo revet i 1808. Så viss et merke/kryss har vært i tårnet, er det nok borte for alltid.

Hvem var så denne Abraham Pihl?

Vi kan lese i leksikon at han var blant de fremste vitenskapsmenn fra dansketiden, og er en av urmakerfagets grunnleggere. Han blir omtalt som en vidsynt prest og forsvarte blant annet Hans



Niels Lassens signatur på loftet i prestegården. Han bygde Lund prestegård i 1779. Det står: Pastor til Lunds Kall, sp Niels Lassen 1779. Foto Per Christoffer Salvesen

Nielsen Hauge. Han var en av de såkalte «potetprester». I tillegg var han medlem av Det Kongelige Danske Videnskabers Selskab og Det Kongelige Norske Vitenskabers Selskab. Han var også ridder av Dannebrogordenen. Abraham Pihl var en av flere prester i opplysningstiden som kanskje brukte flere krefter på naturvitenskapelige og praktiske interesser enn på prestegjeringen. I Vang på Hedemarken lever fremdeles hans ry som urmaker, astronom og kirkearkitekt.

Abraham fikk sin opplæring i 5 år i København av de beste. København var senter for Nordens fremste urmakere på siste halvdel av 1700-tallet. Rett etter

eksamen ved Københavns Universitet ble Pihl utnevnt til sokneprest i Lund og Flekkefjord. To år etter fikk han stilling som astronomisk observatør i Norge med lønn fra Danmark. Målet var å fastsette nøyaktige målepunkter for utarbeidelse av kart forskjellige steder i Norge. Han måtte kunne både matematikk og mekanikk, og måtte selv lage instrumentene han trengte – astronomiske kikkerter, sekstant og kronometer.

Jeg siterer her Erik Ødegård om hva Pihl arbeidet med på denne tiden:

Pihl var den aller første betalte astronom som skulle fastsette meridianpunkter (bredde og lengdegrad) for de sydnorske fjorder og ta astronomiske observasjoner. Kartene var svært dårlige og skip trengte sårt bedre kart. Samtidig var dette starten på landmålingen der sekstant og flyttbart kronometer måtte taes med ut i lende for fastsettelse av meridianpunkter. Vi hadde et kart over Sør-Norge, Pontoppidans kart, som var meget dårlig.

Abraham hadde en spesiell kikkert for å beregne jordrotasjonen / stjernetid og kunne da beregne stedets sanne tid. Denne meridiankikkerten skulle nøyaktig stå i syd-nord-stilling. Abraham kunne der måle det vannrette plan, sannsynligvis med kvikksølvskåler, og hadde da to sekundpendelur. Det ene ble innjustert etter stjernetiden (rotasjonstiden på jorden, mens det andre ble innjustert til stedets sanne tid. Jeg regner med at det er sannsynlig at Abraham laget et meridianmerke ett eller annet sted så nær kikkerten som mulig. Det kunne være på en liten fjellknaus eller en stor sten, eller i selve bygget

(kjelleren?) Abraham skriver i brev til professor Bugge at han fikk montert sin meridiankikkert på loftet på prestegården og måtte forsikre seg at tømmeret var stabilt nok.

Lund kirke var da det første meridianpunkt (Lund-meridianen) som var basis for å "ta tiden" med seg ut i lendet. Det kunne jo også være i kirkegulvet rett under spiret f.eks. som han plasserte denne meridianen.

Vi mener at Abraham laget klokker i Lund til dette bruket.

Da Abraham kom til Vang prestegård/kirke ved Hamar, laget han der et stort verksted og hadde flotte instrumenter for landmåling, astronomiske kikkerter og andre ting og ble viden kjent. Hans ur var med i det første observatoriet i Christiania nede mellom Akershus Festning og vannet (Pipervika) og hans ur var med på Gaustatoppen for å beregne de geografiske målinger der oppe.

I en seinere epost til museet skriver Ødegård:

Vi forsøker nå å få økonomisk støtte til å oversette de omfattende håndskrevne dokumenter fra Pihls skifteprotokoll og auksjoner etter hans død.

Dette er aldri tidligere gjort og jeg håper å kunne finne grunnlag for hans verksted, utstyr og instrumenter/klokker i disse dokumenter. Det er aldri tidligere vært skrevet spesielt om hans ur, tekniske instrumenter og utstyr slik at jeg kan dokumentere at han virkelig hadde utstyr og kunnskap til å lage de ur som nå kommer frem. Spesielt hans bokskronometer, som jeg nå har her er meget interessant og gir ny kunnskap om presten. Dette er med meget stor

sannsynlighet det aller første flyttbare kronometer som er laget i Norge. Det er helt i starten av å bruke uret til å finne lengdegraden og kunne flytte tiden ut i fra et fast observatorie. Skipskronometeret ble jo en stor suksess og fast måleenhet i alle skip for å finne lengdegradsposisjonen. Det ser ut til nå at uret har vært med på Professor Christoffer Hantsteens fottur i 1821 fra Christiania til Bergen, der han bl.a. brukte kronometeret til å måle høyden på Vøringsfossen og risset dette inn med kniven sin i bunnen på bokskronometeret. Jeg har funnet tall i innrippinger på uret.

Lund ble starten på hans meget tekniske liv og der nede, etter en meget strabasiøs tur, bygde han Norges første private observatorium og ble den første offentlige astronomiske observatør med lønn fra Danmark på 100 sp.daler i året 1786.

Det å bruke uret til å bestemme lengdegraden og finne et meridianpunkt, var helt nytt og Pihl lå helt i teten av denne forskning og kunnskap.

Det dere fant på loftet i prestegården av kroker, er da opphenget av hans enkle meridiankikkert der han kunne beregne jordrotasjonens tid = stjernetid og derav innjustere sitt sekundpendelur til denne rotasjonstiden.

Jeg vet at han helt sikkert laget ett sekundpendelur etter de nye moderne gangprinsipper fra England, og jeg mener han må ha laget to ur der nede, som begge finnes i dag. Det andre ble brukt til å beregne den sanne tiden (klokketiden).

Slik sett er Lund prestegård et viktig arnested for den norske kartmåling,

meridianpunktberregning og det å beregne den sanne rette sekundtiden i det sivile Norge da han kom til Lund sannsynligvis mars 1785.

For en spennende historie! Nå blir det bare å vente på fortsettelsen. I familien Pihls eie er det ennå to flotte golvur som er bygd på Moi. Det vet vi, for i urskiven er det skrevet med vakre bokstaver: *Abraham Pihl Lunde Prgrd. Se foto.*

Ødegård, som har restaurert de to astronomiske urene etter Pihl sier: *Hans kvalitet og kunnskap står ikke tilbake for noen vi kan sammenlikne med i Norge fra samme tid, og urene er i en teknikk som ligger i det internasjonale krav til kvalitet.*

Pihl sier selv om urene: *Maaskee kunde disse og blive nyttige for en eller anden med Chronometriene ubekjente Uhrmager, naar han vilde vove at renovere disse Konstværker.*

Men Pihl hadde mange fasetter. Han startet urmakerskole og mange av hans læresvenner ble seinere mestere i urmakerfaget. Gårdsklokkene på Vang Prestegård, Torshov og på Hovinsholm på Helgøya ble laget av Pihl. Antagelig laget han også lommeur. En av hobbyene hans var glassblåsing.

Han interesserte seg også for landbruk og konstruerte en treskemaskin. I 1793 sendte 60 bønder fra Vang og Furnes en klage på Pihl til København og ville ha ham forflyttet. De mente at prosten blandet seg opp i bøndenes jordbruk. Klagen ble avvist.

Pihl laget orgler. Han laget også termometere som han brukte til sine egne

værobserverasjoner. Han fungerte også som arkitekt, og da Vang kirke brant i 1804, etter lynnedslag, ble det han som tegnet den nye kirken.

Det var nok mindre populært at Pihl samarbeidet med Hans Nielsen Hauge. I motsetning til mange andre geistlige på den tiden, lot Pihl haugianerne stort sett være i fred. Flere ganger hadde han også Nielsen Hauge på besøk.

Vi vet vel lite om hans teologiske synspunkter, men det blir sagt at han var individualistisk og liberalistisk. Han argumenterte mot brennevinsforbudet og argumenterte med at brennevin var lovlig i byene, mens bonden måtte selge kornet og kjøpe det dyrt tilbake foret som brennevin. Pihl ville skape en by ved Mjøsa der Brumunda løper ut. Dette mente han var «hjertet av Norge». Han ville legge universitetet til Hedemarken heller enn til Christiania der tenkesettet ennå «er dansk».

Biskop Claus Pavels beskrev ham som «Polyhistor og Tusendkunstner:

Han var Geometer, Mechaniker, Optiker, Astronom til temmelig Grad af Fuldkommenhed. Han dreiede, malte gjorde Smede- og Snedkerarbeide, var Uhrmager, Glaspuster, Medikus, Desillateur, kort alt hvad nævnes kan – undtagen Philosoph og Theolog.

Men det er som astronom og prest han virket på Moi. På denne tiden eksisterte to astronomiske observatorier i Skandinavia: Ett i det runde tårn i København og ett i Lund Prestegård. Astronomen Thomas Bugge hadde opprustet observatorium i København med blant annet et kronometer. Thomas Bugge hadde



Hans A.B. Navrestads klokke som i dag er bevart hos Dalane Folkemuseum i Egersund. Foto Per Christoffer Salvesen



Urverket til klokken der tannhjulene er lagd av tre. Urverket er av en mye enklere konstruksjon enn de avanserte urene Pihl bygde. Foto Per Christoffer Salvesen

stor betydning og var antagelig for Abraham Pihl opphavet til hans astronomiske interesse.

Kanskje var Pihl med å inspirerte andre i bygda. Samme året som han kom til Moi ble det født et annet teknisk geni ute på Navrestad, Hans Andreas Berntsen Navrestad. Han er mest kjent som den første flyger i verden, da han på 1820-tallet bygde sitt eget fly heime på gården. Men av yrke var han oppfinner og urmaker. På Dalane Folkemuseum i Egersund henger en fin klokke etter ham.

På denne tiden, mens Pihl var aktiv i Lund og Vang, vokste også Ole Gabriel Ueland (Skåland) og Didrik Sigbjørnsen

opp. Begge ble stortingsmenn og aktive i lokalmiljøet. Didrik Sigbjørnsen var også en utpreget gründer, med interesse innen bødkring, teglverk og hattefabrikk. Kanskje hadde de hørt om den merkelige presten som hadde bodd på Moi mot slutten av 1700-tallet. Det vil vi nok aldri få svar på, men vi gleder oss uansett til neste kapittel om presten og astronomen Abraham Pihl.

Abraham Pihl døde 20. mai 1821, 64 år gammel, på Arnkvern i Furnes Hedmark.

Svend Dybing

– haugianerpredikant fra Heskestad

Av Ove Sandvik



Haugianerne, maleri av Adolph Tidemand. 1848. Tilhører Nasjonalgalleriet.

Året 2021 er et Hans Nielsen Hauge jubileum. Lekpredikanten fra Østfold ble født for 250 år siden, nemlig den 3. april i 1771. Han hadde sin store åndelige opplevelse i 1796 og brukte de neste åtte årene til å reise Norge rundt for å forkynne Guds ord. Framkomstmiddelet hans var i hovedsak føttene, men også båt. Det var på denne tid forbudt for

andre enn prestene å forkynne Guds ord. Denne loven ble først opphevet i 1842. På de åtte årene Hauge forkynnte Guds ord, ble mange kristne. Norge ble åndelig sett forandret på disse årene. I 1804 ble Hauge fengslet for sin forkynnervirksomhet, og han ble ikke en fri mann før i 1814. Da var helsa hans knekt.

Hans Nilsen Hauge var også innom i Lund og Dalane. På Heskestad og Ualand ble flere frelst ved besøk av Hauge, og det ble en haugiansk forsamling i bygda. Haugianernes ledere kom ofte i konflikt med prestene i Lund, Helleland og Sokndal. Prestene tok til og med fysisk vold i bruk for å bekjempe vekkelsen. Vi skal i denne artikkelen bli litt bedre kjent med en av haugianerne fra Heskestad. Han het Svend Dybing.

Oppvekst på Dybing

Den lille bygda Dybing ligger på Heskestad i Lund kommune. Rundt år 1800 tilhørte bygda Helleland prosti. Jakob Svendsen vokste opp på en av gardene på Dybing. Han ble født i 1757 og fikk feste en del av garden etter sin far i 1780. Det var Hans Arentz i Stavanger som eide garden. Samme året som han fikk overta deler av garden, ble han gift med Karen Halvardsdatter Dybing. Hun hadde også sin oppvekst på Dybing. Karen og Jakob fikk fem barn, hvorav bare de to eldste fikk et lengre liv. Jakob var en vel ansett mann i bygda og hadde flere kommunale tillitsverv. Han hadde også deltatt i krigstjeneste som soldat.

Karen og Jakob sin odelsgutt ble født i 1781, og fikk navnet Svend etter sin farfar. Svend Jakobsen Dybing ble etter hvert en stor og kraftig ungdom, men stemmen var «lys som ei fornem kvinnes stemme» når han sang. Som ungdom levde han et utagerende liv med mye fyll og bråk. I år 1800 kom det besøk til Heskestad. Det var John Haugvaldstad og Lars Lauperak. Haugvaldstad var fra

Mosterøy og ble senere en kjent haugiansk leder i Stavanger. Lauperak var barnebarn av den kjente Bjerkreimbonden Trond Lauperak. Lars og broren Klaus begynte tidlig å samle kristenfolket til oppbygging i ei stue i Bjerkreim, i forlengelsen av gudstjenesten. De dro også til nabobygdene for å vitne om sin frelser.

På denne turen var antakelig Lauperak følgesvenn og kjentmann for den mer kjente John Haugvaldstad. Svend møtte opp på samlingen, og her ble livet hans forandret. Han ble en kristen, og det ble slutt på bråk og fyll. Året etter at Svend ble frelst, kom Hans Nielsen Hauge på sin første tur til Dalane. Han hadde vært på sin første tur i Rogaland allerede i 1798. Besøket i Dalane i 1801 og et senere besøk i 1804 satt store spor etter seg i bygda. Mange ble vakt og frelst og det ble et rikt haugiansk miljø i området. Lokalhistoriker Ole Gabriel J. Ueland fortalte i en artikkel i avisen «Stavangeren» 15. april 1925, om da Hans Nielsen Hauge kom over Skydalsheia og til Ualand sent våren 1804. Han tok da inn hos Knut (Torgersen Heskestad?) og sønnen Mikkell, og fikk være Knut til hjelp i hans frelsessak. Etter dette var Lars Høie, Ommund Vashus, Svend Dybing, Tore Heskestad og Asbjørn Omdal de åndelige lederne i området. De samlet ofte gardsfolket og leste teksten fra Johan Arnts huspostill og sang av Huges sanger.

Prosten Gerhard Henrik Reiner var en innbitt motstander av haugevekkelsen. Han prøvde å stanse Hauge, ved å sende sin gode medarbeider Halvar Aarrestad til samlingen Hauge hadde på Ualand.

Det hjalp ikke, og dagen etter møtte han selv opp i stua til Ommund Vashus. Men bygdefolket sluttet ring om Hauge, og Reiner måtte dra med uforrettet ærende. Senere forbød han haugianerne nattverd, noe som førte til at haugianerne samlet seg i stuene og delte nattverden seg imellom uten prest.

Svend Dybing som predikant

Svend Dybing ble altså frelst som 19-åring i 1800. Han var et følelsesmeneske av natur, som ikke klarte å skjule det som rørte seg i hans indre. Når han ba til Gud, kastet han seg ofte på kne. Dette kunne også skje når han var ute i snøen en vinterdag. Faren reagerte på sønnens kristenliv og prøvde å advare ham. Han kalte det galskap, og var redd for at sønnen holdt på å bli sinnssyk. Men advarslene nådde ikke inn, tvert imot. Som gammel tok også Svends far imot Jesus og ble frelst. Da bekjente han: «Jeg har syndet mot Gud fordi jeg har motarbeidet min sønn. Men jeg tok feil. Gid prestene hadde gjort det samme som min sønn gjorde.»

Svend talte med folk både i tide og utide, først og fremst på tomannshånd, men også i samlinger med mange til stede. Så snart han traff på noen, vitnet han for dem om Gud. Dette gjorde han både langs veiene og når han var på besøk i ulike heimer. Han spurte dem hvordan de hadde det med Gud. Mange prøvde å unngå å treffe ham, mens andre ble sinte og spottet. Men en slik motstand gjorde bare Svend enda mer ivrig i sin vitnetjeneste. En haugianer som kjente han godt, Jacob Egeland, ga Svend denne karakteristikken: «Han var

vel bonde, men talte likevel Ordet med en kraft og virkning som var beundringsverdig. Hans ord var som veldige slag og hadde en forunderlig virkning. De etterlot en brodd i hjertet som ikke lot seg utslette, slik at mange av hans heftigste motstandere ble vunnet for sannheten.»

Sterk motstand fra prestene

En slik iver vakte sterk motstand hos prestene. På den tid var det som nevnt Reiner som var prost i Heskestad og Helleland. Han var prost i perioden 1790-1823. Reiner var en dyktig, men herskesyk prest. Han var rasjonalist og hadde et særdeles heftig temperament. En gang skulle Svend skygge presten fra Heskestad og heim til prestegården på Helleland. Underveis kom samtalen inn på åndelige spørsmål. Presten ble etter hvert så sint på Svend at han gav ham noen kraftige slag med svøpen, satte Svend av sleden og red videre alene. Ofte kom Svend i samtale med folk på kirkebakken etter gudstjenestene. Da pleide mange å samles rundt ham, for å høre på hans vitnesbyrd. Dette gjorde prest Reiner forarget og han ba noen av sine folk om å drive Svend bort fra kirka.

Enda verre gikk det ved Lund kirke. Det var Søren Martinius Schive som var prest på Moi i perioden 1803-1813. Før en gudstjeneste kom Svend i samtale med en mann. Da presten kom til kirken, ble Svend anklaget for å ha talt Guds ord. Svend ble kalt inn på prestens kontor og forhørt, men presten kom ingen vei med sine anklager. Da oppildnet presten kirkefolket til å jage han bort fra kirken. Mange fra menigheten jaget



Heskestad gamle kirke. Bilde: Dalane Folkemuseum.

Dybing, mens de kastet torv, stein og trestykker på ham. Svend var en uredd kar, så neste søndag møtte han på ny opp til gudstjenesten på Moi. Da fikk han være i fred for presten, men ble nok en gang mobbet av folk i menigheten.

I Sokndal var det Georg Christian Bernhoft som var prest (1799-1825). Han gikk enda lengre i sin iver for å få stanset Svends virksomhet. Etter en gudstjeneste sto Svend utenfor kirkegården og samtalte med ei gruppe mennesker. Presten oppdaget dette og kalte Svend inn på sitt kontor. Etter en kort samtale ble presten så sint at han tok Svend i brystet og kastet han ut av kirken. Noe senere oppdaget presten at Svend på ny sto i samtale med en flokk tilhørere. Sinnet tok overhånd hos presten, han tok staven sin og slo Svend i fullt sinne og jaget han bort fra kirken.

Svend besøkte ofte Sokndal på søndagene. Når gudstjenesten var slutt, leide han seg et hus på Bø og samlet

flesteparten av kirkefolket til samling om Guds ord. Her kom også en gang den unge læreren Gunder Ougendal. Han kom ikke for oppbyggelse, men for å irettesette Svend. «Hvem har gitt deg lov til å legge ut Guds ord», spurte han Svend. «Det var presten sin oppgave og det hørte hjemme i kirken». Svend svarte at det var Guds Ånd som krevde av han at han skulle vekke de som var på syndeveg, så det måtte han følge. Han sa til Ougendal at han hadde skinn av gudsfrykt, men fornektet kraften. Disse ordene vakte Gunder, og han ble frelst kort tid etter. Senere ble han selv en forkynner av Guds ord.

Da Gunder ble frelst, ble Svend kalt inn på teppet til prest Bernhoft. Presten hilste Svend med disse ord: «Kommer nå den hellige Svend Dybing?» Svend var kjapp i replikken: «Ja, nå kommer jeg, for uten hellighet skal ingen se Herren». Svaret avvæpnet presten og han ba Svend om å gå. Bernhoft klaget senere

Svend Dybing inn for biskop Sørensen og ba øvrigheten om å gripe inn for å stanse ham. Biskopen ville helst slippe, og ba Bernhoft om «med sindighet og sagtmodighet å søke å avholde dem fra denne uformødne handel.»

All denne motstanden virket ikke inn på Dybing. Han fortsatte med å vitne både i nærmiljøet, og på turer så langt bort som til Kristiansand og Stavanger. Mange ble frelst på disse turene. En kjent haugianer i Stavanger, Torger Sigveland, sa at han ikke kjente noen på Vestlandet som hadde vært redskap til så manges vekkelse som Svend Dybing. Ikke alle steder ble han tatt like godt imot. I 1820 var han på en tale-tur til Flekkefjord. Her var det samlet mange i en heim, og Svend forkynte Guds ord. Husmora var nok ikke helt fornøyd med samlingen, for midt under talen sa hun høgt og tydelig: «En lever ikke bare av Guds ord heller», og så satte hun seg demonstrativt til kjøkkenbordet og begynte å spise.

Glimt fra hverdagen

Våren 1813 kom et kompani med Ryflesoldater forbi Heskestad, på vei til Kristiansand. Prost Reiner gav ordre til klokker Andreas Stene, og hans medhjelpere Svend Dybing, Ommund Vashus og Jakob Heskestad om å sørge for best mulig mat og overnatting til soldatene. De måtte sørge for overnatting i seng



Oversiktsbilde av Dybing. Bilde: Børge Haga

uten utøy, befalte Reiner. Fant de ikke det, måtte de tre befalsmennene få overnatte i prostens seng. Soldatene meny oppgav prosten slik: «En potte tykk havregrøt, ikke blandet med barmel. En halv potte sur melk og en kvart potte hjemmebrygget øl». Klokkeren og hans menn skulle gå fra gard til gard og samle inn mat hos de som hadde noe til overs. Det var matmangel i Norge denne vinteren på grunn av frostskafer på avlingene. Klokkerens menn fikk derfor pålegg om ikke å ta mat fra småbarn.

Svend var ikke nøye med sitt ytre. En gang han var på besøk hos John Haugvaldstad i Stavanger, ble de enige om å besøke ei fornem haugianerkvinne i byen. Før de gikk, begynte Haugvaldstad å børste mel og støv av Svends jakke og sa at en kunne ikke gå på besøk så skitten som han var. Men det brydde Svend seg ingen ting om. Når han var ute og gikk, var han som oftest barføtt. Sokker og sko bar han i hånda. Svend var også på besøk hos Hans Nielsen Hauge på Bredtvedt. Hauge benyttet da anlednin-

gen til å formane Dybing og irettesette han for sitt lurvete utseende i klesveien. Historien forteller at Svend etter dette besøket, ble litt mer nøye med sitt utseende.

Siste år

Svend drev garden på Dybing sammen med faren, men overtok farsgarden ved skjøte i 1831. Han ble gift med den ni år eldre Valborg Knudsdatter Heskestad i 1813. Svend var da 32 år, mens bruden var 41. Valborg døde tidlig og Svend ble gift på ny med Malene Larsdatter Sjelset fra Time. De fikk minst to barn, Inger (1824-1824) og Jakob (f.1825). I 1836 solgte han garden for 500 spesidaler og flyttet til Jæren, først til Stangeland på Klepp og senere til Killingland i Høiland i Hå. Svend Dybing fikk et plutselig slagtilfelle og døde 22. februar 1848, 67 år gammel.

Svends sønn, Jakob, ble gift med Karen Pedersdatter fra Høiland. Under folketellingen i 1865 bodde han og familien på Høiland. De hadde da fire barn som er nevnt, Carl Ludvig (f.1852), Johan Laurits (f.1854), Enevald (f.1862) og Karen Kirstine (f.1858). Jakob var da oppført som huseier og steinarbeider. Ikke lenge etter mønstret Jakob på ulike båter og reiste verden rundt som sjømann. Han var blant annet i Australia og New Zealand. Her brukte han opp hele sin formue i et utsvevende liv. Etter at han reiste heimefra, hadde han ikke gitt lyd fra seg på mange år.

Under folketellingen i 1875 bodde Karen på Graveren på Hana. Hun bodde da sammen med tre barn, Ole Gabriel (f.1851), Carl Ludvig og Enevald. Videre

var det oppført at hun var losjerende kone som ble forsørget delvis av fattigvesenet og delvis av barna. Hun sto oppført som gift, men Jakob var ikke nevnt. Jakob har sonet to ganger i botsfengselet i Oslo, ukjent av hvilken grunn. Th. A. Bilstad skrev i et leserinnlegg i Aftenbladet at Jakob i 1880 møtte opp på Dybing for å se igjen garden hvor han bodde sine første 11 leveår. Bilstad fortalte at Jakob begynte å gråte som et barn, mens han var på Dybing. Barn-domsminnene dukket opp og tårene presset seg fram. Jacob var da blitt 55 år gammel.

Kilder:

- Andreas Seierstad: *Kyrkjeleg reformarbeid i Norig i nittande hundreaaret* (1923)
- Dalane. Noen historiske data og opplysninger. (1939)
- Egil Harald Grude: *Strandsted og ladestad. Egersund fram til 1880.* (1996)
- H.B. Heggveit: *Den norske kirke i den nittende aarhundre* (1905)
- Hans Nielsen Hauge: *Brev frå Hans Nielsen Hauge* (1972)
- Lisabet Risa: *Bjerkreimboka I* (1997)
- Jakob Straume: *Kristenliv i Rogaland* (1957)
- Johan Veka: *Glytt frå kristenlivet i Rogaland* (1952)
- Mathias Orheim: *Haugianarfolk* (1913)
- Ole Gabriel J. Ueland: *Krigsaaret 1813 i Heskestad. Grannen 1915-1932.* (1996)
- Petrus Valand: *Hetland Skipreide i 450 år. Heskestad sokn.* (1971)
- O. Jensen Oftenæs: *Et par av de gamle haugianere fra Sokndal. Aftenbladet 27.02.1924*
- Ole Gabriel J. Ueland: *Hans Nielssen Hauge og presten Reiner. Stavangeren 15.04.1925*
- Th. A. Bilstad: *Sven Jacobsen Dybing. Aftenbladet 20.03.1924*
- Nasjonalbiblioteket (nb.no)
- Digitalarkivet.no
- Aftenbladet.no

Å gi opp var aldri noe alternativ

Av Arnold Munthe Eik

Anbjørn Lindland er født og oppvokst på Eik i Hovsherad. Hans foreldre var Karl Lindland (fra Moi) og Ingeborg, født Steinberg (fra Hovsherad). Han var nr. 4 av 6 søsken.

Etter folkeskolen gikk Anbjørn Framhaldsskolen på Moi og deretter Framnes Ungdomsskole i Hardanger, Ringards realskole i Flekkefjord og Blau Hvaring Handelsskole i Stavanger. Han arbeidet først på Espeland Skofabrikk og deretter som ekspeditør i Kjellesvik Jernvarebutikk i Flekkefjord, før han flyttet til Stavanger. I Stavanger arbeidet han på Svendsen Skofabrikk, frem til han i 1960 måtte avtjene verneplikten.

Etter verneplikten arbeidet han bl.a. som ekspeditør på handelslaget på Varhaug og som filialbestyrer på Høyland Forbruksforening. Han tok Norges Innkjøpsskole og fikk arbeid som innkjøper på Brøyt, og deretter Trallfa på Bryne.

Anbjørn giftet seg med Aud i 1964. De bygde hus på Varhaug og fikk 2 barn.

I 1971 kom det store sjokket, han var da 32 år. Han ble akutt syk og sendt til Rikshospitalet med diagnosen svulst på hjernen. Han ble delvis blind og lam og hadde store smerter. Det viste seg at diagnosen var feil, og etter ca. 1 år fikk han diagnosen MS (Multippel Sklerose).

Anbjørn var så hardt angrepet av syk-



Anbjørn Lindland. Foto utlånt av Benthe Pihl.

dommen at det sto om livet. Alle datidens behandlingsmetoder ble forsøkt uten nevneverdig forbedring. Familien måtte se i øynene at han ville bli en livsvarig pleiepasient. Han ville imidlertid prøve «alt» for å bli frisk, så han valgte å forsøke en ny behandlingsmetode i Sverige. Her ble det lagt vekt på kosthold (vegetar-kost) osv.

Som ved et mirakel ble han bedre. Noen mente det hadde skjedd et under.

Til tross for at legen mente at Anbjørn aldri ville komme tilbake til arbeidslivet, så begynte han kampen med å komme

seg tilbake til et normalt familieliv og arbeidsliv.

Anbjørn klarte, mot alle odds, å kjempe seg tilbake til arbeidslivet. Han ønsket å delta i «olje-eventyret» og ble ansatt som innkjøper i det franske oljeselskapet ELF-Aquitaine, innen elektro instrumentering.

Hans faste lege og nevrolog advarte han gang på gang mot å arbeide i full stilling, men Anbjørn var ikke mottakelig for advarsler, livet skulle leves så normalt som mulig.

Familien flyttet til Bryne. Her startet han i 1975, på hobbybasis, en hundekennel, og ble autorisert hundedommer. Senere flyttet han til Hognestad og utvidet kennelen. Han var med i Spanielklubben i mange år og han reiste landet rundt på utstillinger, enten som utstiller eller som dommer.

Sykdommen rev og slet i kroppen med vekslende styrke og han hadde til tider smerter som var umenneskelige, men Anbjørn hadde innstillingen at han bare måtte venne seg til og akseptere, at smertene aldri ville forsvinne.

Anbjørn og Aud flyttet i 1989 til Kvitsøy. Aud arbeidet som Rådmann i kommunen og han var bl.a. formann i idrettslaget. Her bodde de i mange år, og han pendlet til ELF på jobb. Så kom innskrenkningene i ELF og han og mange av hans arbeidskamerater aksepterte en «sluttpakke».

Dessverre holdt ikke ekteskapet, og Anbjørn valgte å flytte «hjem» til sin «barndoms blomsterdal» som var Eik i Hovsherad. Han overtok det gamle familiehuset, og så lyst på pensjonisttilværelsen.



Anbjørn og Aud Lindland med hundene. Foto utlånt av Benthe Pihl.

Anbjørn feilvurderte kanskje, som så mange andre pensjonister som flytter «hjem igjen», at «barndommens blomsterdal» ikke er som i minnene. Han kom tilbake til «en blomsterdal», men i løpet av ca 50 år hadde det blitt «en annen blomsterdal». Mange venner hadde gått bort, noen hadde flyttet og de fleste var opptatt med sin familie og har nok med seg selv.

Anbjørn begynte nå å føle på ensomheten. Det ble nok dessverre en liten «nedtur» å slå seg ned i hjem-bygda.

Anbjørn hadde ikke planer om å gi opp, så han solgte huset i Hovsherad og flyttet til Fuengirola i Spania i 2004, 65 år gammel. Fuengirola ligger mellom Malaga og Marbella, på Sol-kysten, helt sør i Spania.

Tro det eller ei, her kom livsgnisten tilbake for fullt. Anbjørn engasjerte seg i Den Norske Forening. Han hadde hele livet vært glad i å lage mat, og nå ble han med på driften av foreningens kjøkken. Han fikk fersk fisk sendt med fly fra Norge, og ble berømt for sin fiskesuppe. Han fikk tilsendt norsk og ferskt lam om



17 mai i Fuengirola. Foto utlånt av Benthe Pihl.

høsten til fårikål osv. Han ble også kjent for sin Bacalao. Med sitt engasjement og sin utadvendte natur fikk han fort en meget stor vennekrets i Fuengirola. Miljøet i og rundt Den Norske Forening i Fuengirola, passet han maksimalt. De fleste medlemmene var pensjonister, og mange var ikke helt friske. Den «innerste vennekretsen» hadde et varslingsystem seg imellom, og alle fikk hjelp om/når dette var nødvendig. Det var på en måte som i militæret at det var opptelling hver morgen. Var det, av en eller annen grunn, ikke livstegn fra en person (hadde kanskje slått av telefonen, eller gått ut uten å ta med telefonen), så stilte kameratene «på døra» og sjekket om alt var ok.

Livet i Spania har for mange pensjonister også en bakside. Anbjørn opplevet at venner fikk/hadde alkoholproblemer og andre fikk psykiske utfordringer og valgte å avslutte livet.

Anbjørn ble medlem av, og var aktiv i,



Fra internasjonale dager i Fuengirola. Anbjørn her sammen med Borgermesteren i Fuengirola, Esperanza Ona. Foto utlånt av Benthe Pihl.

den norske Odd Fellow losjen i Fuengirola.

Han bodde i mange år i toppetasjen i bygget hvor Den Norske Forening holdt til. Dette var en flott leilighet med stor terrasse hvor han kunne se utover store deler av byen og den lille byen Mijas som «henger» høyt oppe i åssiden. Dette var en ideell lokalisering med gangavstand til stranden, få meter til den store fest-/og markedsplassen hvor det var markert en gang i uka og hvor alle store fiestas hadde sitt utgangspunkt. Spania er jo kjent for sine fargerike fiestaer med oppvisning av Senioritas med Flamencodans, heste-/ride oppvisning osv. Den katolske kirke hadde også utgangspunkt her, for sine oppvisninger/prosesjoner på bibelske høytidsdager. Han var liksom midt i smørøyet mht folkeliv og kulturliv.

Anbjørn ble en aktiv mosjonist, både i treningsstudio og i friluft. Han var daglig å se på «paseoen» langs byens flere kilometer lange sandstrand. Sammen



Anbjørn og Sverre et sted i Sierra Nevada. Anbjørn til høyre. Foto utlånt av Benthe Pihl.

med kamerater gikk han også lange turer i fjellområdene rundt byen. Han hadde ofte besøk fra Norge, bl.a. av Sverre Rusdal (opprinnelig fra Knodlen i Hovsherad). Sverre var også en ivrig friluftsmann og de gikk lange turer i Sierra Nevada, som er en fjellkjede i Andalucia. Området kalles også «De Andalusiske Alper».

Mosjon og friluftsliv var bidragsyttere til å holde sykdommen i sjakk, og til å forbedre livsstandarden. Anbjørn bodde i Spania i ca. 10 år (2004-2014), men sykdommen slet og krevde til tider mye energi. Han klarte allikevel å fortrenge smertene og klarte å holde psyken under kontroll.

Så kom dagen da han vurderte sin fremtidige helsetilstand så svak at han valgte å flytte hjem til Norge igjen. Igjen valgte han å slå seg ned i det området som han følte var «hjemme», men nå

valgte han å leie en leilighet i Moi sentrum. Han ville bo så sentralt at han lett kunne ha kontakt med gamle venner. Dessverre er det stor forskjell fra miljøet i Spania med uteliv, en aktiv forening etc. og miljøet her hjemme. Etter ca. ett år på Moi, så valgte han å flytte til Bryne hvor hans 2 døtre bodde.

Anbjørn ble så frisk igjen at han valgte å være lange perioder i Spania, men verden er i stadig forandring, og nettverket i Spania endret seg også, noen hadde falt ifra, noen hadde

valgt å reise hjem igjen på grunn av sykdom osv.

Nå kom det andre store sjokket i Anbjørns liv. Han følte seg en dag dårlig, på en litt annen måte enn «normalt». Han gikk til sin faste lege i Fuengirola, og dette resulterte i at han ble akutt innlagt på sykehuset. Det ble konstatert kreft i tykktarmen så han måtte umiddelbart opereres. Operasjonen var vellykket, men han valgte å reise hjem til Bryne.

Anbjørn gav seg ikke. Han var daglig på tur ved Frøylandsvannet. Humøret var på topp og han klaget aldri. Han sa ofte: *Jeg har følt meg som en vinner hver morgen i 40 år, ved at jeg har klart å stå opp og konstatert at kroppen vil fungere en ny dag.*

Anbjørn vant over MS diagnosen, men kreften viste seg å bli uovervinnelig.

Lars Michael Larson – grunnlegger av døveskole i New Mexico

Av Borgny Eik

Dette er historien om den døve gutten som skapte nye muligheter for mange andre i USA.

Bestefaren til Lars Michael var Lars Berntsen Eik, født på gården Vodlen på Eik i Hovsherad, 22 september 1799. Lars Berntsen overtok gården Flatestøl etter sin farmor.

Lars Berntsen og kona Anna (Karlsdatter Skjeggestad) fikk 9 sønner der Michael var nr 6 av søsknene. 6 av guttene ble født i Flatestøl. 5 av søskenflokkene reiste til USA, der skiftet de navn til Larson.

Michael ble født i Flatestøl 14. august 1827. Han forlot gården og dro til USA 14 mars 1851 og kom til Coon Prairie i Wisconsin 14. august samme år. Han slo seg ned nær Viroqua. Her fikk han seg farm og giftet seg i 1853 med søskenbarnet sitt, Rachel Knutsdatter Kjørmo. De ble boende på gården hele livet og er begravet på Coon Prairie kirkegård i Westby, Wisconsin.

Michael og Rachel fikk 5 barn, der Lars var nummer 2 i søskenflokkene.

Lars ble født 20. august 1856. Lars var ikke født døv, men Rachel fortalte at han fikk en alvorlig sykdom da han var liten, noe som gjorde at han mistet hørselen. Foreldrene var bekymret for gutten og lurte på hva det kunne bli av



Lars Michael Larson 1856 – 1931.
Maleri fotografert av Borgny Eik.

ham. Hjemme kommuniserte de med tegn og faren lærte ham husdyr- og hønsehold. Da Lars var 13 år, fikk foreldrene høre om Wisconsin School for the Deaf i Delavan. Her sendte de gutten og Lars sa senere at «livet begynte for ham da de åpnet skoledøra i Delavan».

Etter Delavan, dro Lars til Gallaudet College og utdannet seg til lærer i 1882. Her traff han kona Isabelle Porter, kalt Belle. Hun hadde vært døv fra hun var 14 år. Lars underviste deretter tre år på Chicago Day School for the Deaf.



Døveskolens første elever sammen med Belle og Lars Michael Larson. Første skoledag var 10. november 1885. Foto lånt fra døveskolens nettside.

Han hadde et brennende ønske om at døve og hørselshemmede, også blant urbefolkningen skulle få muligheten til

en utdanning. Dette gjorde at han og Belle i 1885 slo seg ned i Santa Fe, New Mexico. Her ønsket de å etablere den første skolen for døve i staten New Mexico. Ved hjelp av egne midler startet paret opp med undervisning hjemme, i et lite hus. De drømte om å etablere et permanent sted der døve barn kunne få en god utdanning. I starten møtte de mye motstand. De reiste rundt og fant barna i målgruppen. I begynnelsen var det barn fra Navaho-indianerne og barn fra New Mexico som fikk skolegang. Barna fikk undervisning i bl.a. husdyrhold og frukt dyrking.

Belle og Lars fikk 3 barn: Ernest som døde i en jernbaneulykke da han var 7 år, Laura som døde da hun var 3 år - og Louis Melvin som ble apoteker i Chicago.

Belle døde i 1892. Lars giftet seg året etter med Cora Gunn som også var døv.



Slektninger til Lars Michael Larson på besøk på døveskolen (NMSD) i 2018. Fra v.: Jane Skjærpe, John Svein Eik, Gunvald Surdal, Stian Eik, Torbjørn Eik, Karl Eik og Anne Brith Eik Nevland. Foto: Borgny Eik.



Veggteppe med grunnleggeren og skolens utvikling.
Foto: Borgny Eik.

gjorde og i skolens bibliotek finner vi et stort portrett av Lars og familien. I biblioteket er det også utstilt mye fra den første tiden og mange brev og dokumentasjon fra oppstarten henger på veggene. Hvert år, den 10. november, blir grunnleggerens dag (Founders Day) feiret på skolen - der Lars har en sentral rolle. Lunsjen på skolen denne dagen er norsk - med komle, kjøttkaker og lefse med Jarlsbergost på menyen.

Skolens gymsal er oppkalt etter Lars, Lars M. Larson Activity Center og i forbindelse med skolens 125 års jubileum ble han feiret i stor stil.

Skolen tilbyr i dag omfattende utdannings- og støttetjenester til New Mexicos døve og hørselshemmede barn og ungdom i aldersgruppen 1–21 år. Ethvert barn fra 18 måneder til 21 år som bor i New Mexico og har et diagnostisert hørselstap blir vurdert og får gratis undervisning.

Skolen i Santa Fe har internatordning der boliger tilbys barn som bor for langt borte til å pendle hver dag. Der bor det over 170 barn i ukedagene. All undervisning, veiledning og bolig tilbys gratis.

Kilder: History of Larson, Fladstol, Ueland Families 1602 – 1992, Lund Historie I, New Mexico School of Deaf.

Sammen fikk de to døtre, Rosa og Vera. Cora døde i 1905. Lars giftet seg for tredje gang med Josie Rolfe i 1915.

Lars døde av solstikk og hjertesvikt i 1931. Han er begravet i Dundas, Minnesota.

I 1887 ble New Mexico School for the Deaf (NMSD) offisielt etablert. Starten var allikevel hjemme hos Belle og Lars to år tidligere. Uten dem hadde ikke skolen kommet i gang på den tiden.

Dagens skole er fra 1891 og da begynte territoriet å yte økonomisk bidrag.

Lars var skolens første rektor, og var rektor i over 20 år. Han møtte også da en del motbør, for «ingen døve kunne være rektor», Lars stiftet også Wisconsin Døveforbund og medvirker i stiftingen av det nasjonale døveforbundet i USA.

Lars og Belle blir hedret for jobben de

Åtte søskenbarn fikk navnet Sven

Av Evelyn Sirevåg

Sven Pedersen Ege (1809 – 1905) som var gift med Gjertrud Torjesdatter fra Gursli (1822 – 1891) hadde mange barnebarn. Åtte av dem fikk navnet Sven!

Sven P. (som vi vil kalle ham) og Gjertrud fikk selv 11 barn. En sønn (Jacob Tobias) døde som liten og fikk dermed ingen etterkommere. Bare ett av barna (Gjert) unnlot å kalle sin sønn for Sven. Åtte barn oppkalte sin far og brukte navnet Sven som eneste eller første fornavn på sine barn. Og sist, men ikke minst, var det en (Syvert) som sørget for at Sven kom med i etternavnet til sine sønner.

Oppkalling av barn er en skikk som forekommer i de fleste land og kulturer. I Norge kan denne tradisjonen følges tilbake til 1300-tallet og enda lengre. Den vanligste hensikt med oppkalling, er å hedre den som barnet oppkalles etter. Slektstilhørighet og arv er også viktige grunner til at navn går igjen.

Noen grunnleggende regler:

1. Den førstefødte sønn oppkalles etter sin farfar.
2. Den annenfødte sønn oppkalles etter sin morfar.
3. Den førstefødte datter oppkalles etter sin mormor.
4. Den annenfødte datter oppkalles etter sin farmor.

Unntak:

1. Dør et barn, så oppkalles det påfølgende barn av likedant kjønn etter sitt avdøde søsken.
2. Dør morfaren eller farmoren før henholdsvis farfaren eller mormoren, så er det vanlig først å oppkalle etter den avdøde.
3. Det forekommer at avdøde onkler eller barnløse tanter får et barn oppkalt etter seg.
4. Når en manns kvinne dør, og han gifter seg på ny og får barn, så oppkalles den førstefødte datter etter den avdøde. Tilsvarende når en kvinnes mann dør.

Før vi går i detaljer om de 8 Sven-ene vil vi se på omfanget av oppkalling hos etterkommerne til Sven P. og Gjertrud.

Jentene først: blant barnebarna finner vi 2 som heter som sin mormor, Gjertrud, slik at det var ei Gjertrud i Flatestøl og ei i Gursli. 5 av de andre barna hadde også døtre som begynte på G. Disse kusinene var Gjetta på Ege og hennes søster Lovise Gjertine, Gjerdine på Hidra, Gunda i USA, Gjertine på Moi og Gerhardine (Gerda) i Haugesund. Gjertrud og Gjert er navn som fortsatt brukes i slekten (2020).

Kunne 90 år gamle Sven P. ha fått besøk av åtte Sven-er høsten 1899?

Sven P. ble egentlig døpt Svend Peder-

sen Ege den 16. september 1809 ifølge kirkeboken for Lund og Heskestad. Vi kan forestille oss at vi besøker ham 90 år senere, høsten 1899. Da bor han sammen med sin sønn Peder Svenson, svigerdatter Severine og deres barn i det store huset som ligger oppe i bakkene vest for Lundevannet. Gården som kalles Fedet finner vi i Lund Historie 1 som bruksnr. 1 på Eike. Det er naturlig at de tre generasjonene holder til i samme bolig. Sven P. ble enkemann for åtte år siden. Foruten sine egne 11 barn har han opplevd å se 11 barnebarn komme til verden i dette huset. Sannelig har han også oldebarn, - på Røyland, på Hidra og i Haugesund.

Sven P. må ha vært stolt av at så mange av barnebarna arvet hans navn. Det eldste barnebarnet var riktignok ei jente, Gjette, født i januar 1874. I juni samme år kom den første av de åtte Sven-ene. Han var sønn av Sven P. sin sønn Tollak som var gift med Malene Lovise Sivertsdatter Tjellesvik og bodde på Kalven på Hidra. Gutten ble døpt Sven Elias Tallaksen og er nå en voksen kar. Han er gift med Alette Gabrielsdatter Sira og de har 2 barn foreløpig. De er på flyttefot til Haugesund.

Den nest eldste Sven er 24 år og bor i samme hus som bestefar Sven P. Tradisjonen med å kalle sønnene Sven og Peder i annenhver generasjon betyr selvfølgelig at denne ungdommen heter Sven Pedersen Ege. Han er forlovet med Inger Villasdatter Moi og de skal gifte seg til våren (i 1900).

Den tredje Sven er en dattersønn og bor i Flatestøl. Hans mor, som het Severine var gift med læreren Didrik Berent-

sen Flatestøl som også ble ordfører i Lund. Sven Didriksen Flatestøl er 23 år gammel og har en eldre bror som selvfølgelig fikk navn etter farssiden og ble døpt Berent. Severine døde i 1888 og etterlot seg fem barn under 13 år. Didrik giftet seg 2. gang, i 1891, med Teoline Larsdatter Strømland, og Sven fikk flere søsken, deriblant ei søster som fikk navnet Severine etter hans mor som døde.

Sven P. har aldri sett barnebarnet Sven nr. 4. Han er født i Amerika og kommer neppe noen gang til Norge. Han er nest eldste sønn av Sven P.s datter Sara som ble gift med Peder Sigbjørnsen Skaaland og emigrerte til Wisconsin. Sven Gerhard Skaaland, som han heter, er nå 16 år.

Sven nr. 5 er enklere å treffe. Han er 14 år gammel og tar lett turen fra Skulevoll for å besøke sin morfar på Ege. Sven A. (med døpenavnet Svein) er nest eldste sønn av Lisebeth Svensdatter og Aksel Jonassen Moi. Lisebet, jordmoren, tar gjerne med seg sine åtte barn og besøker sin far, Sven P.



Bestefar til de åtte. Sven P. Ege, f. 1809. Utlånt av tippoldebarnet, Sven Ivar Ege.

Så var det en liten Sven som ble bare 9 år gammel, Sven George Ege. Han fikk hjernehinnebetennelse og døde i 1894. Han var det eldste barnet til Sven P.s sønn Jacob i Minnesota. Jacob Svenson Ege og Tonette Jensdatter Hellesmark giftet seg Amerika. De fikk flere barn som bærer Ege-navnet videre.

Den 7. Sven heter også Sven Georg, er nesten 11 år og bor på Kjærteig i Gursli. Han er nr. 4 av de fem barna til Gurine Svensdatter Ege og Kristian Jensson Hellesmark. Han kan lett springe over heia for å besøke både fetter Sven og bestefar Sven P. i Fedet.

Den 8., og yngste, i rekken av Sven-er har så vidt lært å stå på føttene. Han er ett og et halvt år og må nok bæres av sine foreldre, Karoline Svensdatter og rokkedreieren Kristian Jonassen Moi, hvis bestefar skal få se ham. De kan ta turen med Nøkken fra Moi, for de bor på Skulevoll. Familien der er altså naboer



Sven Tallaksen og hustru Alette Gabrielsdatter Sira med barna Trygve, Astrid og Birgith. Bosatt i Chile ca. 1909. Foto fra Bydebok fra Hidra der det er utlånt fra Aud Hansen.

med Karolines søster Lisebet.

Sven P. s sønn Syvert i Haugesund hadde også sønner. Han ga dem etternavnet Svendsen og fikk på den måten knyttet navnet til bestefaren.

Vi vet ikke hvor mange av disse fetterne som var samtidig på besøk hos bestefar Sven P., men det var faktisk mulig å samle sju av dem "på ett brett" dersom en av dem kunne tatt turen fra Amerika. Det har lyktes å finne fotografier av sju av de åtte. De er fotografert på ulike tidspunkt i livet, men en kan likevel kanskje finne noen likhetstrekk? I dagens generasjoner finner vi at navnet fortsatt er i bruk som Sven, Svend, Sveinung, Svein og Sam.

De åtte fetterne etter alder:

1. Tollak sin sønn på Hidra: Sven Elias Tallaksen 1874 - 1946
2. Peder sin sønn på Ege: Sven Pedersen Ege 1875 - 1951
3. Severine sin sønn i Flatestøl: Sven



Sven Pedersen Ege. Utlånt av Sven Ivar Ege.



Sven Didriksen Flatestøl i militæruniform.
Utlånt av Solveig Mossige.



Sven Gerhard Skaaland i Wisconsin.
Foto utlånt av Sam Skaaland.



Sven Skulevoll stående bak blomsten, sammen
med sine søsken og foreldre Karoline og Aksel
Jonasen. Ca. 1904. Utlånt av Lisebeth Larsen.



Sven Georg Gursli og hustru Tonette.
Innramming: Rolf Nysted, Moi, fremkalling og
kopiering. Utlånt av Svein Littlehei.



Sven Skulevoll og hustru Agnes Johanne
Skjeggstad. Utlånt av Lisebeth Larsen.

Didriksen Flatestøl 1876 - 1967

4. Sara sin sønn i Wisconsin: Sven Gerhard Skaaland 1883 - 1973
5. Lisebet sin sønn på Moi: Sven Akselsen Moi 1885 - 1973
6. Jacob sin sønn i Minnesota: Sven George Ege 1885 - 1894
7. Gurine sinn sønn i Gursli: Sven Georg Kristiansen Gursli 1888 - 1974
8. Karoline sin sønn på Moi: Sven Skulevoll 1898 - 1968

Kilder: Lund Historie1, Trygve Ege Olsen og
flere slektninger, Digitalarkivet, Wikipedia.

Fra museets skattkammer



Krittpipe er en pipe fremstilt av leire.
Leiren må inneholde lite jern, slik at den blir hvit under brenning.
Finner: Pipehodet (fra 1700-tallet) ble gitt til museet av Maria Gjervoldstad fra Larvik.
Den ble funnet på Lund prestegård.

Det Vestlandske musikkstevne på Moi søndag

Egersundsposten 15. juni 1921

Vi vil herigjennom anmode alle som ønsker at komme til Moi den dag, at tegne seg på de respektive stasjoner i betimelig tid, så jernbanen kan ordne seg med det nødvendige materiell. Tur og retur fra Stavanger koster kr. 6. - Fra Flekkefjord til Moi halv pris. I tilfelde god tilslutning vil der også oppsettes ekstratog fra Egersund. Se forøvrig avertisement fra Statsbanene.

Ved Turisthotellet vil der bli god anledning at få kjøpe mat. Der vil såle-

des bli servert både utenfor og inne i hotellet. Dessuten er her kafeer og hoteller, så selv om det blir noen tusen tilreisende, vil alle kunne bli bevertet. En hel stab av serveringsdamer er antatt til Turisthotellet. Meget god musik blir at få høre både formiddag og ettermiddag, og til slutt en svingom i de vakre omgivelser.

Det Vestlandske musikkstevne på Moi

Egersundsposten 22. juni 1926

Musikkstevnet på Moi hadde samlet en masse tilreisende med Jæderbanen og Flekkefjordbanen og flere ekstratog var for anledningen satt opp og en mengde biler var stadig i farten.

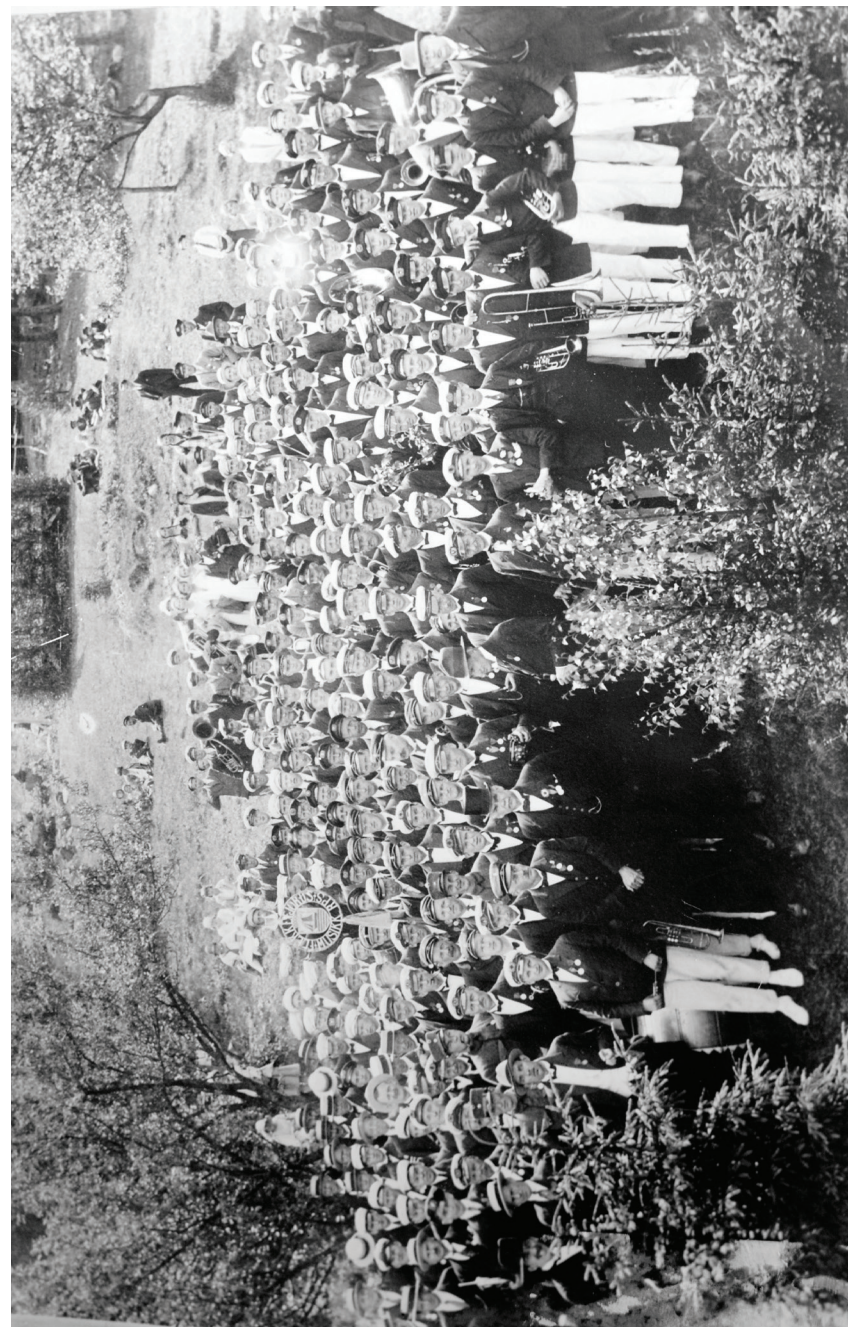
På Moi stasjon mottoges de fremmede musikanter av Moi musikkorps som spilte en marsj og salutten dundret løs. Deretter stilte de forskjellige korps opp

under sine merker og spilte samlet fædrelandssangen, hvorefter man marsjerte til turisthotellet hvor der var dekket til frokost for 400 personer.

Kl. 12 1/2 begynte konsertene i kirken og ved turisthotellet. - Kl. 4 var det festkonsert og kl. 10 om kvelden folkefest.

Stevnet var utmerket arrangert og tjener Moi musikkorps til all ære.

Avskrift: Per Christoffer Salvesen



Andre Vestlandske Musikkstevne 1926. Korpsene er oppstilt bak Moi Turisthotell (Lundheim): Moi Musikkorps, Sandnes Arbeiderpartis Musikkorps, Aarenes Musikkorps, Musikkorpsset Haugarland, Musikkorpsset Ynglingen 1882, Flekkefjord Musikkorps, Koperviks Musikkorps, Egersunds Musikkorps, Aalgårds Musikkorps, Musikkorpsset Ynglingen 1919, Sverre Sigurdssons Musikkorps og Haugesunds Kommunekorps.

